

92
Jadwiga Ćwiekowa • Ryszard Przelaskowski

Polskie biblioteki naukowe

Zarys problematyki

Warszawa 1975

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich

Jadwiga Ćwiekowa • Ryszard Przelaskowski

Polskie biblioteki naukowe

Zarys problematyki

Warszawa 1975

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich

Redaktor

Romana Łukaszewska

4712

130-

SPIS RZECZY

I. Wprowadzenie w problematykę biblioteki naukowej . . .	7
Nauka a biblioteka. Rola bibliotekoznawstwa w ustalaniu praw działania biblioteki naukowej. Podstawowe elementy biblioteki naukowej i jej naukowość.	
II. Zadania biblioteki naukowej	11
1. Zadania związane z organizacją warsztatu bibliotecznego służącego potrzebom nauki	12
Czynna pomoc w twórczej pracy badawczej. Upowszechnianie wiedzy i wyników badań. Tworzenie zasobów dokumentów naukowych ze względu na przyszłe potrzeby nauki.	
2. Zadania dydaktyczne z zakresu kształcenia ogólnego i zawodowego	14
Udział w procesie kształcenia i doskonalenia kadry naukowej oraz pracowników różnych zawodów. Udział w procesie dydaktycznym i wychowawczym młodzieży akademickiej. Dokształcanie i podnoszenie kwalifikacji zawodowych własnego personelu bibliotecznego.	
3. Zadania naukowo-badawcze w zakresie tematyki związanej z działalnością biblioteki, nauką o dokumencie bibliotecznym i z pokrewnymi dziedzinami wiedzy	18
Tradycje pracy naukowo-badawczej bibliotek polskich. Tematyka badań — podstawowa, regionalna i związana z indywidualnymi zainteresowaniami pracowników biblioteki. Organizacja prac naukowo-badawczych bibliotek i ich wydawnictwa.	
III. Zbiory biblioteki naukowej	22
1. Założenia polityki gromadzenia zbiorów. Kształtowanie struktury księgozbioru. Specjalizacja zbiorów	22
Potrzeby środowiska czytelniczego. Możliwości dopływu nowych nabytków. Zakres treściowy i kompletność zbiorów. Współpraca bibliotek w zakresie gromadzenia. Zasług chronologiczny, językowy i regionalny. Specjalizacja zbiorów.	
2. Charakterystyczne grupy zbiorów biblioteki naukowej	25
Zbiory podstawowe i specjalne. Różne formy dokumentacji bibliotecznej. Piśmiennictwo zagraniczne. Czasopisma.	

3.	Praca bibliotekarza nad kształtowaniem księgozbioru	27
	Poszukiwania bibliograficzne i penetracja rynku. Badania potrzeb użytkowników biblioteki. Racjonalne gospodarowanie zasobami.	
IV.	Użytkownicy biblioteki naukowej	29
	Badanie potrzeb i zainteresowań czytelników oraz sposobów korzystania ze zbiorów biblioteki.	
1.	Rodzaje użytkowników i ich potrzeby	31
	Naukowcy. Młodzież akademicka — studenci stacjonarni i zaoczeni. Inteligencja zawodowa.	
2.	Sposoby wykorzystywania dokumentów bibliotecznych przez użytkowników	32
	Lektura i stopień jej dokładności. Badania bibliograficzne i kwerendy informacyjne.	
3.	Udział bibliotekarza w pracy użytkowników	33
	Obsługa informacyjna, dydaktyczna i techniczna.	
V.	Pomocniczy aparat biblioteczny	34
1.	Katalogi biblioteczne	34
	Podział katalogów ze względu na charakter zbiorów — katalogi ogólne i specjalne; centralne ogólne i centralne specjalne. Podział katalogów ze względu na ich funkcję w informacji — katalogi formalne i treściowe (rzeczowe). Katalogi: alfabetyczne, centralne, rzeczowe i inne (krzyżowe, geograficzne, topograficzne, biograficzne).	
2.	Indeksy i kartoteki biblioteczne	41
	Indeksy nazw — osobowych, geograficznych. Indeks przedmiotowy, — systematyczny. Kartoteki zagadnieniowe i dokumentacyjne.	
3.	Księgozbiory podręczne	43
	Struktura. Układ. Wolny dostęp do księgozbioru.	
VI.	Obsada biblioteki naukowej	45
	Bibliotekarze jako grupa zawodowa. Struktura kadry biblioteki naukowej według kategorii zawodowych i według wykształcenia. Prace biblioteczne o charakterze naukowym.	
VII.	Organizacja i technika pracy biblioteki naukowej	53
1.	Struktura organizacyjna biblioteki naukowej	53
	Organizacja pracy jednostek funkcjonalnych. Struktura organizacyjna Biblioteki Narodowej, bibliotek szkół wyższych, Polskiej Akademii Nauk, resortowych instytutów naukowo-badawczych, bibliotek publicznych o charakterze naukowym.	
2.	Metodyka pracy biblioteki naukowej	59
	Mechanizacja procesów bibliotecznych. Metody doboru zbiorów. Modernizacja katalogów. Biblioteki składowe. Miniaturyzacja. Wolny dostęp do magazynów. Problemy bezpieczeństwa, higieny i konserwacji.	

3. Formy udostępniania zbiorów	63
Udostępnianie prezencyjne w czyteln. Wypożyczanie miejscowe i międzybiblioteczne. Zbiory zastrzeżone. Ewidencja wykorzystania zbiorów.	

VIII. Informacja naukowa 66

Informacja naukowa jako jedna z funkcji biblioteki naukowej. Zakres działalności informacyjnej bibliotek różnych typów.

1. Formy pracy w zakresie informacji	67
Wystawy, wykazy nowości, zestawy bibliograficzne. Streszczenia, wyciągi, tłumaczenia; tłumaczenia „na żywo”. Dokumentacja prac naukowych i podróży badawczych. Dokumenty wtórne.	
2. Warsztat informacji naukowej i narzędzia pracy	71
Aparat biblioteczny a aparat informacji naukowej; katalogi, indeksy, kartoteki, księgozbiory podręczne, wydawnictwa referujące, bibliografie ogólne i specjalne, katalogi centralne. Informatory o bibliotekach i ich zasobach. Dokumentacja prasowa. Mechanizacja.	
3. Personel obsługi informacyjnej	72
Kwalifikacje i predyspozycje. Kształcenie i doskonalenie pracowników informacji.	
4. Obsługa użytkowników	73
Obowiązki pracowników informacji. Kształcenie użytkowników w zakresie korzystania z informacji bibliotecznej.	
5. Organizacja bibliotecznej służby informacyjnej w Polsce	74
Biblioteki techniczne w sieci informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. Biblioteki szkół wyższych. Rola Biblioteki Narodowej w ogólnokrajowym systemie informacji naukowej. Biblioteki centralne. Inne biblioteki. Organa koordynujące i centralizujące prace bibliotek z zakresu informacji naukowej (CINTE, IINTE, ODIIN PAN).	

IX. Typy bibliotek naukowych 76

A. Klasyfikacja bibliotek naukowych	76
1. Podział bibliotek naukowych ze względu na ich zadania wobec nauki	76
2. Podział bibliotek naukowych według ich udziału w pracy badawczej	77
3. Podział bibliotek naukowych według stopnia ich naukowych obowiązków	78
4. Podział bibliotek naukowych ze względu na zakres gromadzonych materiałów	78
B. Biblioteki naukowe ogólne	79
1. Biblioteki narodowe	79
2. Biblioteki Polskiej Akademii Nauk i towarzystw naukowych o charakterze ogólnym	81

3. Biblioteki uniwersyteckie	82
4. Biblioteki publiczne o charakterze naukowym	84
5. Dawne biblioteki fundacyjne i ich ewolucja	85
C. Biblioteki naukowe specjalne	88

1. Podział bibliotek specjalnych ze względu na zakres zbiorów	88
Biblioteki specjalne centralne i główne oraz wąskotematyczne. Kolekcje wyselekcjonowane.	
2. Podział bibliotek specjalnych według przynależności do instytucji	90
Biblioteki specjalne wyższych uczelni, — instytutów badawczych i towarzystw naukowych o charakterze specjalnym; — urzędów i instytucji centralnych; — muzeów, archiwów i innych instytucji dokumentacyjnych.	

X. Współpraca bibliotek naukowych. Sieci biblioteczne. Zespoły bibliotek naukowych 95

Sieć biblioteczna jako wyższa forma organizacyjna służby bibliotecznej. Geneza, zadania i trudności.

1. Sieci biblioteczne w Polsce jako forma organizacyjnej współpracy bibliotek	97
Ogólnokrajowa sieć biblioteczna. Sieci resortowe. Sieć bibliotek naukowych Polskiej Akademii Nauk. Sieć bibliotek uczelnianych szkół wyższych. Sieć bibliotek fachowych.	
2. Zespoły bibliotek naukowych	102
Zespoły bibliotek naukowych wyższych uczelni; — Polskiej Akademii Nauk; — określonych dyscyplin (bibliotek rolniczych, ekonomicznych, naukoznawczych itp.). Udział bibliotek naukowych w zespołach środowiskowych. Komisje porozumiewawcze.	
3. Koordynacja i współdziałanie bibliotek w zakresie doskonalenia pracy bibliotecznej oraz dokształcania zawodowego bibliotekarza	106
Ośrodki koordynujące działalność bibliotek: PRB, BN, CINTE, Komisja do spraw Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, komisje egzaminacyjne dla bibliotekarzy i dokumentalistów dyplomowanych.	

Bibliografia dotycząca problematyki polskich bibliotek naukowych 111

I. WPROWADZENIE W PROBLEMATYKĘ BIBLIOTEKI NAUKOWEJ

Podstawą rozwoju kultury narodu jest oświata i nauka. Obserwuje się wzrost znaczenia nauki w życiu społeczeństw. Również widocznym zmianom uległa funkcja nauki. Wiedza przestała być wyłącznie domeną uczonych, a stała się inspiracją ludzi pracy. Dokonuje się ingerencja nauki we wszystkie dziedziny działalności ludzkiej. Coraz bardziej wyniki badań służą praktyce, z kolei praktyka staje się inspiracją dla dalszego rozwoju wiedzy naukowej i technicznej.

Gwałtowny rozwój nauki i techniki kształtuje codzienną rzeczywistość środowisk ludzi i ich pracę. Wzrasta i rozszerza się zakres tematyki badawczej. Wytycza się w perspektywicznych planach rozwoju nauki kierunki badawcze, starając się, aby służyły rozwojowi gospodarki narodowej, kultury, a także rozwojowi samej nauki.

Poświęca się wiele troski kształceniu i doskonaleniu kadr pracowników naukowo-badawczych. Wzrasta w sposób dynamiczny potencjał ilościowy ludzi zajmujących się nauką. Powołuje się do życia nowe placówki badawcze i usprawnia ich pracę przez lepszą organizację oraz nowoczesne wyposażenie.

Łącznie z rozwojem nauki, rozbudową przemysłu papierniczego i poligraficznego — rozrasta się ruch wydawniczy. Liczebność wydawnictw naukowych rośnie z taką dynamiką, że trzeba dokonywać celnego wyboru literatury. Zarysowuje się również w sposób bardzo wyrazisty znaczenie wydawnictw ciągłych (czasopism, wydawnictw zbiorowych), szczególnie o charakterze informacyjnym. W wielu dyscyplinach naukowych istnieje konieczność szybkiego zapoznawania się na bieżąco z komunikatami dotyczącymi nowej tematyki lub wyników badań.

Nauka jest powiązana w sposób organiczny z podstawowymi, niezbędnymi do pracy badawczej zbiornikami materiałów, którymi są biblioteki, muzea i archiwa.

Instytucje te łączy wspólna funkcja: są one bazami źródeł służących rozwojowi nauki. Różni je zaś przede wszystkim forma gromadzonych dokumentów oraz metody ich udostępniania.

Nieodłącznym elementem wszelkich prac badawczych jest dokumentacja naukowa rozumiana jako gromadzenie źródeł i materiałów do badań oraz ich opracowywanie pod kątem widzenia potrzeb nauki. Decyduje to o wzajemnej zależności i ścisłym związku między rozwojem nauki a dziejami bibliotek. Biblioteki, mimo swej pomocniczej roli, jaką pełnią w rozwiązywaniu problemów poznawczych i w wykrywaniu praw rządzących rzeczywistością, dzięki gromadzonym materiałom są ważnym elementem wszelkich prac badawczych, koniecznym narzędziem, od którego precyzji zależy niejednokrotnie sam wynik twórczej pracy. Biblioteki naukowe odgrywają też podstawową rolę w upowszechnianiu badań naukowych i udostępnianiu ich rezultatów. Stąd istnieje konieczność dla wszystkich instytucji naukowych posiadania, względnie dysponowania, odpowiednio zorganizowanymi i przystosowanymi do ich potrzeb zbiorami bibliotecznymi. W dobie dzisiejszej więz biblioteki z instytucją naukową nie ogranicza się wyłącznie do przynależności organizacyjnej. Coraz częściej instytucje naukowe i naukowcy korzystają z wielu bibliotek i dlatego też coraz ważniejsza staje się możliwość dotarcia do księgozbiorów wszystkich bibliotek naukowych w kraju, a także za granicą. Właściwe wykorzystanie tych księgozbiorów jest możliwe wyłącznie poprzez informację o piśmiennictwie znajdującym się w zasobach poszczególnych bibliotek oraz celową organizację ich udostępniania.

Teoretyczną podstawę dla bibliotekarstwa praktycznego stanowi niewątpliwie bibliotekoznawstwo. Jeśli odwołamy się do stwierdzenia, że „koncepcja nowej nauki zazwyczaj krystalizuje się ostatecznie dopiero wtedy, gdy nauka ta zdobywa sobie miejsce w programach uniwersyteckich”*, to uznanie bibliotekoznawstwa za dyscyplinę akademicką w polskich uniwersytetach można przyjąć za równoważne z traktowaniem bibliotekoznawstwa jako nauki w środowisku polskim. Jednak w rozwoju nauki o bibliotece** można zauważyć, że umiejętności praktyczne rozwinęły się przed zasadami teoretycznymi, a dopiero następnie

---

* Por. M. Ossowska, S. Ossowski: *Nauka o nauce. Nauka Polska*. T. 20: 1935 s. 6.

** Por. H. Więckowska: *Biblioteki uniwersyteckie w dwudziestoleciu Polski Ludowej. Życie Szkoły Wyższej*. T. 13: 1965 nr 6 s. 65; W. Piasecki: *Małe prolegomena do nauki o bibliotece. Roczniki Biblioteczne*. T. 10: 1966 s. 395—410; K. Głombowski: *Bibliotekoznawstwo jako dyscyplina uniwersytecka. Roczniki Biblioteczne*. T. 6: 1962 s. 1—19; Tenże: *O dalszy rozwój bibliotekoznawstwa uniwersyteckiego. Roczniki Biblioteczne*. T. 11: 1967 s. 451—465.

dorobek myśli bibliotecznej pozwolił bibliotekoznawstwu wytyczyć prawidłowości organizacji i działalności bibliotek. Bibliotekoznawstwo uznane jest przez wielu uczonych za niewątpliwie jeszcze młodą, ale już wyraźnie skryształizowaną dyscyplinę naukową zajmującą się teorią biblioteki.

Zarówno przedmiot badań bibliotekoznawstwa, jak i stosunek bibliotekoznawstwa do innych dyscyplin naukowych należą do problematyki wciąż jeszcze nurtującej środowiska teoretyków bibliotekoznawstwa, bibliologii i informacji naukowej*. Prakseologiczna koncepcja bibliotekoznawstwa M. Dembowskiej** ujmując bibliotekoznawstwo jako naukę o sprawnym działaniu bibliotek i uznaje je za naukę kompleksową. Pozwala to na wykorzystywanie lub wypracowywanie podstaw teoretycznych dla działalności bibliotek z dorobku metodologicznego innych nauk. M. Dembowska do nauk wspierających bibliotekoznawstwo zalicza: prakseologię (jako ogólną teorię sprawnego działania), socjologię i psychologię, pedagogikę, naukoznawstwo, teorię informacji naukowej, księgoznawstwo (naukę o książce) i bibliografię oraz teorię organizacji.

Rozwój bibliotekoznawstwa w dobie dzisiejszej staje się koniecznością. Nowoczesna bowiem organizacja nauki wymaga dobrze działającej biblioteki, a prawidłowa organizacja tej ostatniej wymaga znajomości rządzących nią praw. Rozwój placówek bibliotecznych i umiejętności bibliotekarskich wymaga pogłębienia i rozszerzenia wiedzy teoretycznej. Badania w zakresie bibliotekoznawstwa oraz nauki o książce (dokumentacji) powinny być powiązane z życiem bibliotek i praktyką dnia codziennego oraz prowadzone kompleksowo przez biblioteki, katedry bibliotekoznawstwa i inne placówki naukowe. Wyniki ich osiągnięć przyczyniać się będą do prawidłowych rozwiązań praktycznych działalności bibliotecznej.

— * —

---

* Za najbardziej reprezentatywne stanowiska teoretyków polskich w zakresie usytuowania bibliotekoznawstwa w systemie nauk można przyjąć: 1) usytuowanie bibliotekoznawstwa w grupie nauk humanistycznych jako dyscypliny zajmującej się teorią biblioteki; 2) w naukach bibliologicznych jako dziedziny zajmującej się problematyką pośrednictwa w udostępnianiu książki (razem z księgarstwem i bibliografią) i 3) w naukach społecznych — jako jednej z form komunikacji.

Próbie klasyfikacji współczesnych poglądów na charakter bibliotekoznawstwa podjął J. Boldiš w referacie na 36 Sesji IFLA w Moskwie (por. J. Boldiš: *Bibliotekowiedzenie w systemie nauk*. 36 Sesja IFLA Moskwa, sierpień 1970 s. 2) oraz I. B. Barbaum w artykule pt.: Miejsce bibliotekoznawstwa i teorii bibliografii w ramach księgoznawstwa. *Roczniki Biblioteczne*. T. 16: 1972, s. 9—38.

** M. Dembowska: Nowy kształt biblioteki i nowoczesne bibliotekoznawstwo. *Studia o Książce*. T. 3 Wrocław 1972 s. 301—313.

Biblioteki naukowe różni od innych rodzajów bibliotek przede wszystkim odmienną funkcją społeczną. Służą one rozwojowi i potrzebom nauki i kształcenia. Decyduje to o całej działalności bibliotek naukowych; z tej ich funkcji społecznej wynikają zadania dla poszczególnych ich rodzajów. Wykonywanie tych zadań nadaje im charakter instytucji służącej nauce i wymaga odpowiedniego przystosowania do tego wewnętrznej organizacji oraz metod pracy biblioteki.

Zasadniczymi składnikami każdej biblioteki są: zbiory, użytkownicy, aparat biblioteczny, obsada personalna oraz lokal. W niniejszych rozważaniach zostanie pominięty lokal jako temat mający organiczne związki (poza wyżej wymienionymi czterema składnikami i funkcją biblioteki) z inną dyscypliną naukową — architekturą i wymagający opracowania specjalistycznego. Biblioteka naukowa składa się z takich samych zasadniczych elementów, jak każda inna biblioteka, ale wyróżnia się specyficznymi cechami, które decydują o jej odmiennym charakterze, a które rozważać można w następujących aspektach:

- 1) naukowego charakteru podstawowych elementów biblioteki (naukowego charakteru zbiorów, użytkowania ich przez pracowników nauki, naukowo opracowanego aparatu bibliotecznego i odpowiednio wykształconej obsady personalnej);

- 2) przynależności organizacyjnej biblioteki do instytucji naukowej;

- 3) przekształcenia biblioteki w czynny ośrodek naukowy prowadzący prace badawcze w określonym zakresie.

Wszystkie wymienione cechy naukowości biblioteki organicznie wiążą się ze sobą i wzajemnie przenikają. Związki organizacyjne biblioteki z instytucją naukową mają często wpływ na naukowy charakter składowych jej elementów (zbiory, użytkownicy, aparat naukowy, pracownicy). Dzięki wysoko kwalifikowanej kadrze powstają czasem prace badawcze z zakresu nauki o bibliotece lub pokrewnych dziedzin wiedzy bądź też dokumentacji zbiorów własnych. Naukową i twórczą pracą każdej biblioteki naukowej jest przede wszystkim gromadzenie celowo dobranego, właściwie opracowanego i udostępnionego księgozbioru. Biblioteki o charakterze czynnych ośrodków naukowych, prowadzące głównie prace badawcze, stanowią w Polsce niezbyt liczną grupę. Natomiast bardzo wiele bibliotek naukowych prowadzi, w pewnym zakresie, prace badawcze obok prac o charakterze pomocniczo-naukowym. Wszystkie inne prace są rozwinięciem i uzupełnieniem działalności usługowej biblioteki na rzecz potrzeb nauki i kształcenia.

II. ZADANIA BIBLIOTEKI NAUKOWEJ

Biblioteka naukowa, jak już wspomniano, różni się od innych rodzajów bibliotek odmienną funkcją społeczną. Ta funkcja — generalny cel działania biblioteki — to służenie rozwojowi i potrzebom nauki. Ustawa o bibliotekach * określa zadania bibliotek naukowych, jak następuje: „Biblioteki naukowe służą rozwojowi oraz potrzebom nauki i kształcenia przez prowadzenie działalności naukowo-badawczej i usługowej”.

Obsługa nauki dokonuje się przez przechowywanie wyników badań, udostępnianie ich pracownikom naukowym oraz tym wszystkim, którzy chcą zapoznać się z rezultatami badań w celach poznawczych lub do dalszego ich przetwarzania w twórczej działalności. Biblioteka w dobie dzisiejszej współdziała w pracy twórczej pracowników naukowych, wykonując wiele prac typu naukowo-pomocniczego i wytwarzając źródła informacji o piśmiennictwie.

Do poszczególnych zadań biblioteki naukowej należą:

1) organizacja warsztatu bibliotecznego służącego potrzebom nauki — gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów na rzecz badań naukowych, upowszechniania wiedzy oraz rozwoju kultury w społeczeństwie;

tworzenie zasobów dokumentów naukowych;

2) czynny udział w procesie kształcenia i wychowania — współdziałanie w kształceniu oraz doskonaleniu kadry specjalistów wszystkich dziedzin wiedzy dla potrzeb nauki, gospodarki i kultury narodowej;

udział w procesie dydaktycznym i wychowawczym młodzieży akademickiej;

dokształcanie i podnoszenie kwalifikacji zawodowych własnego personelu bibliotecznego;

---

* Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach (Dz. U. nr 12, poz. 63).

- 3) działalność naukowo-badawcza i usługowo-badawcza —
prowadzenie prac naukowo-badawczych i usługowo-badawczych z zakresu bibliotekoznawstwa, nauki o książce i o innych materiałach bibliotecznych, czytelnictwa, doskonalenia pracowników bibliotecznych;
wykonywanie prac dokumentacyjnych, bibliograficznych i edytorskich na podstawie zbiorów bibliotecznych;
udział w prowadzeniu prac z zakresu nauk pokrewnych bibliotekoznawstwu, a mianowicie: naukoznawstwa, drukarstwa, reprografii, historii nauki, oświaty i kultury.

1. Zadania związane z organizacją warsztatu bibliotecznego służącego potrzebom nauki

Grupa zadań biblioteki naukowej związanych z organizacją warsztatu bibliotecznego służącego rozwojowi i potrzebom nauki wypływa z charakteru biblioteki jako instytucji gromadzącej, przechowującej i udostępniającej zbiory społeczeństwu, a więc pełniącej w stosunku do niego określone usługi. Z tego też względu często nazywa się te zadania usługowymi.

Obsługa nauki przez bibliotekę może się przejawiać w różny sposób, a w szczególności przez:

- a) czynną pomoc w twórczej pracy badawczej,
  - b) upowszechnianie wiedzy i wyników badań,
  - c) tworzenie zasobów dokumentów naukowych.
- a) Biblioteki współdziałają w pracy naukowej przez dostarczanie swym użytkownikom odpowiednich źródeł. Praca bibliotek polega na przystosowaniu organizacji księgozbioru i aparatu bibliotecznego do potrzeb czytelników oraz na stwarzaniu optymalnie dobrych warunków korzystania z gromadzonych zasobów. Udział biblioteki naukowej w pracy uczonych wymaga od jej pracowników coraz lepszej znajomości zainteresowań badawczych, piśmiennictwa oraz rynku wydawniczego. Biblioteka naukowa powinna w sposób właściwy kształtować księgozbiór o dużych wartościach naukowych, informować o treści zbiorów oraz możliwie najsprawniej organizować użytkowanie materiałów. Formy i metody pracy bibliotek będą przedmiotem dalszych szczegółowych rozważań.
- b) Upowszechnianie wiedzy i wyników badań nabiera w życiu kulturalnym społeczeństwa coraz większego znaczenia. Tendencje łączenia badań naukowych z potrzebami praktyki spowodowały rozszerzenie się za-

siegu oddziaływania biblioteki naukowej. Jej użytkownikiem stał się, poza naukowcem, pracownik zawodu, a często nawet czytelnik kierowany jedynie chęcią zaspokojenia swych zainteresowań. Biblioteki naukowe, uwzględniając zamówienie społeczne, stały się w większości dostępne dla ogółu. Można obserwować coraz większe zapotrzebowanie na zaspokojenie zainteresowań naukowych wśród kręgów inteligencji zawodowej. Większość bibliotek naukowych służy upowszechnianiu wyników wiedzy.

Upowszechnianie to może mieć trzy różne cele:

- a) zastosowanie zdobyczy naukowych w praktyce,
- b) kształcenie na wyższym poziomie (w szczególności kadr naukowych),
- c) propagandę wyników wiedzy i pogłębianie naukowego poglądu na świat.

Należy jednak pamiętać, że upowszechnianie wiedzy jest właściwe nie tylko bibliotekom naukowym. Funkcje te spełniają bowiem w określonym zakresie również inne biblioteki, nie zawsze mające charakter naukowy. Biblioteki naukowe przeważnie udostępniają wiedzę na poziomie wyższym, podczas gdy biblioteki publiczne (zwane dawniej powszechnymi) popularyzują ją w najszerszym tego słowa znaczeniu. Niektóre biblioteki naukowe, przeznaczone przede wszystkim dla potrzeb instytucji naukowych, mają dość ograniczony zasięg działalności popularyzatorskiej i nie są przystosowane pod względem organizacyjnym do upowszechniania wiedzy w szerokich kręgach społeczeństwa.

Na rozwoju niektórych bibliotek naukowych w naszym kraju zaważyła supremacja upowszechniania wiedzy i rozszerzania kręgu użytkowników nad przystosowaniem całego warsztatu biblioteki do potrzeb twórczej pracy badawczej. Owe zakłócenia harmonijnych proporcji odbiły się zarówno na gromadzeniu zbiorów, nie zawsze dostatecznie przemyślanym i dostosowanym do potrzeb badań, jak i na mało precyzyjnym opracowaniu aparatu bibliotecznego. Dlatego też istotną sprawą jest właściwe określenie zakresu upowszechniania wiedzy przez bibliotekę naukową, gdyż nie może ono przesłaniać jej zadań w zakresie służenia twórczej pracy badawczej.

c) Do obowiązków biblioteki naukowej należy również przechowywanie dokumentów naukowych nie związanych bezpośrednio z bieżącymi potrzebami nauki, lecz w trosce o jej przyszłe potrzeby. Zbieranie materiałów bibliecznych, bez względu na to, czy służą one potrzebom aktualnym, czy są gromadzone z myślą o dniu jutrzejszym, jest jednym z najdawniejszych zadań bibliotek naukowych i zabezpiecza rozwój nauki i jej ciągłość.

Wiele publikacji naukowych, mimo że nie zawsze służą bieżącej tematyce badań, może okazać się niezbędnymi do rozwiązywania przyszłych problemów. Wiele innych znowu druków, nie mających w chwili ich ukazania się przeznaczenia naukowego, może, straciwszy swe znaczenie aktualne, stać się materiałem źródłowym — dokumentacją swego czasu. Takim przeobrażeniom podlegają przede wszystkim dzienniki, czasopisma, dokumenty życia społecznego. To samo dotyczy publicystyki i wielu utworów literackich. Bezplanowe jednak, a szczególnie dorywcze zbieractwo jest w dobie dzisiejszej obce funkcji biblioteki naukowej.

Omawiane tworzenie zasobów dokumentów naukowych ze względu na przyszłość nauki wymaga świadomego, celowego i trafnego doboru kompletowanych kategorii materiałów bibliotecznych, z jednoczesnym zastosowaniem, jakże trudnej, umiejętnej selekcji, opartej na przewidywaniu kierunków rozwojowych nauki i jej przyszłych potrzeb. Planowe gromadzenie zbiorów jest jedną z podstawowych funkcji biblioteki.

Tak kształtowane zasoby nie mogą jednak być traktowane w bibliotekach jako bezładne złoża. Wymagają one opracowania z niejednokrotnym zastosowaniem precyzyjnych metod badań z zakresu źródłoznawstwa (klasyfikacja i opis dokumentów na podstawie ich analizy wewnętrznej, tworzenie zestawów bibliograficznych itp.), aby całość zbiorów była dobrze przygotowanym materiałem do użytkowania przez naukowców. Dlatego też biblioteki naukowe, które wykonują omawiane prace, są warsztatami badań z zakresu bibliografii, dokumentacji lub nauki o książce.

Należy również zaznaczyć, że funkcja tworzenia zasobów dokumentów naukowych jest specyficzna dla bibliotek naukowych. Przy tym trzeba stwierdzić, że nie wykonują jej niektóre biblioteki mające charakter podręcznych warsztatów pracy naukowej. Nie występuje ona również w omówionej skali w bibliotekach i księgozbiorach mających na celu przede wszystkim udostępnianie wyników nauki, choć w pewnym stopniu i one gromadzą materiały będące rzadko w użyciu.

2. Zadania dydaktyczne z zakresu kształcenia ogólnego i zawodowego

Drugą grupą zadań biblioteki naukowej są obowiązki dydaktyczne. W szczególności należą do nich:

a) udział w procesie kształcenia i doskonalenia kadry naukowej oraz pracowników różnych zawodów;

b) udział w procesie dydaktycznym i wychowawczym młodzieży akademickiej;

c) dokształcanie lub podnoszenie kwalifikacji zawodowych własnego personelu bibliotecznego.

a) Działalność dydaktyczna bibliotek naukowych kształtowała się w sposób żywiołowy pod naporem zapotrzebowania społecznego. W wielu bibliotekach napotykała zrazu trudności wynikające z braku kadry bibliotecznej o odpowiednich kwalifikacjach oraz nie dość sprawnej organizacji. Wiele bibliotek przez szereg lat prowadziło działalność dydaktyczną w zasadzie w bardzo ograniczonym zakresie, przy czym rolę kształcącą wobec czytelników pełnił przede wszystkim księgozbiór oraz mający pewne walory dydaktyczne aparat biblioteczny, a w szczególności katalogi rzeczowe i kartoteki zagadnieniowe.

Charakter działalności dydaktycznej biblioteki naukowej w Polsce Ludowej uległ zmianie. Występuje coraz ściślejsza współpraca bibliotekarza z użytkownikiem. W okresach utrudnionego dostępu⁴⁷ do bibliotek szkół wyższych (w czasie zaborów) — również niechęci do bibliotek obcego uniwersytetu — tworzono specjalne księgozbiory dla inteligencji zawodowej (biblioteki lekarskie, adwokackie, publiczne miejskie). W dobie dzisiejszej niemal do wszystkich bibliotek naukowych wkroczyli jako czytelnicy, obok uczonych, pracownicy różnych zawodów (nauczyciele, lekarze, ekonomiści i inni). Bibliotekarz

stara się wyrobić w nich nawyk korzystania z potrzebnej literatury zawodowej;

służy pomocą w wyszukiwaniu interesującego piśmiennictwa;

informuje o nowych pozycjach;

zapoznaje ich ze sposobami korzystania z biblioteki.

Coraz większe zaangażowanie bibliotekarza w działalność dydaktyczną przejawia się w trosce o dobór księgozbiorów podręcznych, w przygotowywaniu wystaw oraz w ściślejszych kontaktach osobistych z czytelnikami, którym sprzyjają wyodrębnione w strukturze biblioteki jednostki organizacyjne, początkowo określane jako ośrodki informacyjno-bibliograficzne, a obecnie zwane działami (oddziałami, zakładami) informacji naukowej.

Biblioteka stara się uzupełniać warsztat naukowy uczonego własnymi zbiorami bądź też pośredniczy w zdobywaniu określonych publikacji. Szczególnie troskliwie zdobywa piśmiennictwo zagraniczne, a zwłaszcza zagraniczne czasopisma specjalistyczne, niejednokrotnie wyprzedzając zapotrzebowanie użytkownika.

W sposób widoczny podniosły się kwalifikacje zawodowe personelu bibliotecznego: coraz częściej naukowców i praktyków określonej dys-

cypliny obsługuje bibliotekarz wykształcony w tej samej gałęzi wiedzy. W szczególności występuje to w niektórych bibliotekach specjalnych, np. rolniczych, ekonomicznych, zoologicznych, archeologicznych, muzykologicznych.

Do działalności dydaktycznej biblioteki wobec kadry naukowej i zawodowej należy też współdziałanie w procesie nabywania przez nią umiejętności korzystania ze specjalistycznych źródeł informujących o zasobach bibliotecznych i o piśmiennictwie w ogóle.

W niektórych bibliotekach naukowych, zwłaszcza szkół wyższych, organizowane są dla studentów starszych lat studiów i młodej kadry naukowej zajęcia z zakresu informacji naukowej. Mimo że są one już objęte programem nauczania szkoły wyższej — realizacja tych zajęć napotyka jeszcze trudności. W zakres programów wchodzi metodyka sporządzania opisów bibliograficznych i znajomość bibliografii specjalnych oraz innych typów wydawnictw informacyjnych.

Prawie wszystkie biblioteki naukowe opracowują różnego rodzaju wydawnictwa informacyjne dotyczące ich zbiorów i rozsyłają je pracownikom naukowym.

Przez wyżej wymienione formy działalności dydaktycznej uczestniczą biblioteki w procesie przekazywania młodym pracownikom naukowym i zawodowym umiejętności optymalnego wykorzystania źródeł dla potrzeb nauki i praktyki.

b) Udział biblioteki naukowej w bezpośrednim procesie dydaktycznym i wychowawczym młodzieży studiującej był z początku zawężony jedynie do bibliotek szkół wyższych. Biblioteki te, w organiczny sposób związane z uczelnią jako macierzystą instytucją, rozpoczęły samorzutnie pracę dydaktyczną i wychowawczą wśród młodzieży, prowadząc instruktaż, jak należy korzystać z księgozbioru oraz z wszelkich urządzeń bibliotecznych. W niektórych bibliotekach rozszerzono instruktaż obejmując nim podstawowe zasady techniki pracy umysłowej. Ze względów wychowawczych w niektórych bibliotekach nie tylko uczelnianych, szczególnie w latach pięćdziesiątych naszego stulecia, starano się również opracowywać dla potrzeb młodzieży akademickiej wyborowe katalogi alfabetyczne i zagadnieniowe kartoteki o aktualnej tematyce lub też dobierać odpowiedni układ katalogów rzeczowych.

Pod naporem dynamiki czytelnictwa studenckiego, które rosło z każdym rokiem rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce Ludowej, powstała konieczność nauczania młodzieży akademickiej umiejętności korzystania z zasobów bibliotecznych. Ze względu na efektywność procesu nauczania szkół wyższych sprawa stała się bardzo ważna i nie cierpiąca zwłoki, tym

bardziej że i przygotowanie młodzieży do studiów wyższych wymagało często wielu uzupełnień. Dlatego też wprowadzono do zadań bibliotek szkół wyższych obowiązek przysposobienia bibliotecznego studentów pierwszego roku wszystkich kierunków studiów.

Program tych zajęć stał się przedmiotem przygotowań bibliotek do realizacji przysposobienia bibliotecznego w zakresie treści, formy nauczania oraz doboru prelegentów. Ustalono prawie we wszystkich bibliotekach szkół wyższych przeprowadzanie przysposobienia bibliotecznego w formie prelekcji i ćwiczeń. Program był opracowywany zazwyczaj zespołowo i obejmował omówienie praw i obowiązków czytelnika, zasad korzystania ze zbiorów biblioteki i aparatu pomocy bibliecznych oraz w formie ćwiczeń — poszukiwanie określonych pozycji w katalogach biblioteki, wypisywanie zamówień itp. W końcu lat pięćdziesiątych zajęcia te uznano za obowiązujące w programach studiów pierwszego roku wielu szkół wyższych, a zaliczenia odnotowywano w indeksie.

W miarę rozwoju form kształcenia przez szkoły wyższe — szczególnie na skutek rozbudowy studiów zaocznych — udział w procesie dydaktycznym i wychowawczym młodzieży akademickiej rozszerzył się na biblioteki naukowe innych typów, a niekiedy nawet na biblioteki fachowe i biblioteki publiczne.

Potrzeby czytelnicze studiujących zaocznie są wciąż duże i wymagają odrębnych rozwiązań organizacyjnych. Traktowanie ich w sposób analogiczny jak studentów stacjonarnych byłoby minimum, do którego są zobowiązane przede wszystkim biblioteki szkół wyższych. W sferze postulatów pozostają jeszcze do zrealizowania liczne formy udostępniania, które w sposób dogodniejszy pozwalałyby studentom studiów zaocznych korzystać ze zbiorów bibliecznych.

Do problemów czekających również na właściwe rozwiązanie należy objęcie studentów studiów zaocznych obowiązkowym „przysposobieniem bibliotecznym”, co obecnie nastrocza trudności natury organizacyjnej — prowadzone jest przez pojedyncze biblioteki uczelniane i tylko dla niektórych kierunków studiów zaocznych.

Na odrębne potraktowanie zasługuje działalność dydaktyczna wielu bibliotek naukowych w zakresie prowadzenia praktyk bibliotekarskich dla studentów bibliotekoznawstwa. Przez włączenie studentów w tok pracy biblioteki następuje korelacja zdobytych przez nich teoretycznych wiadomości z potrzebami konkretnego środowiska czytelniczego i z praktycznymi rozwiązaniami metodycznymi prac bibliecznych. Ta konfrontacja teorii z praktyką pomaga niewątpliwie w uzupełnianiu zdobytej na studiach wiedzy i urealnianiu obrazu biblioteki. Praktyki studenckie organizowane są w ciągu roku akademickiego, a także w czasie wakacji w różnych typach bibliotek naukowych, zarówno szkół

wyższych, jak Polskiej Akademii Nauk, oraz w niektórych wielkomiej-
skich bibliotekach publicznych. Studenci zaoczni wyższych studiów biblio-
tekoznawstwa zostali również objęci praktykami, tylko znacznie krót-
szymi, ze względu na posiadany już staż bibliotekarski.

Dość liczna więc grupa bibliotek naukowych bierze bezpośredni udział
w procesie dydaktycznym i wychowawczym szkół wyższych w naszym
kraju przez prowadzenie zajęć w zakresie przysposobienia bibliotecznego
oraz praktyk studenckich.

c) Do działalności dydaktycznej biblioteki należy także dokształcanie
własnego personelu. Obejmuje ono w zasadzie wszystkie grupy praco-
wników. Dominującą formą jest szkolenie przy warsztatach. Do-
kształcanie odbywa się w sposób zróżnicowany, a mianowicie przez
krótkie wprowadzenie w problematykę biblioteki, konferencje, dyskusje,
zwiedzanie poszczególnych agend biblioteki, seminaria na różnych pozio-
mach, wielogodzinne kursy dla różnych kategorii pracowników, konwer-
satoria oraz praktyki w poszczególnych działach biblioteki.

Do wyższych form doskonalenia zawodowego można zaliczyć do-
kształcanie specjalistyczne. Koncentruje się ono zazwyczaj
przy warsztatach pracy w poszczególnych działach biblioteki lub też
bywa organizowane w skali ogólnokrajowej w postaci kursów specjali-
stycznych czy konferencji problemowych. W tym zakresie osiągnięto
szczególnie pozytywne wyniki w doskonaleniu pracowników zbiorów
specjalnych.

Tak więc pracownicy bibliotek naukowych doskonalą metody działal-
ności zawodowej w zakresie własnego warsztatu pracy i podnoszą indy-
widualne kwalifikacje poprzez różne formy dokształcania, czytelnictwo
literatury fachowej, pogłębianie znajomości języków obcych oraz samo-
kształcenie.

Biblioteki naukowe odczuwają potrzebę unifikacji szkolenia
personelu wewnątrz biblioteki w zakresie ogólnej problematy-
ki bibliotecznej oraz ściślejszej niż dotychczas współpracy po-
szczególnych typów bibliotek w dziedzinie kształcenia specjalistycz-
nego.

3. Zadania naukowo-badawcze w zakresie tematyki związanej z działalnością biblioteki, nauką o dokumencie bibliotecznym i z pokrewnymi dziedzinami wiedzy

Do trzeciej i ostatniej grupy zadań biblioteki naukowej należy jej
działalność naukowo-badawcza. W tej dziedzinie mają biblioteki polskie
poważny dorobek. Już Załuski projektował stworzenie ze swej biblioteki

„nie tylko pierwszej czytelnicy publicznej, ale i nieznanego w Polsce publicznego warsztatu pracy naukowej i ośrodka najrozmaitszych poczynañ w zakresie życia intelektualnego” *.

W ciężkich warunkach bytu narodowego w okresie rozbiorów biblioteki polskie były pewnego rodzaju schronieniem i miejscem pracy wielu wybitnych uczonych, na przykład J. Lelewela, K. Szajnochy, W. Kętrzyńskiego. Pełniły też niekiedy rolę towarzystw naukowych. Toteż w murach bibliotek powstawało i kształtowało się wiele wybitnych dzieł, chlubnych pomników naszej kultury i aspiracji naukowych. Same biblioteki prowadziły również poważne badania i ogłaszały ich wyniki.

Przedmiot podstawowy prac naukowo-badawczych i usługowo-badawczych bibliotek naukowych określiła Ustawa o bibliotekach **, która wymienia prace w zakresie rozwoju:

- a) bibliotekarstwa,
- b) czytelnictwa,
- c) doskonalenia pracowników bibliotek.

Na podstawie dotychczasowej praktyki i zgodnie z art. 17 Ustawy o bibliotekach, można ustalić bardziej szczegółową tematykę prac naukowo-badawczych i usługowo-badawczych prowadzonych przez biblioteki naukowe, a mianowicie:

- a) bibliotekoznawstwo i księgoznawstwo;
- b) czytelnictwo;
- c) bibliografia, dokumentacja oraz spisy bibliograficzno-informacyjne, przewodniki i katalogi zbiorów bibliotecznych;
- d) naukoznawstwo, drukarstwo, reprografia, historia nauki, oświaty i kultury;
- e) edytorstwo naukowe źródeł.

Taki profil prac badawczych bibliotek nie jest rezygnacją z zamierzeń Załuskiego, ale ich właściwym ustawieniem. Znaczenie tych prac może być istotne dla pogłębienia, a nawet zainicjowania badań o zasięgu ogólnokulturalnym. Opracowywanie i ogłaszanie materiałów źródłowych, publikowanie bibliografii lub katalogów poszczególnych typów dokumentów, jak rękopisów, starodruków czy czasopism — torują często drogę opracowaniom monograficznym. Prace z zakresu historii poszczególnych dyscyplin naukowych stają się niekiedy pomocą dla ustalenia właściwych kierunków badań.

---

* P. Bańkowski: Józef Andrzej Załuski i jego dzieło. *Prz. bibl.* 16:1948 z. 1—2 s. 7.

** Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach, art. 20, ust. 1. (*Dz. U.* nr 12, poz. 63).

Poza tematyką podstawową prowadzą biblioteki także badania regionalne, cenne dla środowiska, oraz badania w zakresie problematyki różnych dziedzin wiedzy, związane z zainteresowaniami bibliotekarzy zatrudnionych w danej bibliotece. Bezpośredni i czynny kontakt pracowników biblioteki z nauką nie tylko jest pożyteczny dla zespołu pracowników, ale podnosi również autorytet biblioteki — oczywiście pod warunkiem zachowania słusznej proporcji tych prac w stosunku do innych zadań.

Działalność naukowa bibliotek rozwinęła się w Polsce Ludowej w sposób widoczny i przybrała formy zorganizowane. Dawniej prace naukowe podejmowali bibliotekarze będący przeważnie samodzielnymi pracownikami nauki, a ich osobiste zainteresowania wytyczały tematykę.

Ważną rolę w odbudowie bibliotekarstwa polskiego po drugiej wojnie światowej i w jego dalszym rozwoju odegrały zakłady Biblioteki Narodowej. Często podejmowały one prace zespołowe związane z praktyką biblioteczną, wypracowywały podstawy metodyki bibliotekarstwa i bibliografii oraz koordynowały inicjatywy poszczególnych bibliotek.

W latach pięćdziesiątych naszego stulecia rozpoczęły biblioteki bardziej zorganizowaną działalność naukową, opracowując plany badań, które wchodziły do programów ogólnokrajowych. Początkowo ich realizacja napotykała trudności. Brakowało zespołów odpowiednio przygotowanych bibliotekarzy, a i stan organizacji bibliotek nie sprzyjał działalności na polu naukowym.

Normalizowanie życia bibliotek w Polsce Ludowej przynosiło stałą poprawę w tej dziedzinie działalności. Rozwojowi prac badawczych w bibliotekach szkół wyższych sprzyjały akty prawne dotyczące bądź to sytuacji biblioteki głównej uczelni, bądź powołania nowej kategorii pracowników, tzw. bibliotekarzy dyplomowanych, zobowiązanych do działalności naukowej, a w strukturze biblioteki — oddziałów prac naukowych.

Biblioteki Polskiej Akademii Nauk oraz resortowych instytutów naukowo-badawczych krystalizowały zakresy swych zainteresowań badawczych, osiągając pozytywne rezultaty w opracowywaniu bibliografii specjalnych czy dokumentacji swoich zbiorów.

Zaczęły mnożyć się wydawnictwa bibliotek o charakterze ciągłym.

Ustawa o bibliotekach* uściśla zakres obowiązków dotyczących prowadzenia przez biblioteki naukowe pracy naukowo-badawczej. Wytycza również kierunki tych prac zlecając Bibliotece Narodowej doskonalenie i koordynowanie działalności bibliotek naukowych w zakresie wykony-

---

* Por. art. 17 i 20 Ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach (Dz. U. nr 12 poz. 63).

wania przez nie prac naukowo-badawczych i usługowo-badawczych, związanych z rozwojem bibliotekarstwa, czytelnictwa i doskonalenia pracowników bibliotek.

Bardzo istotnym problemem jest postulowana przez Ustawę o bibliotekach koordynacja działalności naukowo-badawczej bibliotek w skali ogólnokrajowej w celu uniknięcia dublowania prac, ustalania hierarchii potrzeb w zakresie podejmowanej tematyki i wypracowywania planu badań dla bibliotek.

Wydaje się rzeczą słuszną, by tendencją w programowaniu naukowej działalności bibliotek było podejmowanie tematyki związanej raczej z organizacją, metodyką i techniką pracy bibliotecznej, gdyż w tej dziedzinie nie mogą katedry bibliotekoznawstwa wyręczać bibliotek. Dorobek nasz w zakresie tej problematyki jest nieduży, w przeciwieństwie do osiągnięć w dziedzinie historii bibliotek i ich instytucji macierzystych czy wydawnictw źródłowych i bibliograficzno-informacyjnych.

III. ZBIORY BIBLIOTEKI NAUKOWEJ

Jednym z podstawowych warunków umożliwiających bibliotece naukowej wykonanie jej zadań jest wartość naukowa posiadanych zbiorów. Znaczenie tego elementu jest tak duże, że niektórzy widzą w nim jedyne kryterium naukowości poszczególnych bibliotek. Określenie stopnia przydatności zbiorów dla nauki nie jest jednak w praktyce łatwe. W zasadzie przecież każda książka może być przedmiotem naukowych dociekań i dlatego badacz znajduje materiał do swoich prac w różnych rodzajach bibliotek. Fakt korzystania przez uczonego z dokumentów danych zbiorów nie nadaje im jednak charakteru naukowego. O naukowości księgozbioru decyduje jego przeznaczenie naukowe i jego struktura, będąca wynikiem linii rozwojowej biblioteki i realizacją celów naukowych, które przyświecają twórcom księgozbioru przy jego doborze.

I. Założenia polityki gromadzenia zbiorów. Kształtowanie struktury księgozbioru. Specjalizacja zbiorów

Przy określaniu przeznaczenia naukowego zbiorów biblioteki należy dokonać analizy wielu czynników umożliwiających sprecyzowanie ogólnych założeń polityki gromadzenia oraz szczegółowych zasad kompletowania piśmiennictwa. Podstawą polityki tworzenia zbiorów powinna być:

- 1) dobra orientacja w stanie posiadania całości dokumentów;
- 2) znajomość tradycji historycznych w kierunku doboru wydawnictw.

Jednocześnie należy nie tylko uwzględniać ciągłość stosowanych kryteriów, ale również dbać o konfrontację istniejących zasad gromadzenia z aktualnymi oraz przyszłymi potrzebami, wynikającymi z planów badań nauki w skali krajowej, uczelni lub środowiska, któremu służy biblioteka.

Biblioteki w świadomy sposób wypracowują zasady polityki gromadzenia. Niejednokrotnie całe zespoły pracowników przeprowadzają analizy zbiorów, próbują ustalać aktualne potrzeby środowiska czytelniczego i śledzą jego programy badawcze.

Bibliotekom wąskospecjalistycznym nowo powstałych uczelni oraz Polskiej Akademii Nauk znacznie łatwiej określić kierunki budowy swoich księgozbiorów, aczkolwiek nie ma wątpliwości, że i dla nich trudne jest podejmowanie decyzji w tym zakresie.

Biblioteki naukowe o bogatych i narastających przez stulecia zbiorach — muszą bardzo ostrożnie dochodzić do ustalenia założeń swojej polityki gromadzenia. Dużą rolę odgrywają tu takie czynniki, jak: rozwój macierzystych uczelni lub instytucji (liczba zakładów i pracowników naukowych, nowe kierunki studiów, intensywność badań); możliwości wymiany wydawnictw, kupna zagranicznego i krajowego, wpływ egzemplarza obowiązkowego, darowizny uczonych. Konieczna jest przy tym znajomość zasobów innych bibliotek, aby na podstawie wszechstronnej orientacji w zbiorach bibliotecznych w kraju i środowisku — ustalić właściwe miejsce każdej biblioteki naukowej w zakresie obsługi nauki przez dobór księgozbioru i zasięg usług wobec środowiska czytelniczego. Przy kształtowaniu struktury księgozbioru potrzebne jest też chociażby ogólne rozpoznanie w zakresie potrzeb użytkowników.

Zgromadzony księgozbiór biblioteczny powinien stanowić organiczną całość. Decyduje o tym przede wszystkim jego świadomie ustalony zakres treściowy, dostosowany do zadań biblioteki i możliwości zaspokojenia w maksymalnym stopniu potrzeb użytkowników. Ustalenie zakresu treściowego zbiorów wymaga określenia tematyki piśmiennictwa z podstawowych dziedzin wiedzy, jak również z dyscyplin pogranicznych, a także najważniejszych materiałów o charakterze peryferyjnym, istotnych dla naświetlania zagadnień głównych. Przy tym należałoby uściślić stopień kompletności dobieranych zbiorów, to znaczy uwzględnić zarówno postulat możliwej pełności, jak i selekcji zbiorów w ustalonych granicach.

Przy uwzględnianiu postulatu kompletności zbiorów dąży się do zgromadzenia możliwie pełnego piśmiennictwa, co w dobie dzisiejszego rozkwitu produkcji wydawniczej stanowi dla każdej biblioteki bardzo skomplikowany problem ze względu na liczbę wydawnictw, nakłady finansowe i możliwości lokalowe. Stąd też zachodzi konieczność współpracy bibliotek w dziedzinie gromadzenia w skali jednego miasta, regionu, kraju lub kilku krajów. Dla bibliotek typu uniwersalnego stosowanie zasady kompletności zbierania piśmiennictwa jest zadaniem nie do rozwiązania. Natomiast można się zastanawiać nad przybliżoną realizacją takiego postulatu w bibliotece specjalnej, przy czym im węższa jest ta

specjalność, tym realniejsze staje się gromadzenie zbiorów w możliwie szerokim zakresie.

Coraz częściej w bibliotekach naukowych uniwersalnych występuje problem selekcji materiałów bibliotecznych, to znaczy ich doboru pod określonymi kąta widzenia. Ustalenie zasady selekcji jest niezbędne ze względu na konieczność przestrzegania konsekwencji w przyjętych założeniach. Potrzeby dnia dzisiejszego wymagają wprowadzenia specjalizacji bibliotek zarówno w gromadzeniu zbiorów z zakresu określonych tylko gałęzi piśmiennictwa, jak i zabezpieczenia pełnego ich wykorzystania oraz sprawnej o nich informacji. Ów „podział między biblioteki zadań gromadzenia i uzupełniania zbiorów” z określonego działu nauki, czy też w ogóle w takim lub innym zakresie, postulowany jeszcze w okresie międzywojennym przez E. Kuntzego*, dotyczy właśnie specjalizacji i współpracy bibliotek, realizowanej w różnej formie i w różnych rozmiarach w wielu krajach**.

W Polsce Ludowej ta dziedzina działalności bibliotek znajduje się w stadium początkowych doświadczeń będących w centrum uwagi władz zwierzchnich, bibliotek naukowych oraz Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Nie istnieje zresztą inna możliwość zaopatrzenia bibliotek naukowych w piśmiennictwo względnie kompletne, dotyczące wszystkich dziedzin wiedzy, i nie istnieje możliwość zaspokojenia przez jedną bibliotekę naukową wszystkich specjalnych potrzeb pracowników badawczych. Dokonać tego można tylko poprzez zespół księgozbiorów różnych bibliotek naukowych współpracujących ze sobą na podstawie wypracowanych zasad kooperacji, metod podziału piśmiennictwa i przydziału zakresów specjalizacji.

Przy kształtowaniu struktury księgozbioru obok kryteriów rzeczowych, dotyczących zawartości treściowych zbiorów, należy sprecyzować także zasięg chronologiczny ich gromadzenia. Ścisłe określenie, w jakich granicach chronologicznych będzie dobierane piśmiennictwo, staje się szczególnie ważne przy gromadzeniu materiałów retrospektywnych.

Podobnie wymagają ustalenia kryteria językowe i regionalne. W wielu bibliotekach naukowych nie gromadzi się literatury w językach egzotycznych ze względu na ograniczoną wartość użytkową. Określa się niekiedy, w jakich językach lub z jakich regionów będzie się

---

* E. Kuntze: Kilka uwag o specjalizacji bibliotek. *Prz. bibl.* 11: 1937 s. 69—76.

** O współpracy bibliotek zagranicznych w zakresie gromadzenia, a w szczególności o Planie Farmingtonskim (planie współpracy bibliotek w Stanach Zjednoczonych), Planie Skandia (planie współpracy bibliotek w Szwecji) — zob.: B. Świdorski: *Specjalizacja bibliotek w zakresie gromadzenia*. Warszawa 1966; J. Pasiński: *Problem specjalizacji bibliotek naukowych. Aktualna sytuacja i perspektywy*. Warszawa 1968.

kompletowało piśmiennictwo. Szczególnie ważną rolę pełnią względy środowiskowe dla bibliotek naukowych znajdujących się w centrach regionów geograficznych. Zazwyczaj ich zadania są wzbogacane przez tematykę regionalną.

Istotnym również problemem z zakresu kompletowania zbiorów bibliotecznych jest określenie rodzajów gromadzonych dokumentów np. druki ulotne, płyty gramofonowe, taśmy magnetofonowe, a także poziomu opracowań, na przykład podręczniki szkolne, literatura popularna.

Praca nad doborem księgozbioru w bibliotece, poza ustaleniem i przyjęciem właściwych kryteriów, wymaga konsekwencji w ich stosowaniu i jest oparta na planowym, szeroko zakrojonym poszukiwaniu materiałów, umiejętności analizy ich treści oraz oceny przydatności.

2. Charakterystyczne grupy zbiorów biblioteki naukowej

Charakterystyczną cechą księgozbioru biblioteki naukowej jest posiadanie obok zbiorów podstawowych, składających się z wydawnictw zwartych i ciągłych, zbiorów specjalnych.

Dawniej były one reprezentowane przez zbiory sztuki, kartografii, rękopisów i starych druków. Odmienność charakteru dokumentów, a w szczególności ich charakter zabytkowy i unikalny, spowodowały odrębność w sposobach gromadzenia, opracowania i udostępniania.

W dobie dzisiejszej można zauważyć rozwój gromadzonych przez bibliotekę rodzajów dokumentów bibliotecznych. W związku z postępem technik reprograficznych, olbrzymim zróżnicowaniem piśmiennictwa, stale wzrastającą liczbą publikacji oraz rozwojem badań naukowych w zakresie tematyki nie tylko teoretycznej, ale i praktycznej, uległy przemianom formy przekazów myśli ludzkiej. Biblioteki, jak zresztą i inne zbiornice źródeł, stały przed koniecznością gromadzenia i udostępniania różnicowanych dokumentów. Zbiory wzbogaciły się o materiały audiowizualne (płyty, taśmy, filmy), o materiały coraz bardziej związane z szybką informacją (streszczenia prac, tłumaczenia, odbitki, nadbitki, dokumenty życia społecznego), materiały uzyskiwane dzięki reprografii (mikrodruki, mikrofilmy, mikroarty), a także materiały stanowiące przepisy, wzory, reguły dotyczące charakterystyki przedmiotów, czynności lub pojęć (normy) i dokumenty stwierdzające uprawnienia do użytkowania wynalazków (patenty). Coraz wyraźniej zarysowuje się potrzeba wymiany między bibliotekami różnych dokumentów w postaci taśm magnetycznych lub perforowanych w celu uzupełniania zbiorów dla lepszej obsługi nauki.

Zakres zbiorów biblioteki naukowej uległ więc radykalnemu rozszerzeniu, a technika opracowania wielu typów wydawnictw i ich udostępniania nie została jeszcze w pełni rozwiązana. W różnych rodzajach bibliotek zbiory specjalne zawierają więc rozmaite odmiany dokumentów bibliotecznych. W bibliotekach specjalnych można obserwować odmienne traktowanie różnych rodzajów dokumentów i określanie ich bądź jako zbiorów podstawowych, bądź jako specjalnych, zależnie od specjalizacji naukowej reprezentowanej przez materiały biblioteczne danej biblioteki, wyrażane w różnych formach zapisu; na przykład w bibliotekach muzycznych zbiorami podstawowymi mogą być płyty gramofonowe i taśmy magnetofonowe.

Specyficzną grupą zbiorów biblioteki naukowej jest piśmiennictwo obce dobierane starannie przez długie niekiedy lata. Troska o zaopatrzenie biblioteki w cenne wydawnictwa zagraniczne stała się przyczyną wielu poczynań bibliotek polskich w zakresie współdziałania w tym względzie tak, aby dzięki nawiązanym kontaktom i uzgodnieniom pomnożyć ilość tytułów i egzemplarzy sprowadzanych czasopism bądź też uzyskać z zagranicy potrzebne nauce wydawnictwa. Działalność biblioteki naukowej w zakresie świadomego, ekonomicznego i celowego doboru piśmiennictwa zagranicznego przejawia się

- w prenumeracie czasopism obcych;
- w kupnie i wymianie wszelkich publikacji;
- w uzupełnianiu istniejących ciągów wydawnictw drogą reprografii lub wymiany dubletów z innymi krajowymi bibliotekami.

Czasopisma stanowią odrębny zespół zbiorów biblioteki naukowej. Są one cennymi źródłami wiedzy z zakresu poszczególnych dyscyplin oraz informacji o piśmiennictwie dotyczącym badań naukowych. Istotną sprawą dla ich kompletowania jest kontynuacja poszczególnych tytułów, szczególnie w bibliotekach o charakterze humanistycznym lub w księżnicach ogólnych, w których zbiory retrospektywne zajmują ważne miejsce. W bibliotekach specjalnych często — obok wybranych ciągów czasopism kompletowanych przez wiele lat i przechowywanych ze względu na specjalizację biblioteki — przykładą się dużą wagę do zbiorów czasopism bieżących, niezbędnych do obsługi codziennych potrzeb nauki, techniki czy gospodarki.

Przy kompletowaniu czasopism biblioteki napotykają wiele trudności. Nie zawsze uda się ich uniknąć i w zbiorach czasopism powstają niekiedy luki niezmiernie uciążliwe dla czytelnika. Nie można również ze względów finansowych i braku miejsca w magazynach prowadzić poszczególnych tytułów w kilku egzemplarzach, co byłoby często istotne dla potrzeb dydaktycznych. Nabywanie przez bibliotekę nowych

tytułów staje się też problemem z powodu szczupłości środków materialnych, szczególnie przy kupnie dewizowym i konieczności kontynuowania ciągów czasopism już kompletowanych.

Czasopisma są niewygodne do przechowywania ze względu na przestrzeń zajmowaną w magazynie (często dość duży format) oraz potrzebę konserwacji.

Opracowanie biblioteczne czasopism nie zawsze może zadowolić ich użytkowników, szczególnie gdy chodzi o wykazanie ich zawartości treściowej. Biblioteki przeważnie opracowują czasopisma uwzględniając ich cechy formalno-wydawnicze w katalogach alfabetycznych. Opracowanie zaś czasopism w postaci spisów bibliograficznych lub wydawnictw dokumentacyjnych staje się w dobie dzisiejszej nieodzownym narzędziem sprawnego z nich korzystania. Układ rzeczowy tych spisów oraz indeksy pozwalają dotrzeć do dokumentu, względnie zapoznać się z jego treścią zgodnie z zainteresowaniami użytkownika.

Udostępnianie czasopism w bibliotece odbywa się wyłącznie na miejscu (w czytelniach) ze względu na niebezpieczeństwo zdekompletowania.

Wszystkie biblioteki naukowe w Polsce otaczają zbiory czasopism szczególną troską. Starają się w miarę możliwości uzupełniać luki drogą wymiany, kupna antykwarycznego, względnie drogą reprografii. Czasopisma stały się tą wybraną grupą zbiorów uznaną za najważniejszą w programach współpracy polskich bibliotek naukowych w zakresie gromadzenia.

3. Praca bibliotekarza nad kształtowaniem księgozbioru

Świadome kształtowanie zbiorów wymaga wnikliwych poszukiwań bibliograficznych, znajomości czasopism i wydawnictw informacyjno-reklamowych, penetracji rynku wydawniczego ze szczególną znajomością rynku antykwarycznego, a także dużej wiedzy w zakresie dyscyplin reprezentowanych w zbiorach biblioteki. Wymaga wytrwałości w realizacji wytyczonych kierunków gromadzenia i poczucia odpowiedzialności za podejmowane decyzje, nadające gromadzonym materiałom określony kształt księgozbioru tworzonego jako warsztat pracy naukowej.

Warunkiem sprawności w pracy nad kształtowaniem księgozbioru jest nie tylko rozeznanie w danej dziedzinie wiedzy, ale również orientowanie się w planach i zainteresowaniach użytkowników zbiorów, a także umiejętność przewidywania, przynajmniej w pewnym stopniu, kierunków rozwojowych dyscyplin, którym dana biblioteka służy. Takie ścisłe powiązanie pracy bibliotekarza tworzącego księgozbiór

z potrzebami nauki i jej planami może zagwarantować wartość naukową gromadzonych zasobów i właściwy dobór materiałów.

Najistotniejszą cechą księgozbiorów bibliotek naukowych jest to, że są one nie tylko bazą i punktem wyjścia badań, lecz obejmują również publikacje będące ich wytworem. Obok tego wiele księgozbiorów naukowych zawiera druki zbierane jako niezbędne źródła dla przyszłych badań.

Ustawa o bibliotekach zarysowuje perspektywy rozwojowe racjonalnej gospodarki materiałami bibliotecznymi dla potrzeb rozwoju nauki polskiej*, wysuwając następujący program:

ustalenie planu specjalizacji zbiorów materiałów bibliecznych w bibliotekach naukowych oraz podział zadań w zakresie ich gromadzenia między wyznaczone spośród bibliotek naukowych — centralne biblioteki dla określonych dziedzin wiedzy**.

---

* Por. art. 19 i 16 ust. 1 Ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach (Dz. U. nr 12 poz. 63).

** Zostały ustalone ogólne zasady specjalizacji zbiorów materiałów bibliecznych centralnych bibliotek naukowych, zasady powołania organu wykonawczego do spraw specjalizacji oraz zasady działalności informacyjnej centralnych bibliotek naukowych. Por. Zarządzenie nr 15 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 9 lutego 1973 r. w sprawie zasad specjalizacji zbiorów materiałów bibliecznych oraz działalności informacyjnej centralnych bibliotek naukowych (Dz. Urz. Min. Kult. i Szt. nr 2 poz. 18) oraz Załącznik do zarządzenia nr 15 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 9 lutego 1973 r.: Zasady specjalizacji zbiorów materiałów bibliecznych oraz działalności informacyjnej centralnych bibliotek naukowych.

IV. UŻYTKOWNICY BIBLIOTEKI NAUKOWEJ

Spółeczna funkcja każdej biblioteki związana jest w sposób organiczny z jej użytkownikami. Potrzeby użytkowników kształtują charakter zbiorów i aparatu bibliotecznego, decydują o świadczeniach wobec korzystających ze zbiorów oraz zobowiązują kadrę pracowniczą do zdobywania odpowiednich kwalifikacji. Użytek z biblioteki, stosując terminologię Lelewela *, może więc być w pełni osiągnięty, jeżeli celem działalności księżnic stanie się jak najlepsze zaspokojenie potrzeb użytkowników.

Proces przekształcania się bibliotek z biernych zbiornic druków i innych materiałów w czynne instytucje społeczne musiał doprowadzić do uznania obsługi osób z niej korzystających za jeden z głównych celów działalności biblioteki.

Wzajemne oddziaływanie placówki bibliotecznej i użytkowników wpływa na wytworzenie się pewnej społeczności. Niekiedy powstaje środowisko czytelnicze o określonym charakterze, powiązane zainteresowaniami, zawodem itd. Czasami biblioteki posiadają sprofilowane kręgi użytkowników (np. biblioteki ekonomiczne, medyczne). Taki stan rzeczy pomaga bibliotekom w osiąganiu dobrych rozwiązań organizacyjnych i metodycznych. Większość jednak bibliotek naukowych znajduje się pod tym względem w znacznie trudniejszej sytuacji, gdyż ich użytkownicy są różnicowani. Tylko w bibliotekach specjalnych można mówić o zbliżonym zakresie tematyki zainteresowań użytkowników. Biblioteki typu uniwersalnego mają szczególnie skomplikowaną strukturę użytkowników. Wiedza o nich często opiera się na intuicyjnych przesłankach i odczuwa się brak potwierdzenia jej badaniami.

Dość znaczne osiągnięcia w tej mierze mają dokumentaliści, podejmujący w tematyce badawczej problematykę dotyczącą odbiorców informacji

---

* J. Lelewel: *Bibliograficznych ksiąg dwoje*. Wilno 1823—1826. T. 2. s. 264 i nast.

naukowej. Literatura zawodowa przynosi liczne komunikaty o zapotrzebowaniach na określone usługi informacyjne pewnych grup odbiorców oraz o różnych kierunkach działalności placówek informacji naukowej zaspokajających określone potrzeby użytkowników. Badania te są szczególnie szeroko prowadzone za granicą, chociaż i polskie piśmiennictwo z zakresu informacji naukowej poświęca tej problematyce wiele uwagi.

Zakres badań prowadzonych przez pracowników informacji naukowej jest dla celów biblioteki za wąski. Prawidłowa działalność biblioteki wymaga wszechstronnych analiz dotyczących optymalnego zaspokojenia potrzeb użytkowników przy wykorzystaniu posiadanego księgozbioru i aparatu bibliotecznego. Tak więc badania zasobności księgozbioru wobec określonych potrzeb czytelników, względnie aktywności (obrotu) księgozbiorów (podręcznych, zbiorów specjalnych czy podstawowych) pozwoliłyby na lepszą strukturę i organizację zasobów. Badania dotyczące aktywności czytelników wpłynęłyby na racjonalną politykę udostępniania — między innymi odpowiedni układ rodzajów czytelników, właściwe regulaminy udostępniania materiałów bibliecznych. Badania dotyczące wykorzystania aparatu pomocy bibliecznych przyczyniłyby się do ulepszenia metod pracy biblioteki.

Niektóre biblioteki podejmują próby badań dotyczących odbiorców swych usług poprzez wycinkowe analizy bądź to grup korzystających z czytelników ogólnych czy specjalistycznych, bądź też zapotrzebowania na określoną tematykę lub typy wydawnictw. Wyniki tych prac służą bezpośrednim ustaleniom w zakresie gromadzenia lub udostępniania zbiorów. Brak zaś badań wielostronnych potrzeb użytkowników biblioteki może tłumaczyć żywiołowy niekiedy charakter wielu poczynień w zakresie działalności bibliotek polskich.

Problemy czytelnictwa muszą otrzymać należną im rangę w problematyce zainteresowań bibliotek naukowych, a badania potrzeb użytkowników powinny dać wiedzę konieczną do świadomego kształtowania zasięgu i zakresu ich społecznych usług.

Istotą biblioteki naukowej jest użytkowanie zbiorów w celach naukowych. Może mieć ono różny charakter. W niektórych przypadkach zgromadzone dokumenty są przedmiotem badań, w innych służą jako źródło informacji o stanie nauki, jej dziejach i osiągnięciach. Ta podwójna rola materiałów bibliecznych w pracach naukowych decyduje niejednokrotnie o odmiennym znaczeniu biblioteki dla poszczególnych dziedzin wiedzy.

W naukach opartych na badaniach eksperymentalnych, np. przyrodniczych lub technicznych, prowadzonych przede wszystkim w laboratoriach i innych pracowniach lub stacjach doświadczalnych — biblioteki

pełnią funkcję raczej pomocniczą, głównie informacyjną. W innych natomiast dyscyplinach, na przykład w naukach społecznych — są one jednocześnie i swojego rodzaju laboratoriami, które dostarczają (obok archiwów i muzeów) bezpośrednich materiałów do wniosków i uogólnień, oraz podstawową bazę źródłową dla większości studiów w tych dziedzinach badań.

1. Rodzaje użytkowników i ich potrzeby

Biblioteki naukowe obsługują z reguły wiele rodzajów użytkowników. Można dokonać ich podziału według różnych kryteriów: dyscyplin naukowych, wykształcenia, wykonywanych zawodów, wieku itd. Jakikolwiek przyjęłoby się cechy za podstawę klasyfikacji użytkowników, nie będzie ona wyrazista, gdyż nie można przeprowadzić między użytkownikami całkowitego i ścisłego podziału. W podręczniku niniejszym za podstawę podziału przyjmujemy cel korzystania z zasobów biblioteki: dla dalszego rozwoju nauki bądź też dla poznania wiedzy lub zastosowania jej zdobywszy.

Kierując się tym kryterium, podział użytkowników biblioteki naukowej można przedstawić, jak następuje:

- a) naukowcy,
- b) młodzież akademicka — studenci stacjonarni i zaoczeni,
- c) inteligencja zawodowa.

Są to typowe grupy użytkowników bibliotek naukowych. Zrozumiałą jest jednak rzeczą, że nie są one zamknięte i dla innych czytelników pragnących korzystać z ich zbiorów. Należy zaznaczyć, że i w obrębie podanych powyżej grup kategorie użytkowników są zróżnicowane, a złożoność ich pozwala zaledwie na zarysowanie najbardziej znamienych cech.

Grupę użytkowników na najwyższym poziomie naukowym stanowią naukowcy — osoby prowadzące samodzielne badania naukowe o charakterze indywidualnym bądź też zespołowym. Znajdują się tu również użytkownicy, którzy przygotowują się dopiero do roli samodzielnych badaczy. Czerpią oni z bibliotek materiały potrzebne do studiów, do opanowania metod pracy naukowej i zdobycia umiejętności prowadzenia badań. Korzystają, zazwyczaj w większym stopniu niż naukowcy, z wydawnictw informacyjnych, a to dla poznania piśmiennictwa z tych dziedzin wiedzy, którym zamierzają się poświęcić.

Odrębną kategorię użytkowników bibliotek stanowi młodzież akademicka przygotowująca się do pracy bądź naukowej, bądź zawodowej. Również i ta grupa nie jest jednorodna. Decydującą rolę odgrywa

tu dyscyplina naukowa będąca przedmiotem studiów i narzucająca metody pracy z materiałami bibliotecznymi. Niezależnie od kierunku studiów różnicuje tę grupę charakter studiów.

Znacznie trudniejszą kategorię użytkowników od studentów stacjonarnych stanowią studenci studiów zaocznych. Rozporządzają oni mniejszą ilością czasu na naukę, często mają gorsze przygotowanie i na ogół trudne warunki materialne. Korzystają oni ze zbiorów bardzo intensywnie, chcąc zdobyć kwalifikacje lub je podwyższyć, aby stać się dobrymi fachowcami w swoim zawodzie.

Trzecią wreszcie kategorię użytkowników bibliotek naukowych stanowią pracownicy różnych zawodów zdobywający kwalifikacje na najwyższym poziomie wiedzy, korzystający z biblioteki w celu dalszego doskonalenia zawodowego. Potrzebują oni materiałów wyspecjalizowanych pod względem tematycznym oraz często szybkiej informacji o nowym piśmiennictwie z zakresu interesującej ich tematyki w celu pogłębienia swych umiejętności zawodowych lub zapoznania się z osiągnięciami nauki dla ich zastosowania w praktyce.

2. Sposoby wykorzystywania dokumentów bibliotecznych przez użytkowników

Nie tylko skład użytkowników bibliotek naukowych, ale również i sposoby wykorzystywania przez nich dokumentów bibliotecznych są różnorodne. Określenie pracy czytelników terminem „czytelnictwo” jest zbyt ogólne i niewystarczające. Mimo że użytkowanie materiałów bibliotecznych ma zazwyczaj na celu zapoznanie się z treścią poszczególnych dokumentów, to jednak stopień dokładności tej lektury jest bardzo różny. Stwierdzić tu można całą gamę sposobów poznawania treści poszczególnych tekstów — od jakże nieraz wnikliwego badania, analitycznego i krytycznego, do powierzchownego przeglądania ograniczonego często do wstępu i spisu treści. Nie zawsze też badane dokumenty są głównym przedmiotem zainteresowania, nie zawsze chodzi o ich lekturę. Niekiedy bowiem użytkownik ma na celu jedynie ich klasyfikację dla właściwej rejestracji w wykazie obejmującym szereg dokumentów (badania bibliograficzne) lub też poszukiwanie jakichś konkretnych, szczegółowych danych (kwerendy informacyjne).

3. Udział bibliotekarza w pracy użytkowników

Towarzyszem użytkowników w tych wszystkich pracach jest bibliotekarz. Zakres jego współpracy z użytkownikami jest dość szeroki. Do przeszłości bowiem należy ograniczenie się tylko do biernego wydawania czytelnikom żądanych przez nich książek.

Współudział bibliotekarzy księżnicy naukowej w pracach użytkowników przejawia się (analogicznie jak w bibliotekach innych typów) w trzech zasadniczych rodzajach wykonywanych usług:

1) służeń wiadomościami o dokumentach piśmiennictwa i zbiorów bibliotecznych oraz ich zawartości treściowej — obsługa i n f o r m a c y j n a;

2) udzielanie pomocy w nabywaniu umiejętności korzystania z wydawnictw informacyjnych i z zasad techniki pracy umysłowej — obsługa d y d a k t y c z n a;

3) dostarczanie dokumentów — obsługa t e c h n i c z n a.

Realizacja zadań bibliotekarza we wszystkich wymienionych rodzajach usług w bibliotekach naukowych jest różna w zakresie stosowanych metod.

Bez względu na rodzaje usług świadczonych czytelnikom, bibliotekarz musi wykazywać duże zrozumienie potrzeb i znajomość metod pracy swych klientów oraz orientować się w problematyce poszczególnych dyscyplin, ich aktualnych tendencjach i kierunkach rozwojowych.

W podręczniku bibliotekarskim Lelewel określił w sposób następujący udział bibliotekarza w pracach użytkowników: „[...] A wyleje się szczęśliwie ze swoją pomocą, jeśli nie jest więźniem precyzji tytułów, więźniem swoich cedułów i abecadłowych katalogów, kiedy owszem myśl jego obejmuje całość i wydziały nauk i bibliotecznych zbiorów”*. Ta głęboka prawda nie straciła nic ze swej aktualności, a cena działalności informacyjnej bibliotekarza jako „najzaciejszej” czynności bibliotekarskiej znajduje swoje stałe potwierdzenie w praktyce współczesnego bibliotekarstwa polskiego.

---

* J. Lelewel: *ibidem* s. 310.

V. POMOCNICZY APARAT BIBLIOTECZNY

W świetle dokonanej charakterystyki zbiorów naukowych i potrzeb ich użytkowników staje się zrozumiała rola i znaczenie odpowiednio zorganizowanego pomocniczego aparatu bibliotecznego. Ten trzeci zasadniczy element każdej biblioteki ma na celu możliwie wszechstronne ujawnienie zawartości zasobów bibliotek oraz umożliwienie użytkownikom jak najlepszego ich wykorzystania. Stąd konieczność dostosowania aparatu bibliotecznego do ich potrzeb. W bibliotekach naukowych aparat biblieczny ma charakter pomocy naukowej potrzebnej przy prowadzeniu poszukiwań piśmiennictwa do pracy badawczej.

I. Katalogi biblieczne

Podstawą aparatu bibliotecznego są katalogi biblieczne, które stanowią klucz do zbiorów określonej biblioteki lub zespołu bibliotek. Każdy katalog biblieczny jest uporządkowanym według pewnych prawideł spisem jednostek rzeczywistego zbioru.

Katalogi biblieczne wykazują różne rodzaje zbiorów oraz mają określoną budowę i w zależności od swego charakteru spełniają różne funkcje. Mogą więc wykazywać:

a) zbiory ogólne — wówczas mamy do czynienia z katalogami ogólnymi;

b) zbiory specjalne jednego typu dokumentów bibliecznych, wydzielone ze zbiorów ogólnych ze względu na swój charakter (np. stare druki, rękopisy, czasopisma) lub też ze względu na określoną tematykę (np. dotyczącą regionu, dyscypliny wiedzy, zagadnienia) względnie formę wydawniczą czy piśmienniczą — i wówczas mamy do czynienia z katalogami specjalnymi.

Ponadto katalogi biblieczne mogą wykazywać, poza zasobami jednej biblioteki, zbiory zespołu bibliotek; nazywamy je wówczas katalo-

gami centralnymi (zbiorczymi). W zależności zaś od ujawnionego rodzaju zbiorów, katalogi centralne zespołu bibliotek mogą obejmować:

c) zbiory ogólne zespołu bibliotek — katalogi centralne ogólne;

d) zbiory jednego typu o określonej tematyce, określonej formie wydawniczej czy piśmienniczej — katalogi centralne specjalne.

Katalogi biblioteczne mogą być opracowywane różną metodą i zależnie od tego można je podzielić na:

katalogi formalne — ujawniające cechy formalno-wydawnicze;

katalogi treściowe — ujawniające cechy wewnętrzne, treść dokumentu.

Katalogi treściowe, zwane powszechnie katalogami rzeczowymi, wykazują zbiory biblioteczne z punktu widzenia ich zawartości treściowej, przy czym zależnie od metody opisywania cech dokumentu mogą one informować, jakie biblioteka posiada dokumenty z danej dziedziny wiedzy lub na dany temat. Katalogi rzeczowe można więc dalej zróżnicować na: katalogi dziedzinowe, czyli ujęciowe (reprezentowane w bibliotekach najczęściej przez katalogi działowe względnie systematyczne) oraz katalogi tematowe (reprezentowane przede wszystkim przez katalogi przedmiotowe).

Układ opisów katalogowych może być alfabetyczny, chronologiczny lub logiczny.

Wszystkie katalogi biblioteczne mają określone cechy: postać zewnętrzną, stopień udostępnienia, stosunek do innych katalogów, różny sposób powielenia oraz różną metodę opracowania.

Katalogi alfabetyczne w bibliotekach naukowych są opracowywane bardziej szczegółowo, dokładniej niż w innych bibliotekach, ze względu na potrzebę całkowitej i ścisłej identyfikacji materiałów. Katalog alfabetyczny powinien dokładnie informować, czy biblioteka posiada poszukiwane przez użytkownika dzieło danego autora lub jakie inne prace tego pisarza zawierają zbiory, albo też czy istnieje w zbiorze określone dzieło uwidocznione pod znanym tytułem (przy wydawnictwach zbiorowych względnie przy autorstwie nie oznaczonym, czy wieloosobowym). Prawdliwość opisu wydawnictw jest niezmiernie ważna dla pracy naukowej i pozwala na możliwie łatwe znalezienie poszukiwanych materiałów. Poprawna redakcja katalogu wymaga stosowania norm przewidzianych w instrukcji katalogowania alfabetycznego*, a także sięgania do aparatu pomocniczego w postaci drukowanych katalogów wielkich bibliotek zagranicznych, bibliografii narodowych bie-

* Obowiązująca instrukcja: J. Grycz, Wł. Borkowska: *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego*. Wyd. 6 popr. przy współpracy Marii Dybańskiej. Warszawa 1975 ss. 200.

jących i retrospektywnych, encyklopedii, słowników pseudonimów, słowników biograficznych, językowych itd. dla uzupełnienia elementów opisu.

Katalogi alfabetyczne biblioteki naukowej powinny być kompletne w zakresie zbiorów ogólnych. Użytkownik biblioteki naukowej potrzebuje pełnego wykazu piśmiennictwa znajdującego się w bibliotece. Każdy bowiem wybór ma charakter subiektywny, czemu nie sposób zapobiec, a co nie sprzyja badaniom naukowym. Dlatego też obserwuje się w niektórych bibliotekach naukowych proces odchodzenia od katalogów wyborowych, prowadzonych dla potrzeb studenckich, względnie dla wydawnictw dotyczących określonych zagadnień itp. i wykazywania całokształtu zbiorów w jednym kompletnym katalogu alfabetycznym. Jest on w bibliotece katalogiem głównym.

Często też stosuje się sporządzanie cząstkowych katalogów alfabetycznych obejmujących pewne grupy zbiorów (np. zbiory podręczne, zbiory wypożyczalni) i wykazujących je wtórnie. Skracają one czas poszukiwań i drogę do określonych materiałów bibliotecznych.

W wielu bibliotekach prowadzi się również pomocnicze katalogi alfabetyczne, zawierające dodatkowe informacje (np. katalogi dzieł z dedykacjami, z zapiskami proveniencyjnymi itd.).

Niekiedy redaguje się w bibliotekach naukowych katalogi analityczne obejmujące poszczególne prace dzieł zbiorowych czy artykuły z czasopism. Są one dla pracownika naukowego szczególnie cenne ze względu na możliwość otrzymania szybkiej informacji szczegółowej — natomiast dla biblioteki są uciążliwe ze względu na czasochłonność opracowania, a stosunkowo krótką przydatność, gdyż ukazanie się bibliografii w zakresie objętym katalogami analitycznymi może całkowicie przekreślić ich użyteczność. Katalogi zawartości dzieł zbiorowych lub czasopism prowadzą biblioteki naukowe raczej w wąskim zakresie jednej tematyki czy jednego względnie kilku wydawnictw. Katalogi te są zazwyczaj zestawiane w formie katalogów pomocniczych. Niektóre jednak biblioteki naukowe włączają karty z opisami opracowań analitycznych pewnych zbiorów do katalogu głównego i wyróżniają je (np. innym kolorem kart). Często też karty z opisami opracowań analitycznych zestawia się w formie kartotek pomocniczych, których żywot trwa tylko pewien okres czasu.

Poza katalogami ogólnymi o pełnym zakresie i zasięgu, często spotyka się w bibliotekach naukowych katalogi specjalne, opracowywane dla poszczególnych rodzajów zbiorów specjalnych lub pewnej tematyki, formy wydawniczej czy piśmienniczej. W Polsce opracowuje się w zasadzie prawie zawsze specjalne katalogi starych druków, czasopism, map, rękopisów itp. Niekiedy jednak w katalogu ogólnym zbiorów

wykazuje się je również bądź też ujawnia w formie odsyłaczy do odpowiedniego katalogu specjalnego. Układ katalogu specjalnego może być zarówno alfabetyczny, jak rzeczowy.

Katalogi centralne. Poszukiwane przez użytkowników bibliotek naukowych są katalogi centralne (zbiorcze). Niektóre biblioteki prowadzą je dla odrębnych własnych księgozbiorów, aby ułatwić użytkownikom korzystanie z całego systemu katalogów. Na przykład katalog księgozbiorów podręcznych ułatwia szybsze dotarcie do poszukiwanego wydawnictwa czytelników w dużych bibliotekach naukowych, które posiadają wiele czytelń z wyodrębnionymi zbiorami podręcznymi.

Powszechnie natomiast stosowane są w bibliotekach naukowych katalogi centralne zespołów bibliotek. Rejestrują one — z jednoczesnym umiejscowieniem w bibliotekach (za pomocą opatrzenia każdego opisu w katalogu znakiem-sigle biblioteki posiadającej dany dokument) — zasoby szeregu bibliotek bądź w całości, bądź dzieła z poszczególnych dyscyplin wiedzy lub też materiały o charakterze specjalnym (stare druki, obiekty kartograficzne, czasopisma zagraniczne itp.) i przez to stanowią formę przejściową między katalogami bibliotecznymi a bibliografiami.

Katalogi centralne ogólne, obejmujące zbiory ogólnego zespołu bibliotek, mają zazwyczaj układ alfabetyczny. Również bardzo często w układzie alfabetycznym opracowywane są katalogi centralne specjalne, które ewidencjonują rozproszone po bibliotekach (miast, regionów czy krajów) dzieła z pewnej dziedziny wiedzy lub też poszczególnych typów wydawnictw. W tych przypadkach konieczne jest zaopatrzenie ich w indeksy rzeczowe, gdyż w zasadzie centralne katalogi specjalne powinny być opracowywane w formie katalogów rzeczowych.

Rola i znaczenie katalogów centralnych dla prac naukowych jest znaczna. Realizują one w dużym stopniu ideał kompletności materiałów, scalają rozproszone fragmenty, ułatwiają poszukiwania potrzebnych dokumentów i ich wypożyczanie międzybiblioteczne, pozwalają na celowe kompletowanie zbiorów, a wreszcie łączą w jedną funkcjonalną całość szereg bibliotek. Stąd też ich znaczenie dla badaczy, którym ułatwiają korzystanie z materiałów znajdujących się w wielu bibliotekach i skracają czas ich poszukiwania. Dlatego też katalogi centralne stanowią ważne ogniwo w łańcuchu innych problemów związanych ze sprawną organizacją wypożyczania międzybibliotecznego.

Nic też dziwnego, że katalogi centralne, doceniane przede wszystkim przez biblioteki naukowe dążące do możliwie kompletnego udostępniania badaczom potrzebnych im materiałów, znajdują się w centrum uwagi naszego życia bibliotekarskiego. Ujawnia się to zarówno w licznych po-

stulatach teoretycznych, jak i w podejmowanych próbach prowadzenia tych katalogów przez Bibliotekę Narodową oraz inne biblioteki centralne lub regionalne. Trzeba jednak zdawać sobie sprawę, że prowadzenie katalogów centralnych wymaga ścisłej i zdyscyplinowanej współpracy szeregu bibliotek, nie tylko przy ich zakładaniu, ale i stałej kontynuacji.

Proces wytwarzania katalogów centralnych w Polsce ulega modernizacji. I tak na przykład Biblioteka Narodowa podjęła prace nad zastosowaniem automatycznego systemu przetwarzania danych przy wydawaniu *Centralnego Katalogu Bieżących Czasopism Zagranicznych w Bibliotekach Polskich*. Pierwszy rocznik, będący wykazem za lata 1971—72 ukazał się w roku 1975. Założeniem systemu ARKA (Automatyczne Redagowanie Katalogów) jest szybkie wytwarzanie zestawień dla katalogów centralnych oraz uzyskanie różnych rodzajów indeksów (np. geograficznego według krajów, rzeczowego, językowego, według nazw bibliotek itp.), które podnoszą funkcję informacyjną tych katalogów.

W systemie ARKA wykorzystuje się elektroniczną maszynę cyfrową ZAM/41. Czynności związane z tworzeniem opisów, zestawieniami indeksowymi oraz sortowaniem materiałów odbywają się automatycznie.

Można spodziewać się, że dzięki zastosowaniu zautomatyzowanego przetwarzania danych zostanie rozwiązane wytwarzanie na bieżąco różnych wydawnictw informacyjnych o znaczeniu ogólnokrajowym — różne rodzaje katalogów centralnych oraz bieżące bibliografie narodowe.

Katalogi rzeczowe. Do cennej pomocy informacyjnej należą katalogi rzeczowe ujawniające treści określonego zbioru. Struktura katalogu rzeczowego uzależniona jest od metody opracowania wykładni treści dokumentu, wyróżniającej ujęcie albo przedmiot dzieła. Zbiór biblioteczny może więc być opracowany ze względu na ujęcie dzieła z punktu widzenia wiedzy i wówczas mamy do czynienia z katalogami dziedzinowymi (ujęciowymi). Reprezentują je katalogi działowe i systematyczne, a wśród tych często stosowany katalog Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej. Drugim sposobem opracowania rzeczowego zbioru jest ujawnienie tematów zawartych w opracowywanych dziełach i wówczas mamy do czynienia z katalogami tematowymi, które najczęściej są reprezentowane przez katalogi przedmiotowe.

Sytuacja w zakresie rozwiązań struktury katalogów rzeczowych w bibliotekach naukowych komplikuje się w coraz widoczniejszy sposób. Wpływają na to następujące czynniki: wzrost ilościowy produkcji wydawniczej, specjalizacja dyscyplin naukowych i konieczność szybkiej i dobrej obsługi nauki i gospodarki z jednej strony, a statyczność tradycyjnie przyjętych systemów klasyfikacji bibliotecznej i potrzeba wieloaspektowego ujawniania zawartości treściowej — z drugiej. Stąd też

podejmowane są wysiłki przygotowania nowych systemów klasyfikacyjnych dla potrzeb bibliotecznych, a także prace nad metodą opracowania katalogów rzeczowych. Nie rezygnuje się przy tym z możliwości wykorzystania do tych celów maszyn matematycznych. Przeprowadza się badania nad efektywnością istniejących systemów klasyfikacji bibliotecznej oraz wypracowuje teorię klasyfikacji bibliotecznej. Generalną wytyczną we wszystkich tych pracach jest stworzenie klasyfikacji bibliotecznej umożliwiającej głęboką analizę treści dokumentu i dobrą, sprawną informację dla użytkownika. Systemy klasyfikacji bibliotecznej zaczyna się opracowywać z myślą o dostosowaniu języka do maszyn matematycznych i automatycznego wyszukiwania informacji.

W charakterystyce treściowej dokumentów służącej informacji naukowej daje się zauważyć wzrost znaczenia opracowania przedmiotowego. Hasła tematowe (przedmiotowe) znajdują zastosowanie w bibliotekarstwie, bibliografii i w dokumentacji. Biblioteczne katalogi przedmiotowe, indeksowanie za pomocą słów kluczowych bądź też systemy deskryptorowe, oparte na tezaurusach (słownikach ujednoczonych terminów charakterystycznych dla danej dziedziny wiedzy) — stosują hasła tematowe-przedmiotowe jako podstawę swych języków informacyjnych. Procesy gromadzenia, przetwarzania i wyszukiwania informacji w metodzie indeksowania i w systemach deskryptorowych bywają zazwyczaj zautomatyzowane.

W okresie międzywojennym katalogi rzeczowe w polskich bibliotekach naukowych były z różnych przyczyn dość zaniedbane. W Polsce Ludowej do aktywizacji bibliotek w zakresie tworzenia i przebudowy katalogów rzeczowych w bibliotekach naukowych przyczyniła się poważnie Konferencja Krynicka*. Biblioteki naukowe osiągnęły w tej dziedzinie na ogół pozytywne wyniki. Wiele bibliotek opracowało własne systemy, niektóre wprowadziły klasyfikację zbiorów według układu *Przewodnika Bibliograficznego* bądź też przyjęły Uniwersalną Klasyfikację Dziesiętną; inne znowu mają katalogi przedmiotowe.

Należy jednak stwierdzić, że w dziedzinie rzeczowego opracowania zbiorów jest bardzo wiele do zrobienia. Prowadzenie katalogów rzeczowych wymaga stałej troski o ich modernizację i dostosowanie do potrzeb nauki. Wymagają one nie tylko wykwalifikowanych wykonawców, orientujących się zarówno w tematyce zbiorów, jak i w potrzebach użytkowników, ale także teoretycznego rozwiązania szeregu zagadnień bibliotekoznawczych, a w szczególności ustalenia zasad i systemów klasyfikacji, metod prawidłowej analizy treści dokumentu i jej opisu.

* Pamiętnik Konferencji Krynickiej. 3—15 II 1951 r. *Prz. bibl.* 19:1951 z. 1—2 s. 191—331.

Biblioteki wykorzystują do prac związanych z katalogami rzeczowymi pracowników o wysokich kwalifikacjach zawodowych i naukowych, specjalistów poszczególnych dyscyplin. Zazwyczaj lepszą obsadę personalną w tym zakresie mają specjalne biblioteki naukowe, których profil zbiorów określa bardziej wyraziście zakres katalogu rzeczowego, a obsadę personalną stanowią często specjaliści kierunków studiów czy badań związanych bezpośrednio z charakterem biblioteki. Łatwiejsze również do określenia są zainteresowania użytkowników bibliotek specjalnych.

W znacznie trudniejszej sytuacji znajdują się uniwersalne biblioteki naukowe. Muszą one przy opracowaniu swoich zbiorów korzystać często z pomocy specjalistów-konsultantów, którzy szeroką problematykę związaną ze strukturą katalogów rzeczowych korygują od strony potrzeb poszczególnych dyscyplin i zróżnicowanych zainteresowań badaczy. Do tej pory nie udało się osiągnąć trwałych form współpracy bibliotek naukowych uniwersalnych i specjalnych w zakresie klasyfikacji bibliotecznej. Potrzebna byłaby również polskim bibliotekom naukowym baza badawcza zajmująca się metodą tworzenia klasyfikacji bibliotecznych.

Inne katalogi. W niektórych bibliotekach naukowych prowadzi się katalog krzyżowy. Stanowi on zewnętrzne połączenie dwu lub kilku katalogów bibliotecznych i ujmuje jednostkę katalogową z kilku punktów widzenia — biorąc ją niejako w ogień krzyżowy. Katalog krzyżowy jest katalogiem alfabetycznym, gdyż w jednym układzie mechanicznym uwidacznia opisy swoich zbiorów według wybranych cech.

Najczęściej spotyka się w polskich bibliotekach naukowych krzyżowanie haseł autorskich z hasłami przedmiotowymi. Mogą być i innego rodzaju krzyżowania, ujawniające każde wydawnictwo dwa, trzy, a nawet cztery razy, na przykład pod nazwiskiem autora i tytułem dzieła, albo pod nazwiskiem autora, tytułem dzieła, przedmiotem i formą.

Katalog krzyżowy spełnia dobrze swą rolę przy mniejszych zbiorach, natomiast w bibliotekach bardzo zasobnych jest mniej wygodny, gdyż wydłuża szereg alfabetyczny i przez to staje się uciążliwy. Często zdarza się, że prowadzony przez pewien okres czasu katalog krzyżowy zostaje rozdzielony na kilka katalogów i od tej pory każdy z nich pełni swą funkcję samodzielnie.

Znane są również katalogi tytułowe, które w bibliotekach naukowych w zasadzie nie są stosowane. Natomiast częściej spotyka się katalogi alfabetyczne incipitów wskazujących początek zdania tekstu lub początkowe wyrazy dokumentów. Katalogi te są związane często ze zbiorami specjalnymi, jak stare druki, rękopisy i dokumenty życia społecznego.

Prowadzi się również w miarę potrzeby katalogi geograficzne, topograficzne, chronologiczne, biograficzne itp.

Katalogami zaspokajającymi podstawowe potrzeby czytelnicze są: katalogi alfabetyczne i katalogi rzeczowe (działowe, systematyczne lub przedmiotowe).

Wszystkie katalogi powinny wzajemnie się uzupełniać i stanowić system wszechstronnej informacji o zbiorach biblioteki.

2. Indeksy i kartoteki biblioteczne

Katalogi biblioteczne są często uzupełniane przez indeksy i kartoteki.

Indeksy (*index* z jęz. łac.: *indico* = wskazują) do katalogów zestawiają w porządku alfabetycznym lub innym wybrane elementy opisu katalogowego i odsyłają do dzieła zawierającego te dane lub do działu (ewentualnie i poddziału), względnie tematu, pod którym mieszczą się dane pozycje. Indeksy wykazują więc cechy materiałów zawartych w głównym zrebie katalogu w układzie dogodniejszym, przeważnie odmiennym, i są kluczem do katalogu.

W indeksach są uwypuklone elementy opisów katalogowych: wydawniczo-formalne lub treściowe, np. indeks nazw osobowych, nazw geograficznych, tematów. Indeksy mogą być zestawione alfabetycznie, działowo, systematycznie. W zależności od układu nazywamy je indeksami alfabetycznymi, przedmiotowymi, działowymi lub systematycznymi.

W polskich bibliotekach naukowych najczęściej prowadzi się indeksy do katalogów rzeczowych. Szczególnie pożyteczną rolę spełnia indeks przedmiotowy do katalogu systematycznego. Ułatwia on poszukiwania literatury w katalogu ukazując temat, ujawniany w różnych poddziałach katalogu systematycznego zależnie od ujęcia.

Przy istniejących w bibliotekach katalogach przedmiotowych podejmuje się w niektórych naszych księżnicach opracowanie indeksu systematycznego, który w dowolnie przyjętym układzie logicznym (np. systematycznym według UKD) przedstawia zawartość katalogu i orientuje w problematyce poszczególnych działów. Ułatwia więc on czytelnikowi poznanie związków podrzędności i nadrzędności zagadnień w obrębie działów.

Dość powszechnym zjawiskiem w bibliotekach polskich jest prowadzenie wielu indeksów w zbiorach specjalnych, np. ilustratorów, drukarzy lub kolekcjonerów. Indeksy te pełnią funkcję uzupełniających informatorów o zbiorach bibliotecznych, a układ ich jest różny, dostosowany do funkcji, którą mają spełnić, i do typu katalogu, który uzupełniają.

Sposoby sporządzania indeksów ulegają modernizacji, a zastosowanie do ich zestawiania komputerów doprowadziło do wypracowania metody

indeksowania za pomocą słów kluczowych oraz według systemu deskryptorowego. Dzięki temu indeksy mogą spełniać same funkcje informatorów o zawartości treściowej dokumentów, sygnalizując ją przez słowa kluczowe, występujące w tytułach publikacji lub w analizie treściowej tych dokumentów wraz z podaniem informacji bibliograficznych pozwalających znaleźć daną publikację.

Obok indeksów opracowuje się również kartoteki sporządzane dla określonych celów informacyjnych. Kartoteka jest zbiorem kart zawierających określone dane o dokumencie i elementach jego treści, odpowiednio zestawionych dla celów ewidencyjnych lub informacyjnych. Dużą rolę informacyjną odgrywają kartoteki zagadnieniowe i dokumentacyjne*.

Kartoteki zagadnieniowe obejmują wybrane piśmiennictwo dotyczące określonego tematu (np. ruchów społecznych) względnie określonej formy wydawniczej lub piśmienniczej np. kartoteka recenzji, kartoteka bibliografii załącznikowych itd. Służą one jako doraźny pomocniczy aparat informacyjny i są ściśle związane z zakresem usług informacyjnych każdej biblioteki**. Kartoteki stanowią często podstawę do tworzenia katalogów bibliotecznych czy też bibliografii.

Kartoteki dokumentacyjne prowadzi wiele specjalnych bibliotek naukowych. Kartoteki te składają się z kart dokumentacyjnych zawierających dane o dokumentach i ich treści w postaci opisów dokumentacyjnych. Biblioteki uzyskują karty dokumentacyjne drogą prenumeraty zgodnie z tematyką swoich zainteresowań.

Biblioteki szkół wyższych podległych Ministerstwu Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki prowadzą również kartoteki dokumentacyjne prac naukowo-badawczych wykonanych w uczelniach.

W bibliotekach specjalnych sporządza się katalogi i kartoteki patentów, norm oraz innych grup zbiorów charakterystycznych i nieodzownych dla specjalistycznego profilu danej biblioteki.

Forma kartotek oraz zakres ich wykorzystania ulegają stałej ewolucji. Wyszukiwanie zawartych w nich informacji coraz częściej jest przynajmniej częściowo zmechanizowane. Kartoteki pełnią funkcję systemów informacyjno-wyszukiwawczych w informacji naukowej — jako kartoteki dokumentacyjne. W Polsce mają zastosowanie w biblio-

---

* Poza kartotekami zagadnieniowymi i dokumentacyjnymi istnieją również kartoteki ewidencyjne prowadzone w poszczególnych działach (np. w działach gromadzenia, udostępniania), o których nie wspomina się celowo, ponieważ należą one do warsztatu pracy bibliotekarza.

** Oprócz kartotek tradycyjnych stosuje się kartoteki selekcyjne, wśród których pierwsze miejsce zajmują kartoteki obrzeźnie perforowane. Prowadzą je przeważnie biblioteki techniczne.

tekach instytutów naukowo-badawczych resortów obsługujących gospodarke lub technikę. Najistotniejszą cechą tych kartotek jest zamieszczenie na kartach dokumentacyjnych analiz treści dokumentu, opracowywanych przez specjalistę. Niekiedy uzupełnia się kartę dokumentacyjną mikrofilmem lub mikrodrukiem oryginału.

3. Księgozbiory podręczne

Uzupełnieniem aparatu bibliotecznego są księgozbiory o charakterze podręczno-informacyjnym, które stanowią pomoc przy wykorzystywaniu materiałów bibliecznych. W bibliotekach naukowych dokonuje się bardzo starannego doboru księgozbiórów podręcznych. Organizują je często bibliotekarze-specjaliści odpowiednich dyscyplin naukowych, co jest szczególnie charakterystyczne dla bibliotek specjalnych. Dobór materiałów może być bardzo wyspecjalizowany dla potrzeb pracy badawczej. W bibliotekach naukowych o charakterze uniwersalnym wykorzystuje się naukowców-konsultantów do wyboru z poszczególnych dyscyplin podstawowych dzieł, szczególnie cennych oraz przydatnych dla potrzeb informacyjnych i dydaktycznych. Na ogół przeważają bowiem w tym księgozbiorze wydawnictwa typu informacyjnego, jak encyklopedie, słowniki, bibliografie oraz dzieła fundamentalne z poszczególnych dyscyplin naukowych.

Zestaw księgozbioru podręcznego biblioteki naukowej powinien się składać z dwóch zasadniczych zrębów: aparatu informacyjnego oraz podstawowych źródeł do pracy naukowej.

Ilościowy rozwój piśmiennictwa zmusza biblioteki naukowe do przemyślanej selekcji materiałów. Często nowe pozycje mogą być włączone do księgozbioru podręcznego dopiero po wyłączeniu niektórych dawnych. Biblioteki tworzą niekiedy na zapleczu czytelń rezerwowe księgozbiory magazynowe, stanowiące uzupełnienie podręcznych księgozbiórów czytelnianych.

W ostatnich latach daje się zauważyć w polskich bibliotekach naukowych, w szczególności w bibliotekach uczelnianych, tworzenie wyodrębnionych, często wieloegzemplarzowych księgozbiórów dydaktycznych z odpowiednio zestawionymi wydawnictwami, do których należą podręczniki, opracowania monograficzne oraz „lektury”.

Ważną rolę w księgozbiorze podręcznym odgrywają czasopisma jako organ życia naukowego poszczególnych dyscyplin naukowych oraz periodyczne wydawnictwa dokumentacyjne, zawierające obok opisu bibliograficznego analizy treści artykułów z czasopism i innych dokumentów (zwane też wydawnictwami abstraktowymi — z ang.:

abstract, wydawnictwami referatowymi — z ros.: *referat*, przeglądami analitycznymi, „abstraktami”, bibliografiami analitycznymi). Są one podstawowym źródłem informacji o bieżącym piśmiennictwie naukowym i zależnie od specjalistycznego charakteru biblioteki naukowej gromadzone są w danej bibliotece i prezentowane w księgozbiorze podręcznym do bezpośredniego wykorzystywania przez użytkownika.

Na wykorzystywaniu czasopism, jako bieżącego źródła informacji, poważny wpływ ma możliwie przybliżona synchronizacja procesu edytorskiego czasopism i periodycznych wydawnictw dokumentacyjnych, referujących zawartości treściowe tychże czasopism. W wielu bibliotekach umieszcza się w księgozbiorze podręcznym całe ciągi czasopism, w niektórych ostatnie roczniki, względnie tylko bibliografie ich zawartości. Coraz częściej czasopisma określonej dyscypliny uzupełniają literaturę przedmiotu w księgozbiorze podręcznym.

Dość istotnym problemem jest układ publikacji na półkach czytelni. Przeważa układ systematyczny. W nielicznych bibliotekach stosowany jest również układ działowy, a w obrębie działów według kolejności wpływu dzieła, co jest niedogodne dla czytelnika, ale oszczędza miejsca na półkach, gdyż nie trzeba zostawiać rezerw w poszczególnych działach dla wydawnictw napływających.

Ważne jest również wyposażenie czytelni w katalogi księgozbiorów podręcznych — w miarę możliwości alfabetyczny i rzeczowy, aby ułatwić wybór książki ze zbioru. Często prowadzony dawniej katalog topograficzny dzisiaj przeznaczony jest raczej do wewnętrznych prac (ewidencyjnych i skontrolowanych), natomiast dla czytelników stwarza się możliwości bezpośredniego korzystania z księgozbioru podręcznego — stosując wolny dostęp do półek.

W polskich bibliotekach uważa się wolny dostęp do księgozbioru w czytelniach za podstawowy warunek racjonalnego udostępniania tych zbiorów. W miarę możliwości należy zwiększać bezpośredni dostęp czytelnika do zbiorów poprzez rozszerzanie podręcznych księgozbiorów czytelni oraz lokalizowanie w ich pobliżu magazynów piśmiennictwa reprezentatywnego dla danej dziedziny wiedzy, do których miałyby dostęp użytkownik. W bibliotekach małych, względnie mających dobre warunki lokalowe, należałoby zorganizować pełny dostęp czytelnika do magazynów, względnie udostępniać je na tych zasadach choćby tylko pracownikom nauki. Warsztat pracy pracownika badawczego zyskałby w sposób zasadniczy przez możliwość bezpośredniego wyboru źródeł naukowych.

VI. OBSADA BIBLIOTEKI NAUKOWEJ

Każda biblioteka musi mieć właściwą obsadę personalną. W przeszłości obsługą biblioteki zajmowali się bądź uczeni, traktując tę pracę jako uboczną przy swoich zajęciach naukowych, bądź też ludzie nie mający żadnego przygotowania fachowego lub naukowego. W miarę rozwoju bibliotek coraz częściej zaczynają się w nich pojawiać bibliotekarze, dla których praca w bibliotece staje się podstawowym zajęciem, a nie tylko czynnością uboczną. Z czasem, ze względu na rozwój bibliotek i przeobrażenie się ich w placówki organizacyjne mniej lub bardziej samodzielne, personel biblioteczny zaczyna liczebnie wzrastać i pojawiają się w księżnicach, obok służby działalności podstawowej, pracownicy zajmujący się administracją i obsługą gospodarczą.

Rozwój usług bibliotecznych stwarza potrzeby coraz lepszego przygotowania fachowego bibliotekarzy i wpływa na zróżnicowanie się kadry bibliotecznej oraz specjalizację w obrębie poszczególnych kategorii pracowników.

Kwalifikacje i umiejętności bibliotekarskie zdobywano początkowo drogą kształcenia przywarsztatowego. Powoli rozwijało się szkolnictwo bibliotekarskie, charakteryzujące się w różnych okresach czasu różnymi formami. Dzięki temu ujednocila się zasób wiedzy bibliotekarza stanowiący z czasem podstawę do tworzenia się zawodu bibliotekarza. Stosowane więc dawniej przyuczanie do pracy w bibliotece stało się niewystarczające i zmieniło swój charakter, przekształcając się przede wszystkim w system doskonalenia zawodowego, a kształcenie bibliotekarzy przejmuje całkowicie państwowy system oświatowy.

Czynnikiem sprzyjającym prawidłowemu rozwojowi zawodu bibliotekarza stały się wydawane przez władze zwierzchnie, w celu właściwego wykonywania przez biblioteki zadań społecznych, przepisy prawne dotyczące organizacji biblioteki, jej funkcjonowania, bądź też usytu-

owania społecznego, zawodowego i finansowego samych bibliotekarzy. Właściwością tych normatywów jest ich ścisły związek z przynależnością bibliotek i pracujących w nich bibliotekarzy do poszczególnych instytucji macierzystych. W wyniku takiego stanu rzeczy istnieją szczegółowe, co prawda fragmentaryczne, ustalenia dotyczące stanu prawnego bibliotekarzy bibliotek szkół wyższych, bibliotek resortowych, instytutów naukowo-badawczych, Polskiej Akademii Nauk, bibliotek publicznych, fachowych i innych. W wyniku koordynacji i współpracy resortów dochodzi coraz częściej do ujednoczenia przepisów związanych z organizacją bibliotek, uposażeniem bibliotekarzy, określeniem stanowisk służbowych i wymagań kwalifikacyjnych.

Poważne znaczenie dla normalizacji życia bibliotecznego w naszym kraju ma niewątpliwie, jak to już wspomniano, Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach, która poświęca wiele miejsca również zawodowi bibliotekarza, wytyczając jego zadania i omawiając w sposób ogólny jego prawa, a jednocześnie honorując przepisy bibliotecznych sieci resortowych.

Interesująca nas w niniejszych rozważaniach obsada personalna biblioteki naukowej jest, w porównaniu z innymi typami bibliotek, najbardziej rozwinięta. Zdecydował o tym wzrost zadań biblioteki naukowej w zakresie działalności usługowej, a zwłaszcza dydaktycznej oraz naukowo-badawczej. A więc struktura personelu biblioteki naukowej o rozwiniętej działalności przedstawia się, z punktu widzenia kategorii zawodowych, jak następuje:

Bibliotekarze:

- 1) pracownicy naukowo-badawczy;
- 2) bibliotekarze naukowci (dyplomowani);
- 3) pracownicy służby bibliotecznej.

Specjaliści innych dziedzin zawodowych związanych z działalnością biblioteki naukowej:

- 1) pracownicy dokumentacji i informacji naukowej — zazwyczaj dyplomowani pracownicy dokumentacji naukowej;
- 2) pracownicy konserwacji i reprografii dokumentów, np. introligatorzy, fotografowie, chemicy;
- 3) specjaliści różnych kierunków naukowych związanych z charakterem zbiorów, np. kartografowie, historycy sztuki, rolnicy, ekonomiści.

Pracownicy administracyjni gospodarki i obsługi.

W mniejszych bibliotekach naukowych personel nie jest tak zróżnicowany i podstawą jego składu są bibliotekarze. W wielu małych bibliotekach naukowych wszystkie funkcje biblioteczne spełnia jeden tylko bibliotekarz przy pomocy obsługi gospodarczej (woźnego). W niektórych bibliotekach funkcje obsługi użytkownika sprawują nawet niebibliote-

karze (np. w wielu bibliotekach zakładowych szkół wyższych — asystenci), i to w niecałkowitym wymiarze godzin.

Zjawiskiem typowym dla rozwoju współczesnych bibliotek naukowych jest kształtowanie się, w pionie działalności podstawowej, obok służby ściśle bibliotekarskiej, nowej grupy pracowników związanych z innymi dziedzinami zawodowymi, niezbędnymi dla prawidłowej działalności danej biblioteki naukowej.

Szybki rozwój reprografii dokumentów oraz wprowadzanie metod chemicznych i technicznych do konserwacji zbiorów spowodowały konieczność zatrudniania w bibliotekach naukowych wyspecjalizowanych pracowników służby konserwacji i reprografii (introligatorzy, chemicy, fotografowie). Dla pracowników zatrudnionych przy konserwacji zbiorów bibliotecznych przewidziano w przepisach stanowiska: starszego konserwatora, konserwatora i młodszego konserwatora.

Zróżnicowane potrzeby użytkowników w zakresie analizy dokumentów bibliotecznych rozszerzyły obsadę personalną biblioteki o pracowników dokumentacji*, informacji naukowej oraz specjalistów różnych dziedzin wiedzy. Grupa wymienionych pracowników jest najmłodsza w strukturze personelu biblioteki naukowej i dopiero w praktyce dnia codziennego biblioteki zdobywać będzie właściwe miejsce.

Z natury rzeczy trzonem obsady personalnej biblioteki są bibliotekarze. Ta grupa w bibliotekach innych typów sprowadza się wyłącznie do pracowników służby bibliotecznej.

Rozporządzenie Rady Ministrów** ustala następujące stanowiska dla pracowników służby bibliotecznej:

kustosz,	pomocnik bibliotekarza,
starszy bibliotekarz,	starszy magazynier biblioteczny,
bibliotekarz,	magazynier biblioteczny.
młodszy bibliotekarz,	

* Przy Polskiej Akademii Nauk powołana została Komisja Egzaminacyjna dla Dyplomowanych Pracowników Dokumentacji Naukowej, która obejmuje swym zasięgiem działania pracowników dokumentacji i informacji naukowej instytutów naukowo-badawczych, szkół wyższych i Polskiej Akademii Nauk. Por. Zarządzenie Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 5 stycznia 1971 r. w sprawie trybu działania Komisji Egzaminacyjnej dla Dyplomowanych Pracowników Dokumentacji Naukowej, zakresu wymagań egzaminacyjnych oraz trybu składania egzaminów (*Mon. Pol.* nr 4 poz. 26).

** Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 sierpnia 1966 r. w sprawie uposażenia pracowników służby bibliotecznej (*Dz. U.* nr 37 poz. 225). Zmiany w zakresie podanego tu układu stanowisk wprowadzają: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 1973 r. w sprawie uposażenia pracowników szkół wyższych nie będących nauczycielami akademickimi (*Dz. U.* nr 36 poz. 213) oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 1974 r. w sprawie wynagradzania pracowników placówek upowszechniania kultury, archiwów państwowych i Filmoteki Polskiej (*Dz. U.* nr 30 poz. 176).

W bibliotekach naukowych — ze względu na szeroki zakres usług bibliotecznych — grupa ta jest reprezentowana przez wszystkie stanowiska.

Do zadań pracowników służby bibliotecznej należy wykonywanie prac usługowych i instrukcyjnych w zakresie bibliotekarstwa, a szczególnie:

- a) opracowywanie i udostępnianie księgozbiorów;
- b) informacja biblioteczna i bibliograficzna;
- c) instruktaż biblioteczny;
- d) wdrażanie czytelnika do umiejętnego korzystania z biblioteki i jej zbiorów *.

Wysoki poziom fachowy i zakres obowiązków pracowników służby bibliotecznej zadecydował o stworzeniu stanowisk bibliotekarzy naukowych (dyplomowanych). Grupa ta powstała najpierw (w roku 1958 **) w bibliotekach szkół wyższych, w których otaczano szczególnie dużą troską kadre biblioteczną. W tych bibliotekach, drogą egzaminów na wysokim poziomie zawodowym, stworzono odrębną grupę pracowników zwaną bibliotekarzami dyplomowanymi i ustalono dla nich następujące stanowiska:

starszy kustosz dyplomowany,
kustosz dyplomowany,

adiunkt biblioteczny,
asystent biblioteczny.

Do zadań bibliotekarzy dyplomowanych należy prowadzenie działalności badawczej, dydaktycznej i organizacyjnej w zakresie bibliotekoznawstwa a szczególnie:

- a) prowadzenie prac badawczych w zakresie organizacji bibliotek, nauki o książce i o innych dokumentach bibliotecznych;
- b) doskonalenie kadry bibliotecznej biblioteki macierzystej, organizowanie praktyk międzybibliotecznych oraz praktyk dla studentów studiów z zakresu bibliotekoznawstwa;
- c) organizowanie bibliotek i zbiorów bibliotecznych zgodnie z wymaganiami nowoczesnego bibliotekarstwa naukowego;
- d) prowadzenie prac dokumentacyjnych i bibliograficznych oraz prac edytorskich w oparciu o zbiory biblioteczne.

Bibliotekarze dyplomowani bibliotek szkół wyższych zostali najpierw włączeni przez ustawę o szkolnictwie wyższym do grupy pracowników

---

* Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 kwietnia 1967 r. w sprawie warunków zatrudniania w instytutach naukowo-badawczych, w Polskiej Akademii Nauk i w szkolnictwie wyższym bibliotekarzy dyplomowanych i pracowników służby bibliotecznej oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej i dokumentalistów służby informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej (Dz. U. nr 14 poz. 63).

** Ustawa z dnia 5 listopada 1958 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. nr 68 poz. 336). Patrz też: Obwieszczenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 1969 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 5 listopada 1958 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. nr 4 poz. 31).

naukowo-dydaktycznych uczelni, obecnie zaś — poprzez Kartę praw i obowiązków nauczyciela* — do grupy nauczycieli akademickich. Takie usytuowanie bibliotekarzy dyplomowanych w szkołach wyższych pozwala optymistycznie patrzeć na dalszy rozwój statusu prawnego tej grupy pracowników.

Również w innych bibliotekach naukowych, w miarę narastających potrzeb i ze względu na rozwój funkcji tych bibliotek, zaczęto powoływać bibliotekarzy dyplomowanych. W chwili obecnej mają prawo zatrudniać bibliotekarzy dyplomowanych, poza bibliotekami szkół wyższych, biblioteki Polskiej Akademii Nauk, biblioteki resortowych instytutów naukowo-badawczych, Biblioteka Narodowa, Biblioteka Śląska, sześć głównych miejskich bibliotek publicznych (w Warszawie, Krakowie, Łodzi, Bydgoszczy, Poznaniu i Toruniu) i dwie główne biblioteki wojewódzkie i miejskie (w Lublinie i Szczecinie), Centralna Biblioteka Rolnicza, Centralna Biblioteka Wojskowa, Główna Biblioteka Lekarska, Główna Biblioteka Komunikacyjna, Biblioteka Sejmowa, Centralna Biblioteka Statystyczna w m. st. Warszawie, Centralna Biblioteka Narodowego Banku Polskiego, Biblioteka Naukowa Sztabu Generalnego, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie, Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego, Biblioteka Czartoryskich Muzeum Narodowego w Krakowie, Biblioteka Muzeum Narodowego w Warszawie oraz Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego**.

Komisja Egzaminacyjna dla Bibliotekarzy Dyplomowanych przy Ministrze Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki obejmuje swym zasięgiem kandydatów na stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych wszystkich typów bibliotek naukowych***, co niewątpliwie przyczyni się do prawidłowego rozwoju tej grupy zawodowej.

Specyficzną grupą bibliotekarzy bibliotek naukowych (obok bibliotekarzy dyplomowanych) są pracownicy nauki zatrudniani w bibliotekach naukowych. Działalność ich w bibliotekach jest potwierdzona długą i chlubną tradycją, gdyż od początku istnienia księżnic pojawiają

---

* Ustawa z dnia 27 kwietnia 1972 r. Karta praw i obowiązków nauczyciela (Dz. U. nr 16 poz. 114).

** Uchwała nr 269 Rady Ministrów z dnia 20 sierpnia 1968 r. w sprawie ustalenia wykazu bibliotek zaliczonych do bibliotek naukowych (*Mon. Pol.* nr 36 poz. 253) oraz Uchwała nr 32 Rady Ministrów z dnia 10 lutego 1971 r. zmieniająca uchwałę w sprawie ustalenia wykazu bibliotek zaliczonych do bibliotek naukowych (*Mon. Pol.* nr 11 poz. 89), Uchwała nr 109 Rady Ministrów z dnia 8 maja 1973 r. (*Mon. Pol.* nr 22 poz. 129) i Uchwała nr 1 Rady Ministrów z dnia 5 stycznia 1974 r. (*Mon. Pol.* nr 2 poz. 11).

*** Do 1964 r. istniała odrębna Komisja Egzaminacyjna przy Polskiej Akademii Nauk dla jej pracowników bibliotecznych.

się w nich uczeni również jako pracownicy. Jednak charakter ich pracy oraz więź organizacyjna z biblioteką uległy przemianom. W dobie dzisiejszej wielu pracowników nauki, dzięki organicznemu związkowi z praktyką biblioteczną, stało się bibliotekarzami wzbogacając wiedzę o bibliotece metodologią reprezentowanych przez siebie kierunków. Również dzięki zdobywaniu stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego w instytutach bibliotekoznawstwa powstała nowa grupa pracowników nauki, już bibliotekarzy, mających specjalizację naukową z dyscyplin związanych z biblioteką lub dokumentami bibliotecznymi. Pracownicy naukowo-badawczy są jednak jeszcze nielicznie reprezentowani w obsadzie personalnej bibliotek naukowych. Kierują oni często bibliotekami, wykonują prace naukowo-badawcze lub dydaktyczne, a niekiedy są pracownikami wysoko kwalifikowanymi na różnych stanowiskach w działach specjalnych, informacji naukowej lub innych — zależnie od potrzeb biblioteki. Przeważnie jednak jako kadre o najwyższych kwalifikacjach zawodowych zatrudnia się ich w działach zbiorów specjalnych, katalogów rzeczowych, informacji naukowej lub na stanowiskach kierowniczo-organizacyjnych w bibliotekach naukowych — szczególnie w bibliotekach szkół wyższych, PAN oraz w bibliotekach instytutów naukowo-badawczych. Wykonują oni prace związane z kształtowaniem zbiorów bibliotecznych i przygotowaniem ich jako warsztatu naukowego. Poza tym uczestniczą w procesie dydaktycznym i naukowym szkoły wyższej, jak również prowadzą prace badawcze. Ich działalność organizacyjno-koncepcyjna niejednokrotnie wybiega poza potrzeby biblioteki i przyczynia się do kształtowania ogólnej myśli bibliotecznej.

W miarę rozwoju służby konserwacji i reprografii dokumentów oraz informacji naukowej, biblioteki naukowe będą musiały zatrudniać w tych działach pracowników badawczych, nie będących bibliotekarzami, lecz specjalizujących się w wymienionych dziedzinach. Dostosowanie innych umiejętności zawodowych do potrzeb biblioteki wymaga również znajomości bibliotekoznawstwa.

Jak widać z powyższego, obsada personalna biblioteki naukowej jest różnorodna pod względem kategorii pracowników i form ich zatrudniania. Nie jest też jednolity ilościowy układ poszczególnych grup pracowników w strukturze personelu biblioteki. Organizacja biblioteki, stopień rozwoju oraz jej naukowość mają wpływ na strukturę obsady personalnej i wyspecjalizowanie się pracowników w poszczególnych służbach bibliotecznych, co charakteryzuje wielkie biblioteki naukowe. Ustalenie jednolitych norm w zakresie struktury personelu bibliotek naukowych byłoby więc niecelowe, gdyż potrzeby biblioteki naukowej decydują o konieczności istnienia poszczególnych grup pracowników i określonych stanowisk.

Mimo jednak odchyień w różnych rozwiązaniach problemów obsady personalnej w księżnicach naukowych, można stwierdzić i ustalić podstawowe zasady i wytyczne dla wszystkich bibliotek bez względu na swoiste cechy każdej placówki. Taką generalną i najważniejszą dyrektywą polityki personalnej każdej biblioteki naukowej jest przestrzeganie kwalifikacji zawodowych i zgodne z nimi zatrudnianie pracowników na odpowiednich stanowiskach.

Wykształcenie pracowników bibliotecznych związane jest z systemem szkolnictwa w naszym kraju, kształcącego na różnych poziomach i w różnych zakresach. Przygotowywany jednolity system kształcenia pracowników bibliotecznych, uwzględniający potrzeby bibliotek naukowych, przyczyni się niewątpliwie do pogłębienia i rozszerzenia wiedzy bibliotekarskiej i wpłynie na rozwój bibliotek.

Charakterystyczną cechą umiejętności składających się na zawód bibliotekarza jest symbioza wiedzy o bibliotece w najszerszym tego słowa znaczeniu, z wiedzą o różnych dyscyplinach naukowych, z którymi związana jest w sposób organiczny każda biblioteka naukowa. Bibliotekarstwo naukowe, jako służba pomocnicza dla potrzeb nauki, wymaga jednocześnie opanowania umiejętności bibliotekarskich łącznie z ich podstawami teoretycznymi, orientacji w problematyce nauki, a szczególnie obsługiwanej dziedziny wiedzy. Zazębianie się tych dwóch kierunków przygotowania pracowników bibliotek przejawia się w poszczególnych rodzajach wykonywanej przez nich pracy oraz w ich kwalifikacjach zawodowych, a także w permanentnym doskonaleniu i doskonaleniu fachowym.

Pracownicy biblioteczni, w zależności od poziomu i charakteru wykształcenia, różnicują się w sposób następujący:

Pracownicy z wykształceniem wyższym w zakresie:

- 1) bibliotekoznawstwa,
- 2) dyscyplin naukowych związanych ze służbą konserwatorską, reprograficzną względnie dokumentacyjną,
- 3) innych dyscyplin wiedzy potrzebnych w bibliotekach naukowych, np. w zbiorach specjalnych, w działach gromadzenia, klasyfikacji i informacji;

pracownicy z wykształceniem średnim w zakresie:

- 1) bibliotekarskim (szkoły bibliotekarskie, studia kulturalno-oświatowe i bibliotekarskie, kursy korespondencyjne),
- 2) specjalistycznym związanym ze służbą konserwacyjną i reprograficzną,
- 3) ogólnym z ukończonymi liceami ogólnokształcącymi lub innymi zawodowymi (technika różnego typu).

Należy zwrócić uwagę, że biblioteki naukowe, chociaż zatrudniają pracowników o różnym przygotowaniu, stawiają im jednak specjalne wymagania w zakresie kwalifikacji i zatrudniają w przeważającej większości

pracowników z wyższym wykształceniem na stanowiskach bibliotekarskich.

Również należy zaznaczyć, że wśród pracowników bibliotecznych przeważają absolwenci różnych dyscyplin naukowych obok stosunkowo nielicznej grupy o kierunku bibliotekoznawczym. Dlatego też bardzo często posiadane przez zatrudnionych w bibliotekach pracowników studia o różnych specjalizacjach są uzupełniane zawodowymi kwalifikacjami bibliotekarskimi. Kwalifikacje te zdobywane są przez specjalizację bibliotekoznawczą drogą uzupełniających studiów podyplomowych czy międzywydziałowych, bądź przez uzyskiwanie stopni naukowych na katedrach bibliotekoznawstwa (doktoraty i habilitacje), bądź drogą egzaminu na stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych. Ta różnorodność form kształcenia wyższego w zakresie bibliotekoznawstwa świadczy o krystalizacji wiedzy bibliotecznej i kształtowaniu się zawodu bibliotekarskiego oraz odczuwanej potrzebie podnoszenia poziomu kadr.

W niektórych dziedzinach działalności bibliotek naukowych występują elementy nadające, w mniejszym lub większym stopniu, ich pracom charakter naukowy i wymagające niejednokrotnie wysiłku badawczego. Należą do nich następujące prace:

- a) badawcze,
- b) dydaktyczne,
- c) organizacyjne związane z organizacją księgozbioru, czytelnictwa oraz biblioteki,
- d) klasyfikacyjne w zakresie zbiorów,
- e) informacyjne,
- f) bibliograficzne,
- g) dotyczące zbiorów specjalnych, np. rękopisów, starych druków, grafiki, muzykaliów.

Doskonalenie metod pracy bibliotecznej. Rodzi się coraz większe zapotrzebowanie na personel nie tylko zawodowo wykwalifikowany, ale i wyspecjalizowany w różnych działach pracy bibliotecznej. Wyodrębniają się w dużych bibliotekach naukowych obok specjalistów zbiorów specjalnych — bibliotekarze specjaliści z zakresu gromadzenia, klasyfikacji czy informacji naukowej. Ta specjalizacja jest cechą charakterystyczną obecnego stanu bibliotekarstwa i ma wielkie perspektywy rozwoju.

Biblioteki naukowe odczuwają potrzebę wypracowania wielu teoretycznych założeń dotyczących rozwoju samych bibliotek jak i zawodu bibliotekarskiego.

VII. ORGANIZACJA I TECHNIKA PRACY BIBLIOTEKI NAUKOWEJ

1. Struktura organizacyjna biblioteki naukowej

Zadania biblioteki są wytycznymi w zakresie jej organizacji i stosowanej techniki bibliotecznej. Biblioteka naukowa, analogicznie jak inne rodzaje bibliotek, realizuje swój program działalności poprzez określoną strukturę organizacyjną. Jest ona wynikiem syntezy wszystkich zasadniczych składników biblioteki. Przy ustalaniu form organizacyjnych biblioteki, decydującą rolę odgrywają nie tylko założenia teoretyczne oraz cele i zadania instytucji, ale również wielkość, charakter i struktura księgozbiorów oraz organizacja aparatu bibliotecznego, czytelnicy, a także warunki lokalowe i możliwości personalne. Właściwy podział czynności bibliotecznych pomiędzy poszczególne agendy jest niezmiernie ważnym czynnikiem, zabezpieczającym sprawność działania biblioteki. Dobrze opracowany schemat organizacyjny biblioteki powinien spełniać następujące warunki:

- a) objąć podziałem organizacyjnym całokształt działalności biblioteki;
- b) jasno określić prace poszczególnych działów i wyraźnie rozgraniczyć zakres ich czynności;
- c) zabezpieczyć wzajemne powiązanie działów i ustalić metody współpracy w celu zachowania jednolitej całości organizacyjnej biblioteki.

Biblioteka może mieć strukturę wielooddziałową lub bezoddziałową.

Małe biblioteki, służące przede wszystkim pracownikom instytucji naukowej, często stanowią organizmy nierozwinięte.

W miarę rozwoju usług biblioteki rodzi się konieczność podziału pracy pomiędzy komórki organizacyjne. Kryteria, według których buduje się schemat organizacyjny biblioteki, mogą być wyznaczone bądź przez funkcje wykonywane przez komórki organizacyjne (struktura funkcjonalna), bądź przez podział przedmiotowy (struktura przedmiotowa)

zgodnie z kierunkami wiedzy reprezentowanymi w gromadzonym piśmiennictwie. W bibliotekach polskich dominuje prawie wyłącznie struktura funkcjonalna, grupująca czynności biblioteczne według trzech podstawowych funkcji: gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów. Można jednak dostrzec w niektórych naszych księżnicach, związanych z obsługą kilku dyscyplin naukowych, łączenie elementów obydwóch metod organizacji biblioteki (np. w niektórych bibliotekach wydziałowych szkół wyższych). Trzeba dodać, że stosowanie struktury funkcjonalnej przez biblioteki jest realizowane w Polsce prawie wyłącznie w stosunku do zasobów podstawowych. Działy zbiorów specjalnych natomiast mają niekiedy przedmiotową strukturę organizacyjną, uwzględniającą zasadę specjalizacji gromadzonych obiektów, i wykonują w obrębie swych działów wszystkie funkcje, tzn. gromadzenia, opracowania i udostępniania. Czasami w analogiczny sposób traktuje się również działy czasopism.

Tak więc w zasadzie można biblioteki naukowe podzielić na trzy typy strukturalne:

- a) funkcjonalne,
- b) przedmiotowe,
- c) mieszane, funkcjonalno-przedmiotowe.

Najczęściej mniejsze biblioteki naukowe mają od dwóch do pięciu podstawowych komórek organizacyjnych.

Do najprostszych struktur organizacyjnych należy biblioteka mająca dwa działy (oddziały):

- 1) gromadzenia, uzupełniania i opracowania zbiorów,
- 2) udostępniania zbiorów.

Zależnie od zasięgu prac biblioteki można wprowadzić dalszy podział działu (oddziału) gromadzenia, uzupełniania i opracowania uwzględniający ich odmienne funkcje. Powstają wówczas oddzielne komórki organizacyjne. Różnicowanie prac związanych z użytkowaniem materiałów bibliotecznych znajduje swe odbicie w niektórych strukturach organizacyjnych bibliotek w postaci rozszerzenia zakresu agendy udostępniania o informację naukową, co znajduje wyraz w nazwie oddziału: „udostępniania zbiorów i informacji naukowej”. W miarę dalszego rozwoju biblioteki poszczególne funkcje uzyskują w strukturze organizacyjnej samodzielność w postaci odrębnych oddziałów, a te z kolei mogą dzielić się na mniejsze agendy — sekcje, referaty. W ten sposób rozwinięta struktura organizacyjna może tworzyć układ wielostopniowy.

Spośród bibliotek naukowych odrębną i najbardziej rozwiniętą strukturę organizacyjną ma Biblioteka Narodowa. Wynika to z jej dwóch fundamentalnych funkcji: centralnej biblioteki państwowej oraz

biblioteki naukowej. W skład Biblioteki wchodzi następujące działy i instytuty*:

1. Dział Gromadzenia i Opracowywania Zbiorów Nowszych,
2. Dział Informacji i Udostępniania Zbiorów,
3. Dział Zbiorów Specjalnych,
4. Instytut Bibliograficzny,
5. Instytut Książki i Czytelnictwa,
6. Dział Administracyjno-Produkcyjny.

Działy biblioteczne i instytuty dzielą się na zakłady, pracownie i inne komórki organizacyjne, które ustala dyrektor Biblioteki Narodowej. Obecna organizacja szczegółowa** przedstawia się, jak następuje:

Dział Gromadzenia i Opracowywania Zbiorów Nowszych dzieli się na cztery zakłady: Zakład Uzupełniania Zbiorów, — Druków Nowszych, — Czasopism, — Katalogów Rzeczowych oraz dwa oddziały: Oddział Magazynów Bibliotecznych i — Zbiorów Zabezpieczonych w Bytomiu.

Dział Informacji i Udostępniania Zbiorów ma dwa zakłady: Zakład Informacji Naukowej i Zakład Katalogów Centralnych oraz dwa oddziały: Oddział Czytelni Ogólnej i Oddział Wypożyczania Krajowego i Zagranicznego.

Dział Zbiorów Specjalnych ma sześć zakładów, których nazwy pokrywają się z typami zbiorów specjalnych: Zakład Rękopisów, — Starych Druków, — Zbiorów Muzycznych, — Zbiorów Ikonograficznych, — Zbiorów Kartograficznych, — Zbiorów Mikrofilmowych i Oddział Udostępniania Zbiorów Specjalnych.

Instytut Bibliograficzny zorganizowany jest w sześciu zakładach i czterech innych jednostkach organizacyjnych, a mianowicie: Zakład Teorii i Organizacji Bibliografii, Samodzielne Stanowisko do spraw Normalizacji Bibliograficznej, Zakład Przewodnika Bibliograficznego, Zakład Bibliografii Zawartości Czasopism, Pracownia Bibliografii Czasopism, Pracownia Bibliografii Bieżącej Poloników Zagranicznych, Pracownia Statystyki Wydawnictw, Zakład Bibliografii Retrospektywnej, Zakład Bibliografii Zalecającej i Zakład Dokumentacji Księgoznawczej.

Instytut Książki i Czytelnictwa skupia swoją działalność w trzech zakładach i pracowni: Zakład Bibliotekoznawstwa, — Badań Czytelnictwa, — Szkolenia Kadr Bibliotekarskich oraz Pracownia Katalogów Wzorcowych.

---

* Strukturę organizacyjną określa *Statut Biblioteki Narodowej*. Warszawa 1969 ss. 10 (też: *Dz. Urz. Min. Kult. i Sztuki* nr 3 z dnia 10 maja 1969 r. poz. 21).

** *Regulamin Organizacyjny*. Biblioteka Narodowa. Warszawa 1971 ss. 5 (Zarządzenie nr 30 Dyrektora Biblioteki Narodowej w Warszawie z dnia 30 grudnia 1970 r. w sprawie regulaminu organizacyjnego Biblioteki Narodowej w Warszawie).

W Dziale Administracyjno-Produkcyjnym, poza pięcioma agendami zajmującymi się sprawami administracyjnymi i gospodarczo-rachunkowymi, istnieją jednostki powiązane z funkcjami bibliotecznymi, do których należą: Oddział Wydawnictw, Pracownia Mikrofilmowa, Pracownia Konserwacji Książki oraz Zakład Graficzny. Ponadto istnieje jako komórka organizacyjna Sekretariat Naukowy.

Poszczególne jednostki organizacyjne dzielą się następnie na sekcje.

Najbardziej wykształconą formę organizacyjną, obok Biblioteki Narodowej, mają biblioteki szkół wyższych*. Wiele aktów prawnych normuje ich strukturę organizacyjną i ustala zasady działania. Najbardziej rozbudowany schemat przewidziany dla bibliotek głównych wyższych uczelni przedstawia się, jak następuje:

1. Oddział Gromadzenia i Uzupelniania Zbiorów,
2. Oddział Opracowania Druków Zwartych Nowych,
3. Oddział Opracowania Wydawnictw Ciągłych Nowych,
4. Oddział Katalogowania Rzeczowego Zbiorów,
5. Oddział Magazynów i Konserwacji Zbiorów,
6. Oddział Katalogów,
7. Oddział Udostępniania Zbiorów,
8. Oddział Informacji Naukowej,
9. Oddział Prac Naukowych, Organizacyjno-Naukowych i Dydaktycznych,
10. Oddział Bibliotek Zakładowych,
11. Oddział Zbiorów Specjalnych

lub w zależności od potrzeb:

- Oddział Rękopisów,
- Oddział Starych Druków,
- Oddział Zbiorów Graficznych,
- Oddział Zbiorów Kartograficznych,
- Oddział Zbiorów Muzycznych,
- Oddział Dokumentów Życia Społecznego,
- Pracownia Dezynfekcji i Dezynsekcji,
- Pracownia Fototechniczna,
- Pracownia Konserwatorska.

Ten układ wyczerpuje zasięg działalności prawie wszystkich bibliotek naukowych. Zależnie od potrzeb, poszczególne zespoły czynności wyodrębniane są w jednostki organizacyjne bardziej lub mniej rozwinięte, w sekcje i referaty lub też zbierane w szersze grupy funkcjonalne.

W strukturach organizacyjnych bibliotek naukowych, różnie pod względem umiejscowienia w odpowiednich agendach, rozwiązywane są

---

* Por. Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 stycznia 1964 r. w sprawie zatwierdzenia struktury organizacyjnej bibliotek głównych szkół wyższych, podległych Ministerstwu Szkolnictwa Wyższego (*Dz. Urz. Min. Szkoln. Wjższ.* nr 1, poz. 6).

następujące czynności: inwentaryzowanie i przysposobienie biblioteczne książek i czasopism, opracowanie rzeczowe oraz konserwacja.

Do trudniejszych problemów należy organizacja zbiorów specjalnych. Specyficzny charakter oraz duża różnorodność form zbiorów specjalnych wymagają wprowadzenia indywidualnych rozwiązań zarówno w zakresie ich przechowywania, opracowania, udostępniania, jak i usytuowania ich w strukturze biblioteki. W bibliotekach uniwersalnych zbiorami specjalnymi są zazwyczaj rękopisy, stare druki, kartografia, grafika, muzykalia, mikrofilmy oraz dokumenty życia społecznego, w bibliotekach technicznych zaś należą do nich przede wszystkim patenty, normy, cenniki handlowe.

Zakres czynności w poszczególnych oddziałach jest w zasadzie ustalony. Do problemów jeszcze niezupełnie rozwiązanych w bibliotekach szkół wyższych należy zaliczyć przede wszystkim zakres pracy Oddziału Informacji Naukowej oraz Oddziału Prac Naukowych, Organizacyjno-Naukowych i Dydaktycznych. Obydwa oddziały powstały stosunkowo niedawno w wyniku faktycznie wykonywanych przez biblioteki określonych prac. Oddziały Informacji Naukowej mają bardziej wykrystalizowaną postać, a ich struktura organizacyjna przewiduje (w bibliotekach większych) sekcje: informacji i dokumentacji. Oddziały Prac Naukowych, Organizacyjno-Naukowych i Dydaktycznych przewidziano w strukturze wszystkich bibliotek uniwersyteckich, w jednej uczelni ekonomicznej (SGPiS) i jednej wyższej szkole technicznej (Politechnika Warszawska). Nie wszędzie jednak oddziały te powołano do życia. Tylko w jednej z bibliotek uniwersyteckich Oddział Prac Naukowych ma strukturę rozwiniętą, a mianowicie wyodrębnioną sekcję bibliotekoznawstwa.

Działalność Oddziału Prac Naukowych, Organizacyjno-Naukowych i Dydaktycznych obejmuje następujące prace: organizacja badań naukowych biblioteki, wydawnictwa, prace dydaktyczne i szkoleniowe, opracowywanie planów i sprawozdań ogólnobibliotecznych oraz przygotowywanie materiałów metodyczno-koncepcyjnych dotyczących funkcjonowania poszczególnych agend. W praktyce jednak oddział ten nie ma w pełni wykrystalizowanego profilu, a prace dydaktyczne przeważnie prowadzi Oddział Informacji Naukowej.

W bibliotekach podległych Ministerstwu Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz Polskiej Akademii Nauk działalność informacyjną rozszerzono przez wprowadzenie obowiązku rejestracji zakończonych prac naukowo-badawczych pracowników uczelni lub zakładów i ich sprawozdań z wyjazdów za granicę. Oddziały Informacji Naukowej, obok pracy informacyjnej, prowadzą w coraz szerszym zakresie prace dokumentacyjne, a także podejmują prace dydaktyczne w zakresie informacji naukowej dla użytkowników swoich bibliotek, a zwłaszcza dla studentów.

Ustalenie nie krzyżujących się zakresów pracy jest jednym z podstawowych elementów dobrej organizacji biblioteki kilkuoddziałowej. W większych bibliotekach naukowych dochodzi do wyspecjalizowania się pracowników w poszczególnych rodzajach prac. Nie mniej istotnymi problemami organizacyjnymi są: zharmonizowanie czynności bibliotecznych w czasie oraz koordynacja pracy i zabezpieczenie najdogodniejszych warunków do jej wykonywania.

W zakresie koordynacji pracy ważną rolę pełni dyrektor (kierownik) biblioteki mający w dużych bibliotekach do pomocy kolegia, w skład których wchodzi wicedyrektorzy lub zastępcy kierowników biblioteki oraz rady biblioteczne (komisje), składające się z kierowników jednostek organizacyjnych biblioteki i z przedstawicieli organizacji społecznych i politycznych.

Biblioteki Polskiej Akademii Nauk mają statuty nadane przez Sekretariat Naukowy Akademii, które określają ich organizację oraz zakres działania*. Sposób wykonywania zadań omawiają szczegółowo regulaminy tych bibliotek zatwierdzone przez Sekretarza Naukowego PAN. Funkcjonalna struktura biblioteki PAN obejmuje kilka działów, a mianowicie działy: Gromadzenia, Udostępniania, Magazynów i Konserwacji Zbiorów oraz Informacji Naukowej. W bibliotekach mniejszych działy odpowiadają podstawowym funkcjom gromadzenia, opracowania, przechowywania i udostępniania.

Biblioteki resortowych instytutów naukowo-badawczych działają na podstawie statutów i regulaminów macierzystych instytucji**. Biblioteki te zazwyczaj wchodzi w skład ośrodków informacji naukowej.

Biblioteki publiczne o charakterze naukowym stanowią złożone organizmy ze względu na zróżnicowane zadania. Centrale tych bibliotek mają strukturę rozbudowaną, wieloodziałową***, zbliżoną

---

* Statut Polskiej Akademii Nauk w Warszawie uchwalony na posiedzeniu Sekretariatu Naukowego Polskiej Akademii Nauk w dniu 17 września 1963 r. (powiel.) zob. T. Zarzębski: *Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych. Wg stanu w dniu 1 VI 1968*. Warszawa 1968, poz. 67. Patrz też: Uchwała nr 385 Rady Ministrów z dnia 12 grudnia 1966 r. w sprawie nadania statutu organizacyjnego Polskiej Akademii Nauk (*Mon. Pol.* nr 72, poz. 334).

** Zarządzenie Nr 27 Przewodniczącego Komitetu Nauki i Techniki z dnia 23 maja 1964 r. w sprawie ustalenia wzorcowych statutów i regulaminów dla instytutów naukowo-badawczych (*Dz. Urz. Komitetu Nauki i Techniki* Nr 2, poz. 3).

*** Zarządzenie Nr 109 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 2 listopada 1972 r. w sprawie nadania ramowych statutów bibliotekom publicznym stopnia wojewódzkiego oraz bibliotekom publicznym stopnia powiatowego. Załącznik nr 1 (*Dz. Urz. Min. Kult. i Sztuki* Nr 8, poz. 83).

do bibliotek szkół wyższych. Wyróżniają się one działaniami instrukcyjno-metodycznymi dla bibliotek własnej sieci.

Istotną rolę w organizacji sprawnego obiegu książki w podstawowych funkcjach biblioteki (gromadzenia, opracowania i udostępniania) odgrywa właściwe ustalenie schematu organizacyjnego biblioteki i określenie zakresu prac poszczególnych komórek organizacyjnych. Całokształt tych prac można nazwać zasadniczym procesem produkcyjnym biblioteki. Dlatego też właściwa organizacja wszystkich etapów prac oraz dobra ich synchronizacja są podstawą sprawności funkcjonowania biblioteki. W bibliotekach naukowych organizacja przebiegu prac w podstawowych funkcjach nie różni się w istocie od analogicznych czynności w innych typach bibliotek, ale charakter zbiorów i konieczność przystosowania ich oraz aparatu bibliotecznego do obsługi nauki wpływają na konieczność stosowania swoistych metod pracy oraz wymagają wiedzy bibliotekoznawczej w większym zakresie.

Przy bibliotekach naukowych, o ile przewiduje to statut, mogą działać rady naukowe, komisje biblieczne lub inne organa opiniodawcze, w skład których wchodzi naukowcy, wysoko kwalifikowani fachowcy (także spoza biblioteki) oraz przedstawiciele aktywu społecznego. Są to organa doradcze i opiniodawcze biblioteki w zakresie jej działalności.

2. Metodyka pracy biblioteki naukowej

Biblioteki naukowe w Polsce mają jeszcze na ogół trudne warunki pracy, chociaż ulegają one stałej poprawie. Lokale, odpowiednia liczba etatów oraz usprawnienia techniczne są przedmiotem stałej troski bibliotek. Poziom mechanizacji pracy jest niski, co odbija się ujemnie na szybkości obsługi czytelnika. Jednak do dużych bibliotek naukowych, a szczególnie do Biblioteki Narodowej, bibliotek uczelnianych lub dużych bibliotek instytutowych zaczyna wkraczać, mimo trudności finansowych, mechanizacja pewnych procesów bibliecznych. Obejmuje ona:

transport — dźwigi towarowo-książkowe i osobowe;

łącność biblieczna i międzybiblieczna — telefony, dalekopisy;

konserwację zbiorów — urządzenia introligatorskie, szafy z wyciągami (tzw. *digestoria*), komory próżniowe;

reprografię — urządzenia z zakresu techniki mikrofilmowej, kserografy, automatyczne maszyny biurowe do powielania kart katalogowych.

Znaczne osiągnięcia mają biblioteki naukowe w zakresie wypracowywania coraz lepszych metod pracy bibliecznej oraz skrócenia drogi książki do czytelnika.

W dziedzinie gromadzenia zbiorów bibliotecznych wzbogacono metody doboru materiałów polegające na coraz szerszym wykorzystywaniu bibliografii specjalnych i czasopism recenzyjnych, zapowiedzi wydawniczych, ofert księgarskich, kontaktów z naukowcami, uzgodnień z innymi bibliotekami oraz stosowania odpowiednich form ewidencji* (kartoteki ewidencyjne wpływów zagranicznych, wydawnictw ciągłych i inne).

Dużym osiągnięciem ostatnich lat jest prowadzenie, za pośrednictwem Biblioteki Narodowej, ogólnokrajowej międzybibliotecznej wymiany druków zbędnych**. Pozwala ona w pewnym stopniu na uzupełnianie braków we własnych zbiorach oraz odciążanie magazynów dubletów przez przekazywanie bezpłatnie druków innym bibliotekom naukowym przez Oddział Zbiorów Zabezpieczonych Biblioteki Narodowej.

Cechą charakterystyczną polityki zakupu bibliotek naukowych jest prowadzenie (obok kupna krajowego) importu wydawnictw zagranicznych za pośrednictwem central dystrybucyjnych: Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN (dla bibliotek Polskiej Akademii Nauk i Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki) i Składnicy Księgarskiej (dla bibliotek naukowych podległych innym resortom) — w zakresie importu książek, nut, map, płyt i taśm magnetofonowych oraz „Ruchu” — w zakresie czasopism. Biblioteki naukowe starają się o prawidłowe gromadzenie piśmiennictwa krajowego***, a szczególnie zagranicznego oraz nawiązują współpracę środowiskową i ogólnokrajową w celu jak najpełniejszego zaopatrzenia swych użytkowników w literaturę zagraniczną.

W zakresie opracowania katalogów alfabetycznych w większości bibliotek naukowych można zaobserwować — jako typowe zjawisko — sca-

---

* Zarządzenie Nr 93 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 sierpnia 1970 r. w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliotecznych, ich wyceny i inwentaryzacji oraz odpisywania ubytków w tych materiałach (*Mon. Pol.* Nr 29 poz. 245) oraz Instrukcja Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 sierpnia 1970 r. w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliotecznych (*Dz. Urz. Min. Kult. i Sztuki* nr 9 poz. 57).

** Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 lutego 1973 r. w sprawie zasad wymiany, nieodpłatnego przekazywania i sprzedaży materiałów bibliotecznych (*Mon. Pol.* Nr 9 poz. 54) reguluje ogólnokrajową wymianę druków zbędnych.

*** Od 1 I 1969 r. obowiązuje Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 2 sierpnia 1968 r. w sprawie dostarczania bibliotekom obowiązkowych egzemplarzy druków i nagrań dźwiękowych (*Mon. Pol.* Nr 34 poz. 234). Załącznik Nr 1 do tego zarządzenia wymienia biblioteki uprawnione do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych druków i nagrań dźwiękowych. Poza bibliotekami regionalnymi, następujące biblioteki naukowe otrzymują egzemplarze obowiązkowe: Biblioteka Narodowa, Biblioteka Jagiellońska, biblioteki uniwersyteckie w Łodzi, Lublinie, Poznaniu, Toruniu, Warszawie i Wrocławiu, Biblioteka Śląska w Katowicach, Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie.

lanie rozproszonych ciągów katalogów oraz podejmowanie prac nad prawidłową redakcją opisów alfabetycznych w odniesieniu do poszczególnych rodzajów zbiorów. Biblioteki naukowe, nie tylko zresztą polskie, stoją w przededniu opracowania ujednoczonych w skali międzynarodowej przepisów katalogowania*.

Opracowanie rzeczowe zbiorów bibliotecznych wymaga ulepszenia systemów klasyfikacji bibliotecznej. Wiele bibliotek naukowych w Polsce powinno zmodernizować strukturę katalogów rzeczowych, niektóre zaś powinny rozszerzyć zasięg wydawnictw objętych przez te katalogi oraz opracować do nich indeksy.

Problemy centralnego katalogowania, prenumeraty, opisów katalogowych lub wymiany ich kart czy taśm magnetycznych stoją w centrum zainteresowań bibliotek naukowych na świecie. W Polsce są one również żywe. Wiele bibliotek stosuje w katalogach różnych typów opisy katalogowe opracowywane dla piśmiennictwa krajowego przez Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej. Niektóre biblioteki specjalne uczestniczą w międzynarodowych akcjach związanych z gromadzeniem i wykorzystywaniem dla różnych celów bibliotecznych czy bibliograficznych — opisów katalogowych wydawnictw z określonej dyscypliny naukowej w produkcji krajowej (np. biblioteka SGPiS lub biblioteki muzyczne).

Ze względu na wzrost zbiorów bibliotek naukowych przechowywanie ich w pomieszczeniach magazynowych nastrocza trudności. Prawie wszystkie biblioteki odczuwają potrzebę powiększenia pomieszczeń magazynowych oraz uwolnienia ich od druków zbędnych lub mało wykorzystywanych. Pomocą w rozwiązaniu tego problemu — poza gospodarką dubletami, magazynowaniem zwartym zwiększającym trzykrotnie pojemność magazynu, usuwaniem druków zbędnych — będzie utworzenie bibliotek składowych, które przewiduje Ustawa o bibliotekach z 1968 r. (art. 13).

Organizacja tych bibliotek należy do najtrudniejszych zadań, które będzie musiało rozwiązać bibliotekarstwo polskie. Chodzi tu bowiem nie tylko o lokale i etaty, ale również, a nawet przede wszystkim o sprecyzowanie zadań dla tych bibliotek oraz wypracowanie metod ich działalności, które pozwoliłyby na elastyczne operowanie zgromadzonymi zbiorami. Chodzi również o to, aby składnice te były łatwo dostępne i przydatne w procesie informacji naukowej oraz pomocne dla historii

---

* Zob.: W. Borkowska: Międzynarodowa Konferencja w sprawie katalogowania (Paryż 9—18 X 1961 r.). *Bibliotekarz* 29:1962 z. 2 s. 52—56 oraz M. Lenartowicz: Wnioski z Międzynarodowego Spotkania Ekspertów Katalogowania (22—24 sierpnia 1969). *Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej* 1969 nr 4/41 s. 23—26.

i rozwoju nauki, kultury i gospodarki. Rozmieszczenie ich w kraju oraz określenie ich kierunków działalności w zakresie specjalizacji naukowej wymagać będą uprzednich badań, związanych z wytypowaniem materiałów mniej wykorzystywanych. Należy również wspomnieć, że w wielu środowiskach bibliotekarskich upatruje się rozwiązanie trudności przechowywania rosnących ustawicznie zasobów magazynowych w miniaturyzowaniu dokumentów.

Problemem trudnym do rozstrzygnięcia jest również układ zbiorów w magazynie. W obecnych warunkach lokalowych bibliotek w Polsce nieprędko będzie można myśleć o wolnym dostępie czytelników do magazynów względnie o takim układzie rzeczowym zbiorów w magazynie, który pozwoliłby na szybszą obsługę czytelników oraz bezpośrednio udostępnienie dużych partii magazynów pracownikom naukowo-badawczym. W bardzo nielicznych bibliotekach polskich (np. w instytutowych) uczeni mają wolny dostęp do zbiorów. Większość naszych bibliotek stosuje układ formalny zbiorów według *numerus currens* (z łac. — numer bieżący) inwentarza. Przetworzenie wielotysięcznych zasobów bibliotecznych według układu rzeczowego oraz zapewnienie warunków bezpieczeństwa przy udostępnianiu z wolnym dostępem do magazynów nie należy do zadań łatwych i wymagać będzie wiele czasu i wysiłku.

Przechowywanie zbiorów wiąże się również z problemem ich konserwacji, tak ważnym w bibliotekach naukowych ze względu na wiek i wartość zbiorów. Potrzeby bibliotek naukowych w zakresie konserwacji zbiorów są bardzo duże i pilne. Podejmowane próby analizy stanu zniszczeń zasobów bibliotecznych w obrębie tylko bibliotek szkół wyższych (dokonane przez Komisję do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego w 1965 r.) potwierdziły to w pełni. Niektóre biblioteki podjęły już na tym polu pewne prace. Prowadzenie celowej polityki w zakresie higieny i konserwacji zbiorów jest rękojmą zachowania ich dla przyszłych pokoleń.

Do problematyki nie rozwiązanej w naszym bibliotekarstwie naukowym należy metodyka opracowania katalogów centralnych. Główny kierunek ich rozwoju przejawia się w tworzeniu specjalnych katalogów centralnych, dotyczących określonej tematyki oraz określonych typów wydawnictw, a także centralnych katalogów regionalnych, jako podstawy prawidłowej gospodarki w zakresie gromadzenia zbiorów i racjonalnej polityki udostępniania.

Zastosowanie w działalności bibliotecznej nowych metod oraz urządzeń z zakresu mechanizacji i automatyzacji wpływać będzie na usprawnienie metodyki pracy, co niewątpliwie podniesie poziom obsługi nauki, kultury i gospodarki przez biblioteki naukowe w Polsce.

3. Formy udostępniania zbiorów

Udostępnianie zbiorów w bibliotekach naukowych można ująć w następujące zasadnicze grupy:

- 1) udostępnianie prezencyjne w czytelniach;
- 2) wypożyczanie miejscowe;
- 3) wypożyczanie międzybiblioteczne;
- 4) dostarczanie materiałów bibliotecznych użytkownikom do miejsca ich pracy lub zamieszkania (obieg nowości, wypożyczanie drogą pocztową studentom studiów zaocznych);
- 5) reprografia materiałów bibliotecznych w postaci mikrofilmów, odbitek fotograficznych (fotokopii) lub kserograficznych.

Podstawową i najdawniejszą formą udostępniania zbiorów pozostaje wykorzystywanie materiałów na miejscu w czytelniach. Jest to forma najbardziej ekonomiczna, gdyż książka lub inny dokument biblioteczny może w czytelni obsłużyć większą liczbę czytelników i jest najmniej narażony na zaginięcie. Udostępnianie zbiorów w czytelniach wymaga odpowiedniej ich organizacji. W polskich bibliotekach naukowych spotykamy, poza czytelniami ogólnymi, specjalizację czytelń według kilku kryteriów, a mianowicie:

- a) według dziedzin wiedzy — czytelnie nauk humanistycznych, nauk matematyczno-przyrodniczych itp., lub czytelnie biologiczne, fizyczne itp.;
- b) według kategorii użytkowników — czytelnie profesorskie, studenckie itp.;
- c) według rodzajów zbiorów — czytelnie rękopisów, czasopism bieżących itp.

Największe szanse rozwoju w naszych bibliotekach mają czytelnie specjalistyczne według dziedzin wiedzy, w których czytelnik ma dostęp do dużych zespołów materiałów z określonej dyscypliny naukowej. Najczęściej spotyka się obecnie w polskich bibliotekach naukowych, obok czytelń ogólnych, czytelnie nauk humanistycznych, nauk matematyczno-przyrodniczych, bibliograficzne, zbiorów specjalnych, gazet i czasopism oraz czytelnie profesorskie.

Można dostrzec brak współzależności między wzrostem liczby użytkowników a przyrostem miejsc w czytelniach. Biblioteki naukowe nie mają możliwości zaspokojenia wszystkich potrzeb czytelniczych i dlatego też muszą ograniczać wypożyczanie dla czytelników nie związanych z macierzystą instytucją lub bezpośrednio z nauką.

Wypożyczanie miejscowe nie stanowi dla bibliotek naukowych (w przeciwieństwie do bibliotek publicznych) dominującej formy udostępniania zbiorów. Intensywne wypożyczanie własnych zbiorów na zewnątrz przez wypożyczalnię miejscową czy międzybiblioteczną wymaga

bardzo starannej i planowej organizacji, gdyż niewłaściwa polityka udostępniania w tym zakresie może doprowadzić do utraty lub zbędnej dewastacji materiałów bibliotecznych, a także utrudniać pracę czytelników, chcących skorzystać ze zbiorów biblioteki w czytelnich. Zazwyczaj biblioteki naukowe określają w swych regulaminach kategorie zbiorów zastrzeżonych do udostępniania wyłącznie prezencyjnego w czytelnich. Niekiedy bywają wydzielane do wypożyczania miejscowego zbioru opracowane w pomocniczych katalogach. Natomiast rozwinęły biblioteki naukowe inne formy udostępniania, a mianowicie:

organizują księgozbiory dydaktyczne dla potrzeb studentów (pozycje wieloegzemplarzowe);

stosują najdogodniejsze formy wypożyczania dla studentów studiów zaocznych (przesyłając im materiały biblioteczne nawet niekiedy na adresy domowe);

usprawniają wypożyczanie międzybiblioteczne, dostarczając swoim czytelnikom wydawnictwa z innych bibliotek krajowych i zagranicznych oraz wypożyczając własne materiały innym bibliotekom.

Niezmiernie ważne dla bibliotek naukowych jest wypożyczenie międzynarodowe, pozwalające na uzupełnianie w skali światowej bazy badawczej dla swoich czytelników. W zasadzie istnieje możliwość wykorzystywania do badań każdej publikacji bez względu na to, w jakich granicach państwa ona powstała. Wypożyczenie międzybiblioteczne krajowe i międzynarodowe stanowi domenę bibliotek naukowych. Ma ono istotne znaczenie dla kierunków rozwojowych usługowej działalności bibliotek naukowych.

W bibliotekach specjalnych częstą formą udostępniania literatury jest udostępnianie nowości, zwłaszcza czasopism, drogą obiegu.

Metodyka ewidencji wykorzystania zbiorów w bibliotekach naukowych wymaga nowych rozwiązań. Biblioteki publiczne mają w tym zakresie lepiej wypracowane formy. Do powszechnie stosowanych należy przeprowadzanie analiz jakościowych czytelnictwa na podstawie kart książki, na których odnotowuje się wypożyczenia.

Stosunkowo mało korzystają biblioteki naukowe w Polsce z reprografii do celów usprawnienia udostępniania swoich zbiorów. Do wypożyczeń międzybibliotecznych wykorzystuje się reprografię dokumentów w postaci mikrofilmów. Metoda ta pozwala ochronić oryginał przed uszkodzeniami i ryzykiem związanym z jego przesyłką. Poprawa wyposażenia w aparaturę do odtwarzania i powielania tekstów w bibliotekach niewątpliwie przyczyni się do lepszego zaspokojenia potrzeb czytelnich.

Analiza wyników wszystkich prac bibliotecznych z punktu widzenia ich celowości i jakości jest podstawą prawidłowego działania oraz ulepszania warsztatu bibliotecznego. Rola sprawozdawczości, planowania i twórczego wnioskowania o sprawnym przebiegu poszczególnych prac urasta do zagadnienia dużej wagi, które należy rozważać nie tylko w ramach jednej biblioteki, czy jednego typu bibliotek, ale w skali ogólnobibliotecznej w kraju i na terenie międzynarodowym. Dlatego też problemy organizacji i funkcjonowania bibliotek powinny stać się podstawową tematyką badań bibliotek naukowych w celu wypracowania możliwie najlepszych rozwiązań praktycznych.

VIII. INFORMACJA NAUKOWA

Jedną z istotnych funkcji współczesnych bibliotek jest informacja naukowa, niezbędna dla rozwoju nauki, techniki i gospodarki.

Działalność informacyjna nie jest domeną wyłącznie bibliotek; prowadzą ją również różne instytucje i zakłady naukowe. Do instytucji zajmujących się informacją naukową należą przede wszystkim, oprócz bibliotek, archiwa, muzea i stosunkowo od niedawna (od schyłku XIX w.) tworzone zakłady zwane dokumentacyjnymi, informacyjnymi lub też ośrodkami poszukiwań naukowych. Działalność informacyjna bibliotek obejmuje:

- 1) gromadzenie źródeł informacji;
- 2) wytwarzanie nośników informacji —
  - o dokumentach zbiorów własnych i zbiorów innych bibliotek (przez opracowanie katalogów, kartotek, indeksów, wykazów nabytków i in.),
  - o piśmiennictwie (przez opracowanie wydawnictw informacyjnych, szczególnie typu bibliograficznego i dokumentacyjnego);
- 3) przechowywanie źródeł i nośników informacji;
- 4) udostępnianie źródeł informacji i rozpowszechnianie informacji o dokumentach;
- 5) dokumentacja działalności instytucji macierzystej (szczególnie w zakresie prac badawczych);
- 6) kształcenie użytkowników w zakresie informacji naukowej;
- 7) uczestniczenie w krajowym i międzynarodowym systemie informacji.

Zakres działalności informacyjnej — najnowszej funkcji biblioteki oraz dynamika jej rozwoju uzasadnia wyodrębnienie informacji z ogólnego zakresu funkcji biblioteki naukowej, właściwej jej organizacji i stosowania odpowiedniej techniki pracy.

Informacja naukowa prowadzona przez biblioteki należy w zasadzie do zadań całego personelu. W miarę jednak rozwoju i zasięgu tej działalności ogniskuje się ona w specjalnych autonomicznych jednostkach organizacyjnych, co nie zwalnia zresztą z tych prac pozostałych pracowników biblioteki. W mniejszych bibliotekach naukowych tworzy się komórki informacyjne, najczęściej w działach udostępniania.

Działalność komórki informacji naukowej w bibliotece obejmuje:

- 1) informacje katalogowe;
- 2) informacje biblioteczne o posiadanych zasobach, nabytkach (uzupełnianiu) i sposobie ich wykorzystywania oraz o zasobach innych bibliotek;
- 3) informacje bibliograficzne, polegające na kierowaniu do źródeł bibliograficznych, ustalaniu elementów opisu bibliograficznego oraz sporządzaniu zestawień bibliograficznych dotyczących piśmiennictwa poszczególnych dyscyplin lub określonych tematów;
- 4) informacje typu dokumentacyjnego dotyczące zawartości treściowej dokumentu, opracowywanie streszczeń i wyciągów, a nawet i tłumaczeń poszczególnych dokumentów;
- 5) informacje rzeczowe, tzn. informacje merytoryczne o określonym zagadnieniu, dane bibliograficzne o uczonym lub pisarzu, informacje o organizacji nauki i in.;
- 6) informacje tekstowe, które biblioteki udostępniają przez sporządzanie kopii (reprodukcję) przechowywanych w bibliotekach materiałów;
- 7) poradnictwo metodyczne dotyczące korzystania ze zbiorów, technologii pracy umysłowej, opracowywania bibliografii, indeksów itp.

Podstawą informacji są przede wszystkim zbiory własne biblioteki. Często też korzysta się ze zbiorów innych bibliotek za pośrednictwem katalogów centralnych lub katalogów drukowanych poszczególnych bibliotek oraz innych wydawnictw informacyjnych, a niekiedy również przez kontakty dalekopisowe czy telefoniczne z właściwym ośrodkiem informacji. Dużą rolę odgrywa przy tym zasób wiedzy pracownika udzielającego informacji oraz znajomość i opanowanie metod pracy naukowej.

1. Formy pracy w zakresie informacji

Formy pracy, którymi biblioteki posługują się dla realizowania usług informacyjnych, są zróżnicowane i uzależnione od wielu czynników. Mogą to być ustne lub pisemne odpowiedzi na konkretne zapytania, zestawienia bibliograficzne na określony temat, streszczenia analityczne dokumentów, wyciągi lub całkowite odpisy dokumentów, a wreszcie reprogramy potrzebnych tekstów lub nawet ich tłumaczenia. Informacje te mogą być udzielane na żądanie odbiorcy bądź też przygotowywane z inicjatywy samej biblioteki (np. w formie bibliograficznego zestawienia propagującego odpowiedni rodzaj piśmiennictwa lub zestawienia opracowanego w przewidywaniu zapotrzebowania społecznego).

Powszechnie stosowaną formą pracy informacyjnej w bibliotekach jest stała, bieżąca i n a b y t k a c h. Bardzo często, szczególnie w mniejszych bibliotekach, występuje ona w postaci wystaw n o w o ś c i.

Odmianą formą informacji są wystawy problemowe organizowane przeważnie przez większe biblioteki prezentujące zbiory własne lub wielu bibliotek, poświęcone określonej tematyce. Polskie biblioteki naukowe mogą się poszczycić dużymi osiągnięciami w dziedzinie organizacji tego rodzaju ekspozycji.

Innym sposobem informowania o nabywanych materiałach są przede wszystkim okresowo ogłaszane wykazy nabytków, szczególnie zagranicznych. Wykazy nabytków wydawane są w układzie alfabetycznym bądź działowym, względnie w kilku seriach tematycznych przeznaczonych dla obsługi określonych zainteresowań naukowych. Przykładem takiego wykazu, w układzie działowym, jest wykaz ważniejszych nabytków publikowany od lat przez biblioteki: Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, Instytutu Filozofii i Socjologii PAN oraz Polskiego Towarzystwa Filozoficznego.

Coraz częściej ukazują się też łączne wykazy nabytków kilku bibliotek. Na przykład Biblioteka Główna Uniwersytetu Warszawskiego wydaje spisy nabytków całej sieci uczelnianej obejmujące zarówno nabytki własne, jak i bibliotek zakładowych.

Można też zaobserwować dążenie do usprawnienia informacji o nowym piśmiennictwie z określonej dyscypliny naukowej przez wydawanie wspólnego wykazu nabytków zagranicznych kilku bibliotek. Przykładem tego jest Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, która w porozumieniu z innymi bibliotekami ogłasza nabytki z dziedziny naukownstwa.

O piśmiennictwie naukowym, dotyczącym określonych dziedzin, informują również zestawienia bibliograficzne lub dokumentacyjne, sporządzane przez ośrodki informacji bibliotek na zamówienie czytelników.

Zestawienia dokumentacyjne różnią się od „klasycznych” bibliografii analizą treściową opisywanych materiałów. Uwzględniają one w dużym stopniu takie jednostki piśmiennicze, jak artykuły z czasopism i prace wchodzące w skład dzieł zbiorowych. Charakterystyczną cechą zestawień bibliograficznych i dokumentacyjnych jest też selekcja dokumentów, polegająca na zamieszczaniu jedynie materiałów najwartościowszych.

Dla uniknięcia dublowania zestawień i ich wszechstronnego wykorzystania, publikowane są wykazy tematów już opracowanych. Wykazy takie publikuje przede wszystkim Zakład Informacji Naukowej Biblioteki Narodowej oraz Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej.

W niektórych bibliotekach, na zamówienie użytkownika, wykonuje się streszczenia, a nawet tłumaczenia poszczególnych dokumentów.

Sporządza je wiele bibliotek fachowych, szczególnie technicznych. Ciekawą próbą w tym zakresie jest stosowane w jednej z dużych bibliotek technicznych żywe tłumaczenie. Polega ono na ścisłej współpracy pracownika biblioteki, rozumiejącego dobrze dany tekst obcojęzyczny, z użytkownikiem, który nie włada danym językiem. Lektura tekstu odbywa się wspólnie: tłumacz przekłada obcy tekst a użytkownik słucha go, bada razem z nim rysunki, wykresy i tablice, prosi o wyjaśnienia językowe i terminologiczne oraz robi potrzebne notatki. Podobno takie tłumaczenia „na żywo” dają dobre rezultaty i są bardzo użyteczne oraz ekonomiczniejsze od sporządzania tłumaczeń na piśmie.

Coraz częściej biblioteki naukowe wychodzą naprzeciw potrzeb swoich użytkowników wydając przy zastosowaniu różnych technik poligraficznych lub reprograficznych wydawnictwa informacyjne. Do powszechnie stosowanej formy należy też informacja sygnałna adresowana i wysyłana do potencjalnych jej użytkowników, a polegająca na dostarczaniu im w jak najkrótszych odstępach czasu wykazów nowości odpowiednio zestawionych lub spisów treści książek czy zawartości czasopism z tematyki będącej przedmiotem zainteresowań tychże czytelników*.

Najmłodszą domeną działalności dokumentacyjnej służby informacyjnej w bibliotekach jest rejestrowanie, a niekiedy przechowywanie zakończonych prac naukowo-badawczych, między innymi doktorskich. Rejestrację tę prowadzą przeważnie biblioteki główne i wydziałowe szkół wyższych, biblioteki PAN, a czasem i inne.

Rejestracja wykonywanych prac naukowych jest uzasadniona ich wartością i ułatwia planowanie prac nowych, zapobiegając niepotrzebnemu niekiedy ich dublowaniu. Taka rejestracja charakteryzuje nieraz całość pracy naukowej danej instytucji. Na przykład ceną charakterystyką całości prac naukowych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie jest ogłoszona przez jej Bibliotekę Główną publikacja A. Kurlandzkiej i B. Tuhan-Tauregińskiego pt. Bibliografia prac magisterskich, kandydackich, doktorskich i habilitacyjnych przyjętych w SGGW w Warszawie w latach 1918—1963. Wyd. II. Warszawa 1966 t. I—II.

---

* Np. Ośrodek Informacji Naukowej PAN wydaje *current contents* (spisy treści) zeszytów z ok. 130 tytułów naukowych czasopism polskich w formie wydawnictwa *Polish Scientific Periodicals — Contents* oraz na zamówienia indywidualne pracowników i zakładów PAN wykonuje odbitki spisów treści z 523 tytułów czasopism zagranicznych (wykorzystując mikrofiszowy system informacyjny), Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie zaś dostarcza pracownikom naukowym Uniwersytetu Warszawskiego zgodnie z ich zamówieniami spisy treści z ok. 600 tytułów czasopism zagranicznych.

W celu uniknięcia dublowania, ogłasza się czasami zapowiedzi prac naukowo-badawczych podjętych lub projektowanych w pewnych dziedzinach wiedzy. Przykładem takiego wykazu perspektywicznego w zakresie opracowywanych bibliografii są publikacje Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej*.

Pożyteczną rolę w zakresie informacji o planowanych oraz wykonywanych pracach naukowo-badawczych i usługowo-badawczych spełniają drukowane plany badań naukowych lub sprawozdania o ich wynikach, ogłaszane między innymi przez dotychczasowe Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego oraz CIINTE**.

Obok rejestracji prac projektowanych lub zakończonych, niektóre biblioteki gromadzą lub tylko dokumentują sprawozdania z zagranicznych podróży naukowych.

Dużą rolę w zakresie informacji spełnia wreszcie wiele bibliotek przez reprografię dokumentów. Spora liczba polskich bibliotek naukowych, szczególnie technicznych, posiada odpowiednio rozbudowane i dość nowoczesne pracownie reprograficzne (fototechniczne i kserograficzne), które sporządzają na użytek własny i osób zainteresowanych mikrofilmy, fotokopie, odbitki kserograficzne i inne rodzaje dokumentów w tórnycach. W ten sposób biblioteki powiększają i uzupełniają zbiory własne, w szczególności luki w dokumentach, oraz ułatwiają pracę badaczom.

---

* Zob. E. Słodkowska: *Wykaz polskich bibliografii nie opublikowanych planowanych, opracowywanych i ukończonych*. Wyd. 4. Warszawa 1967, ss. 218. Prace Instytutu Bibliograficznego Nr 7.

** Np. Prace bibliograficzne, doktorskie oraz naukowo-badawcze, wchodzące w zakres planów naukowych bibliotek szkół wyższych, są ewidencjonowane przez wydawnictwa: *Plan Badań Naukowych na rok ..... Część „R”. Nauki społeczne*. Warszawa ..... Wydawnictwo Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego lub *Informator o wynikach badań naukowych w roku ..... w szkołach wyższych. Nauki humanistyczne*. Warszawa ..... Wydawnictwo Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego.

CIINTE wydał Informator o ukończonych pracach naukowych i naukowo-badawczych rejestrujący prace będące w ogólnonarodowym planie naukowym i naukowo-technicznym. Od ukazania się Uchwały nr 36 Rady Ministrów z dnia 12 lutego 1971 r. (*Mon. Pol.* nr 14 poz. 105) zmieniającej zakres działania i nazwę CIINTE — powołane Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej wydaje — w formie miesięcznika — *Informator o zakończonych pracach naukowych*; w formie kwartalników — *Informator o sprawozdaniach z zagranicznych podróży służbowych*; *Informator o konferencjach, zjazdach i wystawach*; *Informator o tłumaczeniach*; *Informator o tematycznych zestawieniach dokumentacyjnych i bibliograficznych*; w formie półrocznika — *Informator o dokumentach wtórnych — mikrofilmach, fotografiach i odbitkach kserograficznych*.

2. Warsztat informacji naukowej i narzędzia pracy

Koniecznym warunkiem sprawnej informacji jest warsztat naukowy. Jest nim aparat biblioteczny, scharakteryzowany w rozdz. V (katalogi, indeksy, księgozbiory podręczne), tworzony przez działy opracowania i udostępniania, oraz organizowany przez komórki informacji odrębny, autonomiczny warsztat własny, składający się z kartotek zagadnieniowych i dokumentacyjnych oraz publikacji bibliograficznych i dokumentacyjno-informacyjnych.

Ważnym środkiem informacji są gromadzone w bibliotekach naukowych periodyczne wydawnictwa dokumentacyjne — wydawnictwa abstraktowe. Do ważniejszych takich wydawnictw, o charakterze międzynarodowym, należą *Chemical Abstracts*, *Chemisches Zentralblatt* oraz serie *Riefierativnego Žurnala*.

Dla celów informacji naukowej, zarówno w bibliotekach uniwersalnych, jak i poświęconych różnym naukom, zakłada się często kartoteki dotyczące aktualnych zagadnień oraz gromadzi (w miarę możliwości i potrzeb) katalogi centralne i bibliografie ogólne i specjalne.

Ważnym źródłem informacyjnym są informatory o poszczególnych bibliotekach, bądź też o ich zasobach, w formie publikowanych katalogów bibliotecznych*. Również często rejestruje się w odpowiednich kartotekach wykazy bibliografii załącznikowych, które zawierają większe zestawienia bibliograficzne.

Niektóre biblioteki gromadzą tzw. dokumentację prasową, tzn. prenumerowane** lub sporządzane na miejscu wycinki z czasopism na tematy dotyczące danej biblioteki lub ją interesujące.

Duże znaczenie dla sprawnego prowadzenia prac informacyjnych ma ich mechanizacja i automatyzacja. W bibliotekach zagranicznych wprowadzono już powszechnie dalekopisy (telexy) ułatwiające i przyspieszające informację o posiadanych przez bibliotekę zbiorach. Do opracowywania i druku wydawnictw informacyjnych stosuje się elektroniczne maszyny cyfrowe (komputery), szczególnie w USA, RFN, Wielkiej Brytanii i Kanadzie.

Dużym ułatwieniem dla czytelników jest możliwość szybkiego sporządzania kopii publikacji na automatycznych, samoobsługowych aparatach kserograficznych, działających po wrzuceniu monety.

---

* Zestawienie dorobku naszych bibliotek w zakresie publikowanych katalogów bibliotecznych podaje H. Chamerska w artykule pt.: Osiągnięcia w zakresie informacji o polskich zbiorach bibliotecznych w latach 1944—1964. *Prz. bibl.* 32 : 1964 z. 1/2 s. 10—25.

** W RSW „Prasa” Dokumentacja Prasowa. Biuro Wycinków „Glob”. Warszawa.

Mechanizacja i automatyzacja wkracza również, choć powoli, do bibliotek polskich. Niektóre biblioteki naukowe dysponują dalekopisami. Wiele bibliotek prowadzi pracownie fototechniczne wyposażone również w aparaty kserograficzne.

Wykorzystywanie maszyn matematycznych do gromadzenia i przetwarzania danych znajduje się w naszym kraju jeszcze w fazie eksperymentalnej. Można wymienić pilotażowe zastosowanie automatyzacji w Bibliotece i Ośrodku INTE Politechniki Wrocławskiej (system APIN), w Bibliotece Narodowej (system ARKA), w Głównej Bibliotece Lekarskiej (system NIM), w Bibliotece Politechniki Krakowskiej (system ZUBIN) i w Bibliotece Politechniki Warszawskiej (system wyszukiwania informacji chemicznej).

Centralna Biblioteka Rolnicza, Biblioteka Sejmowa i Biblioteka SGPiS podjęły prace przygotowawcze.

Wykorzystuje się również technikę komputerową przy wielu wydawnictwach:

Biuletyn Informacyjny. Bibliografia, wydawany przez Instytut Maszyn Matematycznych przy użyciu maszyny ZAM 21/41 (eksperyment krótkotrwały);

Informator o zakończonych pracach naukowych i naukowo-badawczych, opracowywany na podstawie kart dokumentacyjnych przez CİNTE przy współudziale Instytutu Maszyn Matematycznych na komputerze IBM 1440 (system IGA — Informacja Grupowana Automatycznie);

Indeks KWOC do Przeglądu Piśmiennictwa Zagadnień Informacji, oparty na nowoczesnej metodzie indeksowania słów kluczowych (KWOC — z ang.: Key-Word-Out-Context);

Centralny Katalog Bieżących Czasopism Zagranicznych z lat ... w Bibliotekach Polskich, wydawany przez Bibliotekę Narodową (w systemie ARKA — Automatyczne Redagowanie Katalogów). Po zeszytach próbnych podjęto wydawanie katalogu od lat 1971—1972. W opracowaniu znajduje się również *Centralny Katalog Książek Zagranicznych* znajdujących się w bibliotekach polskich (pierwszy tom ma objąć rok 1972).

3. Personel obsługi informacyjnej

Zmienia się na lepsze i coraz bardziej specjalizuje obsługa biblioteczna komórek informacji naukowej. Służbę informacyjną pełnią zatrudnieni w księżnicach bibliotekarze, dokumentaliści oraz, coraz częściej, specjaliści różnych dziedzin wiedzy. Wszyscy oni powinni posiadać ogólną wiedzę w zakresie bibliotekoznawstwa i innych nauk o dokumencie, orientować się w tematyce, która jest przedmiotem informacji, oraz znać

metody pracy naukowej. Cechować ich też powinny specjalne predyspozycje psychiczne (wrodzone lub nabyte drogą pracy nad sobą), a przede wszystkim postawa społeczna, gotowość pełnienia służby na rzecz użytkowników biblioteki oraz łatwość nawiązywania kontaktu z ludźmi.

Zrozumiałą jest tedy postulat kształcenia i doskonalenia pracowników informacji. W tym zakresie biblioteki główne szkół wyższych i Polskiej Akademii Nauk mają już pewne osiągnięcia, między innymi dzięki kilkuletnim cyklom szkoleniowym organizowanym przez Ośrodek Dokumentacji i Informacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk (OIN PAN), któremu została powierzona koordynacja działalności placówek informacji naukowej Polskiej Akademii Nauk i ówczesnego Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w zakresie informacji naukowej*, a tym samym i organizowanie dokształcania kadr w tej dziedzinie.

Przy wykonywaniu prac informacyjnych personel biblioteki korzysta zarówno ze wszystkich materiałów, jak z aparatu naukowego biblioteki macierzystej, z zasobów obcych oraz wydawnictw informacyjnych i bibliografii. Zdobywanie właściwych, cennych informacji nie jest procesem łatwym. Ponadto należy pamiętać, że wartościowe poszukiwanie potrzebnych materiałów jest pierwszym, nieodzownym warunkiem służby informacyjnej.

4. Obsługa użytkowników

Prowadzenie działalności informacyjnej zmienia dawny charakter biblioteki i bardzo ją aktywizuje. Wiele słuszności zawiera powiedzenie, że biblioteka to przede wszystkim czytelnicy, którzy posługują się zbiorem książek przy pomocy bibliotekarza.

Współpraca bibliotekarza z użytkownikiem występuje szczególnie wyraźnie w wielu polskich bibliotekach specjalnych, zwłaszcza rolniczych i ekonomicznych. Dla użytkowników wymienionych bibliotek wielkim udogodnieniem jest szybka, precyzyjna i właściwa informacja o piśmiennictwie oraz ułatwienie korzystania z niej dzięki pomocy wykwalifikowanego pracownika biblioteki, niejednokrotnie specjalisty tej samej dziedziny wiedzy. Może on w pewnym stopniu zastąpić czytelnika w niektórych jego czynnościach i staje się niejako pośrednikiem między użytkownikiem a dokumentem.

---

* Porozumienie między Ministrem Oświaty i Szkolnictwa Wyższego a Sekretarzem Naukowym Polskiej Akademii Nauk z dnia 25 lutego 1967 r. w sprawie współpracy w zakresie informacji naukowej. Zob. Zarzębski T.: *Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych*. Warszawa 1968, poz. 59.

W bibliotekach humanistycznych współpraca naukowa z bibliotekarzem ma inny charakter, gdyż badacz nie może zrezygnować z osobistego kontaktu z materiałem bibliotecznym. Pracownik biblioteki może jednak pomóc w poszukiwaniach i ułatwić użytkownikowi uzyskanie potrzebnego materiału, i to w stopniu większym, niż ma to miejsce obecnie.

Omawiana współpraca nakłada na obie strony obowiązek znajomości dokumentów, sposobu ich poszukiwania i metod korzystania z nich. Stąd obok kształcenia pracowników informacji ważne jest również szkolenie (przynajmniej w formie propedeutycznej) początkujących badaczy oraz osób zamierzających korzystać ze zbiorów bibliecznych, a w szczególności studentów, w zakresie umiejętności korzystania z biblioteki oraz z wydawnictw informacyjnych, zwłaszcza z bibliografii. To uzasadnia wykłady wstępne prowadzone przez biblioteki główne wielu szkół wyższych dla studentów pierwszych lat studiów stacjonarnych. W niektórych bibliotekach prowadzone są też analogiczne wykłady (ćwiczenia) wstępne i dla studentów studiów zaocznych. Projektowane są już także, a czasem już realizowane przez niektóre biblioteki, zajęcia z zakresu informacji naukowej dla studentów dalszych lat studiów. Obsługa studentów bowiem jest ośrodkiem zainteresowania działalności informacyjnej prawie wszystkich bibliotek naukowych, a zwłaszcza bibliotek uczelnianych.

W stosunku do młodzieży akademickiej główny nacisk kładzie się na wskazywanie metody poszukiwania piśmiennictwa w katalogach bibliecznych i wydawnictwach informacyjnych. Natomiast nie prowadzi się poszukiwań za studentów, aby nauczyć ich samodzielnej pracy w tym zakresie.

5. Organizacja biblitecznej służby informacyjnej w Polsce

Najbardziej rozwinięta pod względem organizacyjnym jest informacja w bibliotekach fachowych. Wchodzą one w skład ogólnokrajowej sieci informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej jako część składowa ośrodków informacji. W tej wielostopniowej sieci wysuwają się na czoło biblioteki instytutów naukowo-badawczych. Zajmują one w nich różne miejsca organizacyjne, będąc bądź to częścią ośrodka dokumentacyjnego, bądź też obejmując swą strukturą zakład dokumentacyjny, bądź wreszcie koegzystując z zakładem dokumentacji jako odrębna jednostka organizacyjna.

W bibliotekach uniwersalnych, specjalnych wielodziedzinowych i centralnych informacja naukowa napotyka wiele trudności, które wynikają

ze zbyt dużego zasięgu tematycznego zbiorów. W tych bibliotekach dąży się do ograniczania tematycznego usług z zakresu informacji, co prowadzi do specjalizacji służby informacyjnej, bądź też do obsługi tylko pewnych typów użytkowników, czy też wyłącznie do informacji o wydawnictwach informacyjnych.

Biblioteki wąskospecjalistyczne mogą wypełniać swe zadania informacyjne w szerokim zakresie.

Pośród bibliotek, które prowadzą ożywioną działalność informacyjną i mają wyodrębnione w tym celu samodzielne komórki informacji, wymienić należy przede wszystkim Bibliotekę Narodową. Duże znaczenie ma też większość bibliotek głównych wyższych uczelni, samodzielne biblioteki Polskiej Akademii Nauk i niektórych jej instytutów, Centralna Biblioteka Rolnicza, Główna Biblioteka Lekarska, Centralna Biblioteka Wojskowa oraz biblioteki publiczne o charakterze naukowym i biblioteki pedagogiczne.

Biblioteki naukowe wyznaczone do prowadzenia działalności informacyjnej należą do ogólnokrajowego systemu informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej*.

Rozwój i potrzeba stałej aktualizacji informacji naukowej spowodowały też utworzenie specjalnych organów centralnych, do których należą:

Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej**;

Instytut Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej;

Ośrodek Informacji Naukowej (OIN) Polskiej Akademii Nauk współpracujący z placówkami informacji naukowej Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

Instytucje te koordynują i centralizują niektóre prace poszczególnych ogniw informacji w kraju i wydają szereg publikacji informacyjnych.

Tak przedstawia się w ogólnym zarysie informacja naukowa o bibliotekach w Polsce. Praktyka dnia codziennego wykazuje potrzebę sprawnej i dobrej informacji naukowej o piśmiennictwie. Stoi więc przed polskimi bibliotekami naukowymi zadanie rozszerzenia i ulepszenia informacji naukowej, która jest wyrazem poważnego udziału naszych księżnic w służbie nauki.

---

* Uchwała nr 35 Rady Ministrów z dnia 12 lutego 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej (*Mon. Pol.* nr 14 poz. 104).

** Uchwała nr 36 Rady Ministrów z dnia 12 lutego 1971 r. w sprawie zmian zakresu działania i nazwy oraz podziału Centralnego Instytutu Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej (*Mon. Pol.* nr 14 poz. 105).

IX. TYPY BIBLIOTEK NAUKOWYCH

Podana charakterystyka bibliotek naukowych pozwala na przeprowadzenie ich klasyfikacji z uwzględnieniem różnych kryteriów podziału.

A. KLASYFIKACJA BIBLIOTEK NAUKOWYCH

1. Podział bibliotek naukowych ze względu na ich zadania wobec nauki

Biblioteki naukowe można dzielić na różne grupy w zależności od kryterium, jakie się przyjmuje za podstawę klasyfikacji.

Tak więc, z punktu widzenia głównych zadań bibliotek wobec nauki, można określić je jako:

- 1) bazy dokumentacyjne dla twórczości naukowej;
- 2) placówki upowszechniające osiągnięcia nauki;
- 3) ośrodki pomocnicze dla przygotowywania kadr z wyższym wykształceniem;
- 4) zbiornice zasobów piśmiennictwa służących stosowaniu osiągnięć nauki w praktyce;
- 5) zbiornice przechowujące źródła retrospektywne potrzebne do badań naukowych oraz wyniki tych badań.

Przykładem bibliotek pierwszego typu mogą być biblioteki Polskiej Akademii Nauk, tworzone przede wszystkim pod kątem potrzeb badań prowadzonych przez jej placówki. Bibliotekami przeznaczonymi do upowszechniania nauki są biblioteki publiczne o charakterze naukowym. Pomocą w kształceniu kadr służą biblioteki wyższych uczelni. Myśl o zastosowaniu nauki w praktyce przyświeca przede wszystkim dużym biblio-

tekach fachowych. Przechowywanie dokumentów wiedzy jest troską wszystkich bibliotek naukowych gromadzących publikacje retrospektywne, a w szczególności zbierających materiały do dziejów nauki, regionów, grup etnicznych lub też dla badań historyczno-filologicznych.

Przytoczone przykłady świadczą jednak wyraźnie o przybliżonym charakterze omawianego podziału bibliotek. Każda przecież biblioteka naukowa jest (co najmniej w formie potencjalnej) bazą dla prac badawczych. Większość z nich, obok obowiązków głównych, wykonuje w pewnym stopniu również wszystkie inne wymienione powyżej zadania. Niektóre z tych zadań są dla pewnych bibliotek równorzędnymi celami działalności. Tak więc na przykład główne biblioteki uniwersytetów i innych wyższych uczelni starają się w jednakowej mierze zaspokoić potrzeby badań naukowych i kształcenia kadr, a biblioteki instytutów dla potrzeb gospodarczych służą zarówno pracom naukowym, jak i potrzebom produkcji. Mimo to przeprowadzony podział ma znaczenie praktyczne i stosowanie go w życiu ułatwia określenie właściwych dróg rozwojowych poszczególnych typów bibliotek.

2. Podział bibliotek naukowych według ich udziału w pracy badawczej

Innym podziałem bibliotek jest ich klasyfikacja według udziału w toku badań naukowych.

Niektóre biblioteki służą jako pomocnicze źródło informacyjne dla badań prowadzonych przede wszystkim metodą eksperymentalną lub metodą bezpośredniej obserwacji. Inne biblioteki są główną bazą źródłową dla prac naukowych dostarczając materiałów do rozwiązania zagadnień, które absorbują badaczy.

Ten podział bibliotek pokrywa się w dużym stopniu z podziałem na biblioteki o typie przyrodniczo-technicznym oraz na biblioteki służące naukom społecznym. Przy stosowaniu tego podziału trzeba jednak pamiętać, że nie wszystkie prace z zakresu przyrodoznawstwa mają charakter wyłącznie eksperymentalny i że z drugiej strony wiele prac z dziedziny nauk społecznych może być opartych nie tylko na materiałach bibliotecznych, ale i innych (archiwalnych, muzealnych itd.) lub też na bezpośrednim badaniu rzeczywistości. Również podział dokumentów bibliotecznych na materiały informujące o wynikach prac naukowych i na materiały źródłowe nie może być ścisły, bo nieraz ten sam dokument może odgrywać w badaniach różne role.

Wymienione trudności klasyfikacyjne nie pozbawiają jednak omawianego podziału książnic znaczenia praktycznego oraz nie przekreślają jego użyteczności w planowaniu organizacji prac bibliotecznych i ich dostosowania do potrzeb większości użytkowników.

3. Podział bibliotek naukowych według stopnia ich naukowych obowiązków

Do wzmiankowanej klasyfikacji bibliotek należy też zaliczyć ich podział według stopnia obowiązków naukowych. Część bowiem bibliotek ma charakter jedynie placówek pomocniczych ograniczających się do świadczeń na rzecz badaczy i nauki, inne natomiast są również czynnymi placówkami naukowymi, prowadzącymi obok prac usługowych — samodzielne prace badawcze we właściwym sobie zakresie.

4. Podział bibliotek naukowych ze względu na zakres gromadzonych materiałów

Nie mniej ważny wreszcie, a może najistotniejszy z punktu widzenia typologii bibliotek jest ich podział według zakresu gromadzonych materiałów. Pod tym kątem widzenia możemy odróżnić dwie zasadnicze odmiany książnic, a mianowicie:

- a) biblioteki ogólne,
- b) biblioteki specjalne.

Istnieją biblioteki naukowe w klasycznej jak gdyby formie. Bywają jednak i biblioteki zbliżające się w niektórych tylko funkcjach do bibliotek naukowych.

Niektóre biblioteki, jak to już było zaznaczone, łączą w swej działalności funkcje bibliotek naukowych z funkcjami innych bibliotek. Charakterystyczne pod tym względem są biblioteki publiczne o charakterze naukowym, które służąc rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb czytelniczych w społeczeństwie oraz współdziałając w rozwoju kultury, stały się bibliotekami naukowymi zaspokajającymi potrzeby wiedzy i prowadzącymi popularyzujące ją prace. Przykładem bibliotek o wielotorowej działalności są też biblioteki instytutów naukowo-badawczych związanych z gospodarką narodową. Służą one potrzebom praktycznym bieżącej produkcji danej gałęzi gospodarki narodowej, a jednocześnie pomagają w badaniach naukowych w tej dziedzinie.

B. BIBLIOTEKI NAUKOWE OGÓLNE

Najstarszym rodzajem bibliotek naukowych są biblioteki ogólne, które gromadzą i przechowują zbiory o charakterze uniwersalnym, dotyczące w zasadzie wszystkich dziedzin wiedzy.

Jest rzeczą zrozumiałą, że biblioteki te nie mogą w praktyce ująć w sposób równomierny i wszechstronny całości wiedzy ludzkiej. Ponadto na charakterze ich zbiorów często wyciskały specyficzne piętno zainteresowania ich twórców, potrzeby społeczne i inne przyczyny warunkujące dzieje i rozwój poszczególnych ksiąźnic. Stąd niepowtarzalny, indywidualny charakter każdej biblioteki ogólnej, określane zazwyczaj jako jej profil.

I. Biblioteki narodowe

Najpełniejszą realizacją koncepcji naukowych bibliotek ogólnych są główne biblioteki państwowe, które zaczynają powstawać od XVI wieku i które z reguły są wyrazem zainteresowania państwa organizacją nauki. Mają one pierwotnie na celu przede wszystkim zaspokajanie podstawowych potrzeb naukowych kraju. Niemożność jednak ogarnięcia przez główne biblioteki państwowe całokształtu wiedzy, a w jeszcze większym stopniu rozwój świadomości narodowej w czasach nowożytnych — kierują uwagę tych bibliotek na kompletowanie twórczości piśmienniczej narodów lub krajów, którym służą. W ten sposób powstaje i rozwija się koncepcja biblioteki narodowej (*bibliotheca patria* w ścisłym tego słowa znaczeniu).

Zakres tak ujmowanej biblioteki narodowej określają najlepiej kryteria stosowane przez Estreichera przy opracowywaniu *Bibliografii Polskiej*. Pragnął on w niej ująć wszystkie druki ukazujące się w języku polskim w kraju i za granicą oraz te obcojęzyczne, które bądź były ogłoszone w Polsce, bądź zostały napisane przez Polaków, bądź też wreszcie dotyczą Polski.

Chociaż w zasadzie łączenie obu omawianych zadań (centrali piśmiennictwa naukowego i piśmiennictwa narodowego) przez tę samą bibliotekę główną w mniejszym lub większym stopniu jest stosowane w praktyce, to jednak bardzo często prace dotyczące przechowywania i opracowywania piśmiennictwa narodowego usuwają na plan drugi potrzeby związane z obsługą nauki.

Niemniej biblioteki narodowe są z reguły poważnymi warsztatami pracy naukowej, a ponadto pełnią rolę wielkich central organizacyjnych

i prowadzą szereg prac o charakterze międzybibliotecznym w zakresie bibliotekoznawstwa, bibliografii, normalizacji, informacji naukowej, czytelnictwa, doskonalenia pracowników bibliotek, bibliotecznej wymiany międzynarodowej, katalogów centralnych, uwielokrotniania dokumentów itd. Celem ich prac są nie tylko potrzeby nauki, ale również i innych dziedzin życia w zakresie aktywizacji kulturalnej społeczeństwa. Tym się tłumaczy fakt gromadzenia przez biblioteki narodowe również wielu materiałów luźno związanych z badaniami naukowymi.

W Polsce zakładem tego rodzaju jest utworzona w roku 1928 Biblioteka Narodowa. Ta stosunkowo młoda instytucja jest spadkobierczynią jednej z najstarszych w Europie bibliotek narodowych, jaką była, otwarta w roku 1747 i zniszczona w okresie rozbiorów, Biblioteka Rzeczypospolitej Załuskich zwana. Biblioteka Narodowa jest też realizacją wielokrotnych wysiłków społeczeństwa i jego najbardziej postępowych przedstawicieli dążących w okresie rozbiorów do stworzenia „biblioteki ojczystej”, która miała pełnić ważną funkcję w walce o byt i niezależność narodu. Ta geneza naszej Biblioteki Narodowej zadecydowała o silniejszym, niż gdzie indziej, zaakcentowaniu w pierwszych latach jej istnienia roli naczelnego kustosa piśmiennictwa narodowego.

Biblioteka Narodowa gromadzi, opracowuje, przechowuje i udostępnia zbiory wydawnictw polskich i Polski dotyczących wydanych w kraju i za granicą,

piśmiennictwo obce niezbędne dla rozwoju nauki i kultury polskiej, dokumenty ikonograficzne, kartograficzne oraz utwory muzyczne i materiały fonograficzne związane z kulturą polską lub niezbędne dla jej rozwoju.

Zakres działania Biblioteki Narodowej rozszerzył się ze względu na jej rolę jako centralnej biblioteki państwa prowadzącej działalność naukowo-badawczą w dziedzinie szeroko pojętej nauki o książce, a szczególnie w zakresie bibliotekoznawstwa, bibliografii, informacji naukowej, czytelnictwa i edytorstwa. Biblioteka opracowuje i wydaje bibliografię narodową w formie bieżącej urzędowej rejestracji bibliograficznej publikacji zwartych i ciągłych oraz płyt, bibliografię retrospektywną, prowadzi też statystykę wydawnictw oraz prace normalizacyjne i unifikacyjne w zakresie bibliotekarstwa, bibliografii i czytelnictwa*.

---

* Biblioteka Narodowa pełni funkcje branżowego ośrodka normalizacyjnego w zakresie wydawnictw, bibliotekarstwa, bibliografii i czytelnictwa na podstawie Zarządzenia Nr 165 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 21 grudnia 1961 r. w sprawie powierzenia funkcji oraz działalności ośrodków normalizacyjnych w resorcie Kultury i Sztuki (*Dz. Urz. Min. Kult. i Szt.* z 1962 r. nr 2, poz. 12 i z 1964 r. nr 3, poz. 23).

Jednocześnie do zadań jej należy doskonalenie i koordynowanie merytorycznej działalności bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej w zakresie gromadzenia, opracowywania, przechowywania i udostępniania zbiorów, informacji naukowej, pracy naukowo-badawczej oraz doskonalenia i kształcenia zawodowego bibliotekarzy. Biblioteka Narodowa współpracuje z odpowiednimi bibliotekami i pokrewnymi instytucjami naukowymi i kulturalnymi w kraju i za granicą.

Skoncentrowanie uwagi Biblioteki Narodowej, podobnie jak w wielu innych krajach, przede wszystkim na gromadzeniu całokształtu piśmiennictwa narodowego, ciążyąc na niej obowiązek obsługi nie tylko nauki, ale i innych potrzeb społecznych, jak wreszcie brak powiązania organizacyjnego z instytucjami prowadzącymi badania decydowały i decydują niejednokrotnie o powstawaniu obok niej innych wielkich bibliotek naukowych o charakterze ogólnym.

2. Biblioteki Polskiej Akademii Nauk i towarzystw naukowych o charakterze ogólnym

Bibliotekami naukowymi o charakterze ogólnym są biblioteki Polskiej Akademii Nauk i towarzystw naukowych. Cechą charakterystyczną tych bibliotek jest ograniczenie ich zainteresowań do zagadnień ściśle naukowych, co w praktyce prowadzi niejednokrotnie do gromadzenia raczej ogłoszonych wyników badań, niż źródeł będących ich bazą. Charakterystyczne też dla tych bibliotek jest kompletowanie drogą wzajemnej wymiany podstawowych wydawnictw stowarzyszeń i organizacji naukowych (ich biuletynów, sprawozdań z czynności i prac itd.) oraz periodyków naukowych o charakterze ogólnym, a niekiedy i czasopism specjalnych.

W ten sposób omawiane biblioteki, jeżeli zbiory ich są jeszcze właściwie uzupełniane innymi materiałami (np. wydawnictwami encyklopedycznymi, pracami syntetycznymi i podręcznikami, bibliografiami, informatorami, monografiami o dziejach nauki, bibliografiami znakomitych uczonych) — stają się pierwszorzędnymi źródłami informacji o ogólnym rozwoju nauki oraz podstawowymi bazami do badań dziejów myśli naukowej i innych problemów związanych z naukoznawstwem. Zbiory ich były często pomnażane przez dary lub zakup księgozbiorów pozostałych po uczonych lub zbieraczach.

* Największą biblioteką tego typu w Polsce była Biblioteka Towarzystwa Naukowego Krakowskiego utworzona w roku 1856, przemianowana następnie w roku 1873 na Bibliotekę Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, a od roku 1952 kontynuująca swoją działalność jako jedna

z samoistnych bibliotek Polskiej Akademii Nauk. Zbiory jej — pochodzące przede wszystkim z szeroko prowadzonej wymiany wydawniczej Akademii z instytucjami naukowymi — wykraczają znacznie poza scharakteryzowany zakres zasobów bibliotecznych tego typu, gdyż w toku swych dziejów wchłonęła ona również w spuściźnie wiele niezwykle cennych materiałów zebranych przez poszczególnych uczonych.

Drugą analogiczną biblioteką była Biblioteka Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Zbiory jej, przekazane w roku 1952 Bibliotece Akademii Nauk w Warszawie, stanowią cenny zrąb zasobów tej placówki. Biblioteka specjalizuje się w szeroko rozumianym naukoznawstwie. Wykonuje również pewne funkcje centralne w stosunku do bibliotek PAN.

Ponadto wymienić należy Bibliotekę Zakładu Narodowego im. Ossolińskich i Bibliotekę Kórnicką (o których szerzej mowa na str. 85—86), oraz Bibliotekę Polskiej Akademii Nauk w Gdańsku.

Z innych bibliotek instytucji naukowych o charakterze ogólnym wymienić trzeba jeszcze biblioteki: Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz Towarzystwa Naukowego Płockiego. Ta ostatnia odbiega wyraźnie od omawianego typu bibliotek. Stworzona bowiem z szeregu prywatnych kolekcji, nie ma charakteru naukoznawczego, lecz wszelkie cechy fundacji lokalnej z dużym uwzględnieniem dziejów swego regionu.

3. Biblioteki uniwersyteckie

Bibliotekami naukowymi o charakterze ogólnym są też z reguły główne biblioteki uniwersyteckie, szczególnie księżnice o wielowiekowej tradycji. Cechą istotną większości tych bibliotek jest wyraźny profil humanistyczny ich zbiorów, co nie znaczy jednak, że nie posiadają one i nie kompletują dzieł z zakresu nauk przyrodniczo-matematycznych. Przewaga zbiorów o charakterze humanistycznym tłumaczy się faktem, że zadania gromadzenia zbiorów w tym zakresie zaczęły już dość dawno przejmować na siebie odpowiednie wydziały i instytuty lub katedry, zapopatrując w ten sposób w cenny dla nich materiał informacyjny swoje laboratoria i tworząc biblioteki specjalne, o których będzie mowa niżej.

Biblioteki uniwersyteckie kształtowały swoje bogate księgozbiory o olbrzymim potencjale naukowym z myślą o potrzebach wiedzy i zazwyczaj, pod względem tematycznym, zgodnie z potrzebami macierzystej uczelni. Stały się one także centralnymi bibliotekami sieci bibliotek danej uczelni, składającej się z wielu bibliotek zakładowych (bibliotek wydziałów, instytutów, katedr) o określonych profilach specjalistycznych.

Specyficzną cechą bibliotek uniwersytetów — jak zresztą i bibliotek głównych innych uczelni o kierunkach specjalnych — jest coraz wydatniejszy ich udział w procesie dydaktycznym szkoły. Ujawnia się to przede wszystkim w tworzeniu specjalnych wieloegzemplarzowych księgozbiorów podręcznikowych, w uczeniu młodzieży akademickiej korzystania z zasobów bibliotecznych i aparatu bibliotecznego, organizowaniu praktyk dla studentów bibliotekoznawstwa, wykonywaniu przez biblioteki wielu prac informacyjnych oraz prowadzeniu propagandy książki i czytelnictwa pod kątem widzenia potrzeb dydaktycznych uczelni.

W centrum zainteresowań dydaktycznej działalności bibliotek uniwersyteckich, zresztą i innych bibliotek uczelnianych, stoją od kilku lat problemy związane z udostępnianiem zbiorów studentom studiów zaocznych. Biblioteki uczelniane często udostępniają im swe zbiory dostarczając literaturę do miejsca zamieszkania. Poza tym kształcą one studentów studiów zaocznych w zakresie umiejętności posługiwania się wydawnictwami informacyjnymi i korzystania z aparatu bibliotecznego przez bezpośrednie kontakty przy wypożyczaniu lub przez przysposobienie biblioteczne, a niekiedy przez organizowanie dla nich seminariów bibliograficzno-informacyjnych.

Biblioteki uniwersyteckie stanowią również poważne ośrodki bibliotecznej myśli naukowej. Podejmują prace naukowo-badawcze w zakresie bibliotekoznawstwa, bibliografii, nauki o książce, dokumentacji i zbiorów własnych oraz prac edytorskich, szczególnie dotyczących tekstów i źródeł zawartych w księgozbiorze biblioteki.

Na czoło bibliotek uniwersyteckich wysuwają się w naszym kraju Biblioteka Jagiellońska w Krakowie i Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. Ze względu na warunki bytu narodowego w epoce rozbiorów, obie te biblioteki były w pewnych okresach swych dziejów rozbudowywane i prowadzone z myślą, by stały się bibliotekami narodowymi. Wysiłki te oraz długotrwałość istnienia bibliotek (w szczególności Biblioteki Jagiellońskiej, której początki sięgają roku 1364) zadecydowały o ich zasięgu, wykraczającym daleko poza mury wszechnic, oraz o znaczeniu i użyteczności ich zbiorów. Szerokiemu oddziaływaniu sprzyja publiczny charakter tych bibliotek.

Również biblioteki uniwersyteckie w Poznaniu, Łodzi, Wrocławiu, Toruniu i Lublinie stanowią pokaźne księżnice o charakterze ogólnym, żywe ośrodki działalności bibliotecznej, dydaktycznej i naukowej.

Biblioteki nowych uniwersytetów: Gdańskiego i Śląskiego powstały na bazie istniejących bibliotek zakładów naukowo-dydaktycznych i bibliotek obsługujących szkoły, które weszły w skład powołanych uczelni. Biblio-

teki te w swej działalności napotykać wiele trudności wynikających z braku przygotowanej koncepcji sieci uczelnianej oraz niedostatku kwalifikowanych kadr.

4. Biblioteki publiczne o charakterze naukowym

Naukowymi bibliotekami ogólnymi o cennych zbiorach są też biblioteki główne niektórych bibliotek publicznych, mieszczące się przeważnie w wielkich miastach.

Na ich czoło wysuwa się Biblioteka Główna Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy, założona w 1907 roku z myślą odbudowy księżnicy Załuskich. Zgromadziła ona — w dużym stopniu dzięki darom warszawskich uczonych i działaczy społecznych — między innymi zbiory z okresu pozytywizmu i modernizmu o nieocenionej wartości dla dziejów naszej kultury. Księgozbiór ten został prawie doszczętnie zniszczony w okresie okupacji. Obecnie odbudowano go w nieco zmienionej postaci, a mianowicie jako poważną bazę biblioteczną dla upowszechniania nauki i aktywizacji kulturalnej środowiska warszawskiego.

Z pozostałych bibliotek publicznych, posiadających poważne zbiory naukowe i uznanych za naukowe, należy wymienić:

Bibliotekę Główną Miejskiej Biblioteki Publicznej im. E. Raczyńskiego w Poznaniu,

Bibliotekę Główną Miejskiej Biblioteki Publicznej im. L. Waryńskiego w Łodzi,

Bibliotekę Główną Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie,

Bibliotekę Główną Księżnicy Miejskiej im. M. Kopernika w Toruniu,

Bibliotekę Główną Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy,

Bibliotekę Główną Miejskiej Biblioteki Publicznej w Krakowie,

Bibliotekę Główną Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. St. Staszica w Szczecinie.

Niektóre z tych bibliotek (jak świadczą ich nazwy) powstały dzięki inicjatywie poszczególnych osób bądź też podstawą ich zbiorów były dary i spuścizny miejscowych uczonych i zbieraczy. Biblioteki miejskie, które powstanie swoje zawdzięczają działalności postępowych sił społecznych, wchodzą dziś w skład sieci bibliotek publicznych i zaspokajają potrzeby czytelnicze środowisk miejskich oraz współdziałają z innymi bibliotekami w ramach ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, służąc upowszechnianiu nauki i rozwojowi kultury.

Do zadań tych bibliotek należy również gromadzenie materiałów bibliecznych dotyczących własnego regionu. Wiele z nich spełnia więc

funkcje bibliotek regionalnych od początków swego istnienia, zaspokajają potrzeby naukowe swego okręgu i skupiają uwagę na piśmiennictwie dotyczącym terenu ich działalności. Zadanie to wykonują również w pewnym stopniu wymienione uprzednio biblioteki uniwersyteckie oraz biblioteki towarzystw naukowych o charakterze regionalnym, jak np. Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Najbardziej charakterystycznym przykładem biblioteki regionalnej, kształtującej zbiory świadomie pod tym kątem widzenia od chwili swego powstania, jest niewątpliwie (obok Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk) — Biblioteka Śląska w Katowicach. Założona w dwudziestoleciu międzywojennym jako Biblioteka Sejmu Śląskiego, zachowując charakter biblioteki uniwersalnej, skupia ona przede wszystkim uwagę na materiałach związanych z dziejami Śląska oraz na zagadnieniach ekonomiczno-społecznych.

5. Dawne biblioteki fundacyjne i ich ewolucja

Obraz bibliotek naukowych w Polsce nie byłby pełny bez wymienienia bibliotek fundacyjnych. Charakterystycznym zjawiskiem w dawnej Polsce były biblioteki określane jako fundacyjne, tworzone po utracie niepodległości w celu gromadzenia druków i rękopisów, przedmiotów sztuki, pamiątek narodowych będących świadectwem kultury polskiej. Biblioteki te mają podobną genezę jak wiele bibliotek miejskich, powstałych dzięki darom i spuściznom uczonych i zbieraczy, kiedy indywidualne wysiłki zastępowały państwo w jego polityce bibliotecznej. Dlatego też większość bibliotek fundacyjnych — jak to już podkreślano — powstała z myślą wypełnienia w mniejszym lub większym stopniu luki spowodowanej brakiem biblioteki narodowej, a aspiracje ich decydowały często o charakterze zbiorów i ich rozwoju. Wiele z tych bibliotek uległo zagładzie w zawieruchach wojennych i kataklizmach dziejowych, a szczególnie w czasie ostatniej wojny, stając się jakby symbolem zniszczeń kulturalnych tak charakterystycznych dla naszych dziejów.

Na czoło omawianych bibliotek fundacyjnych wysuwa się Zakład Narodowy im. Ossolińskich, założony w roku 1817 przez Józefa Maksymiliana Ossolińskiego i uruchomiony w roku 1827 we Lwowie. Po wojnie w roku 1946 został on przeniesiony do Wrocławia. W roku 1953 Zakład Narodowy im. Ossolińskich objęty został patronatem Polskiej Akademii Nauk i podzielony na dwie samodzielne instytucje: Bibliotekę PAN i Wydawnictwo PAN — obie z siedzibą we Wrocławiu.

Zgodnie z intencją fundatora, który dążył do założenia ksiąźnicy narodowej, Zakład zgromadził w toku swej działalności duże zasoby bi-

blioteczne, ze szczególnym uwzględnieniem materiałów dotyczących całej Słowiańszczyzny oraz historii i literatury polskiej. Odegrał on poważną rolę w rozwoju naszych nauk humanistycznych. Wyróżniał się również wśród naszych bibliotek zakresem i stopniem kompletności posiadanych czasopism polskich XIX i XX wieku.

Biblioteka, w nowych ramach organizacyjnych, służy nadal szerokim rzeszom uczonych i studentów oraz publikuje szereg poważnych prac naukowych. Zbiory Ossolineum stanowią cenny wkład do nauki i kultury narodowej, a dla Ziemi Nadodrzańskiej są skarbcem polskiej książki i ogniskiem polskiej myśli badawczej.

Podobną biblioteką, ale znacznie mniejszą co do zasobów, jest Biblioteka Kórnicka założona przez Tytusa Działyńskiego i prowadzona dalej przez jego sukcesorów, a obecnie przejęta przez Polską Akademię Nauk pod nazwą Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk. Na charakter i kierunek zbiorów tej biblioteki wpłynęła w sposób decydujący indywidualność jej założyciela oraz jego zainteresowania naukowe i temperament polityczny. Stąd historyczny profil zbiorów tej biblioteki, ze skoncentrowaniem szczególnej uwagi na okresie Zygmunto wskim. Posiada też ona poważne zasoby druków wielkopolskich jak również spore zbiory dzieł matematycznych i przyrodniczych, zgromadzonych w wyniku zainteresowań syna fundatora, Jana Działyńskiego.

Rysem charakterystycznym działalności obu wymienionych bibliotek była podejmowana przez nie w przeszłości akcja wydawnicza, szczególnie w zakresie edytorstwa źródłowego*. Były one bowiem zaprojektowane (jak wiele bibliotek tego typu u nas) nie tylko jako księżnice, ale również jako zakłady naukowe. Obie biblioteki były też połączone organizacyjnie z działami muzealnymi, co stanowi również cechę specyficzną wielu bibliotek fundacyjnych.

Z innych bibliotek fundacyjnych należy jeszcze wymienić następujące Biblioteka Krasieńskich w Warszawie;

Biblioteka Zamojskich w Warszawie — obie spalone w czasie powstania w 1944 r.;

Biblioteka Rapperswilska — przeniesiona po pierwszej wojnie światowej do Polski i zniszczona w okresie oblężenia Warszawy w 1939 r.;

Biblioteka Czartoryskich, której początki wywodzą się jeszcze z osiemnastowiecznych zbiorów puławskich i która stanowi dziś Oddział Muzeum Narodowego w Krakowie;

Biblioteka Polska w Paryżu posiadająca niezmiernie cenne materiały dotyczące dziejów naszej emigracji listopadowej.

* Ossolineum rozpoczęło działalność wydawniczą równocześnie z otwarciem Biblioteki — przez wydanie w 1828 r. pierwszego zeszytu *Czasopisma Naukowego Księgozbioru Publicznego im. Ossolińskich*.

Jak wynika z powyższej charakterystyki, prawie wszystkie wymienione biblioteki fundacyjne posiadały lub posiadają tak wyraźny profil historyczno-filologiczny, że w gruncie rzeczy odchylają się one znacznie od pojęcia biblioteki naukowej o charakterze ogólnym i mogą być traktowane jako typ przejściowy, a może nawet z większą dozą słuszności powinny być zaliczone do bibliotek humanistycznych poświęconych dziejom naszego narodu.

Biblioteki fundacyjne, ocalałe częściowo po olbrzymich zniszczeniach wojennych, przeszły jednak w Polsce Ludowej dużą ewolucję w związku z dokonującymi się zmianami społecznymi. Przekształciły się one w biblioteki naukowe Polskiej Akademii Nauk lub towarzystw naukowych, stanowiąc dzięki swoim cennym zbiorom ich podstawę, i odgrywają rolę baz studiów humanistycznych. Zbiory niektórych fundatorów znalazły się w bibliotekach publicznych miejskich (np. w Lublinie i Poznaniu).

— • —

Dokonane zestawienie istniejących obecnie bibliotek naukowych o charakterze ogólnym pozwala stwierdzić, że gromadzą one zbiory mające na celu:

- 1) zbieranie piśmiennictwa dotyczącego pewnego terenu i jego grup etnicznych;
- 2) tworzenie księgozbiorów naukoznawczych charakteryzujących stan nauki i jej rozwój;
- 3) organizowanie zasobów służących upowszechnianiu wyników badań naukowych i kształceniu na poziomie wyższym;
- 4) zakładanie bazy źródłowej i informacyjnej dla nauk społecznych (szczególnie historyczno-filologicznych), a także dla innych dziedzin wiedzy.

Cele te wywierają decydujący wpływ na kształtowanie się zasobów uniwersalnych, przy czym podstawowe elementy zbiorów występują w poszczególnych bibliotekach w różnym stopniu ilościowym i w różnorakim powiązaniu ze sobą, zależnie od założeń i dziejów danej biblioteki.

Specyficznym rysem większości scharakteryzowanych bibliotek ogólnych jest zwracanie uwagi nie tylko na księgozbiory w ścisłym tego słowa znaczeniu (druki zwarte i ciągłe), ale i na inne pokrewne materiały, jak rękopisy, grafika, obiekty kartograficzne, nuty itp. Tłumaczy się to dziejami tych bibliotek (które były miejscem gromadzenia wszelkich zażytków) oraz pokrewieństwem książki drukowanej z innymi rodzajami dokumentów. Biblioteki te utrzymują przeważnie do dnia dzisiejszego swój stan posiadania, organizują cenne zbiory specjalne oraz prowadzą na ich podstawie swoje prace naukowe.

Niezależnie od metody organizacji zasadniczych księgozbiorów, biblioteki ogólne wydzielają najczęściej z całości swych zasobów wydawnictwa cenniejsze jako odrębne działy druków starych, książki rękopiśmiennej lub rzadkiej.

Tak tworzone i rozwijające się biblioteki naukowe o charakterze ogólnym nie mogły w praktyce zaspokajać wszystkich potrzeb życia naukowego. Uniwersalny bowiem zakres zbiorów powodował nie tylko ich niekompletność, ale prowadził też nieuchronnie do pewnej powierzchowności i przypadkowości w gromadzeniu materiałów, a nieraz także do rozrostu ilościowego zasobów bibliotecznych na skutek braku ich selekcji.

C. BIBLIOTEKI NAUKOWE SPECJALNE

Dynamiczna rozbudowa badań naukowych, ich zróżnicowanie oraz konieczność zaspokojenia różnorodnych potrzeb badaczy zdecydowały o powstaniu drugiego zasadniczego rodzaju bibliotek naukowych — bibliotek specjalnych. Rozwój ich przybiera z biegiem czasu na sile i stają się one najbardziej reprezentacyjne dla bibliotek naukowych doby obecnej, choć nie przekreślają ani roli, ani znaczenia bibliotek ogólnych.

Podstawową cechą bibliotek specjalnych jest ograniczenie tematycznego zakresu ich zbiorów, pozwalające na bardziej kompletne gromadzenie piśmiennictwa z określonej dziedziny wiedzy oraz sprawniejszą obsługę biblioteczną użytkowników macierzystej instytucji. Tematyczna rozpiętość zawartości zasobów w poszczególnych bibliotekach specjalnych jest tak różna, że można je z tego punktu widzenia podzielić na parę kategorii.

1. Podział bibliotek specjalnych ze względu na zakres zbiorów

Biblioteki specjalne centralne i główne oraz wąskotematyczne. Spośród bibliotek specjalnych najbardziej zbliżone do bibliotek ogólnych są tak zwane biblioteki centralne, gromadzące piśmiennictwo naukowe z zakresu określonych podstawowych dziedzin wiedzy. Obejmują one dość duży kompleks nauk i dyscyplin badawczych. Przykładem takiej biblioteki może być Główna Biblioteka Lekarska czy też Centralna Biblioteka Rolnicza.

Biblioteki tego rodzaju mają niekiedy nawet znaczenie światowe, jak np. Biblioteka Międzynarodowego Instytutu Rolniczego w Rzymie lub Science Museum Library w Londynie, która to specjalizuje się w naukach przyrodniczych.

Do tej samej grupy należą biblioteki główne uczelni specjalnych (np. technicznych czy rolniczych).

Dość szeroki zasięg treściowy zbiorów tych bibliotek zbliża je w metodach pracy do bibliotek ogólnych — w szczególności w zakresie masowego gromadzenia i opracowywania materiałów. Są to biblioteki wielodziedzinowe w obrębie pewnej specjalizacji naukowej.

Najbardziej charakterystycznymi bibliotekami specjalnymi są raczej biblioteki o węższym zakresie tematycznym zasobów, gromadzonych pod kątem potrzeb wyłącznie jednego kierunku badań. Rozróżnić tu możemy dwie zasadnicze odmiany bibliotek.

Jedne gromadzą zbiory dotyczące obranej przez siebie tematyki w możliwie pełnym zakresie, z uwzględnieniem dzieł o charakterze retrospektywnym, i przez to zachowują charakter bibliotek fundamentalnych. Przykładem takiej biblioteki może być Biblioteka Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego.

Inne biblioteki specjalne ograniczają się do literatury podręcznej, niezbędnej do prac bieżących; przechowują one tylko podstawowe, aktualne dzieła i źródła oraz wydawnictwa informacyjne i usuwają ze swych zbiorów prace przestarzałe lub rzadko używane. W ten sposób stają się bibliotekami wąskotematycznymi, mającymi zaspokajać tylko elementarne i doraźne potrzeby badacza. Takimi placówkami są, lub ściślej mówiąc: powinny być, w większości biblioteki zakładowe poszczególnych katedr lub innych mniejszych placówek badawczych.

Przeprowadzona klasyfikacja bibliotek specjalnych nie obejmuje podręcznych księgozbiorów istniejących w poszczególnych instytucjach lub też gromadzonych przez osoby prywatne. Księgozbiory te, chociaż ze względu na brak opracowania bibliotecznego oraz katalogów i obsługi fachowej — nie stanowią bibliotek, mają jednak dla nauki duże znaczenie, szczególnie jeśli są celowo i umiejętnie gromadzone przez wybitnych specjalistów i wytrawnych zbieraczy. Są one nierzadko niezastąpionymi, kompletnymi, a zarazem dobrze wyselekcjonowanymi kolekcjami, wzbogacającymi zbiory publiczne w przypadku ich przekazania bibliotekom.

Dokonany podział bibliotek specjalnych według zawartości ich zbiorów ma (jak każda klasyfikacja teoretyczna) charakter nieco schematyczny i stosowanie go w praktyce może napotkać pewne trudności, gdyż zbiory ich wykraczają często poza ścisłą specjalizację.

2. Podział bibliotek specjalnych według przynależności do instytucji

Obok ograniczenia tematycznego zbiorów, drugą cechą bibliotek specjalnych jest ścisły ich związek z instytucjami, które je zakładają i prowadzą. Z reguły bowiem, biblioteki specjalne powstają na skutek istotnych potrzeb tych lub innych instytucji, które są też głównymi i pierwszymi użytkownikami gromadzonych zasobów. Stąd też zależność bibliotek od nich oraz konieczność przystosowania organizacji, zakresu zbiorów i metod udostępniania do ich zadań, potrzeb i zainteresowań.

Związek z macierzystą instytucją zapewnia bibliotekom bliską współpracę ze specjalistami tych dziedzin, którym służą, ułatwia kompletowanie materiałów i wpływa korzystnie na rozwój samych bibliotek pod warunkiem jednak, że specjaliści nie lekceważą potrzeb specjalnych wypływających z natury pracy bibliotecznej i mają zrozumienie dla tych zagadnień.

Rola, jaką odgrywają w rozwoju i kształtowaniu się bibliotek specjalnych instytucje, do których one przynależą, uzasadnia w pełni grupowanie bibliotek pod tym kątem widzenia.

Biblioteki specjalne wyższych uczelni. Do bibliotek specjalnych wyższych uczelni zalicza się biblioteki szkół wyższych o charakterze specjalnym, biblioteki zakładowe tych uczelni oraz biblioteki prowadzone przez poszczególne wydziały, instytuty lub katedry wszystkich uczelni. Biblioteki uczelni specjalnych podlegają bądź Ministerstwu Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (biblioteki wyższych szkół rolniczych, ekonomicznych, pedagogicznych, inżynierskich i politechnik oraz teologicznych), bądź innym resortom — Ministerstwu Zdrowia i Opieki Społecznej, Ministerstwu Obrony Narodowej, Ministerstwu Kultury i Sztuki i innym (biblioteki wyższych szkół medycznych, artystycznych, wojskowych, wychowania fizycznego).

Wśród omawianych bibliotek można spotkać wszystkie rodzaje bibliotek specjalnych, rozpatrywane uprzednio z punktu widzenia zakresu zawartości ich zbiorów. Tak więc niektóre mają zakres bibliotek centralnych (np. biblioteki główne politechnik, akademii medycznych lub wyższych szkół rolniczych); inne — to biblioteki fundamentalne (jak wspomniana już Biblioteka Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego); wreszcie wiele bibliotek zakładowych to biblioteki wąskotematyczne, a niektóre z nich stanowią właściwie księgozbiory podręczne. Na ogół jednak wszystkie one uwzględniają w swej działalności nie tylko potrzeby badaczy instytucji macierzystych i reprezentowanych przez nie

dyscyplin naukowych, ale również i potrzeby dydaktyczne, związane z kształceniem młodzieży akademickiej.

Biblioteki specjalne instytutów badawczych i towarzystw naukowych o charakterze specjalnym. Biblioteki instytutów badawczych i towarzystw naukowych (też dość różnorodne pod względem zakresu zbiorów), tworzone są przede wszystkim dla zaspokojenia potrzeb związanych z pracami badawczymi swych instytucji macierzystych, choć mają również niekiedy zlecone zadanie upowszechniania wiedzy oraz inne funkcje naukowe.

Najbardziej charakterystyczne dla tej grupy są biblioteki placówek naukowych Polskiej Akademii Nauk (instytutów i zakładów), z których jako większe należy wymienić biblioteki: Instytutu Badań Literackich, Instytutu Zoologicznego, Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego, Instytutu Geografii, Instytutu Historii, Zakładu Ochrony Przyrody, Instytutu Filozofii i Socjologii.

Swoistą odmianę w tej grupie stanowią biblioteki instytutów naukowo-badawczych służących potrzebom gospodarki narodowej. Biblioteki tych instytutów są z reguły ściśle połączone z ośrodkami dokumentacyjnymi oraz mają w zasadzie obowiązek obsługi nie tylko własnych instytutów, ale i potrzeb branży, dla której pracuje instytut. Dlatego też spełniają one w większości przypadków rolę głównych bibliotek branżowych dla odpowiednich sieci bibliotek fachowych danej gałęzi gospodarki narodowej.

Jako przykład takich dużych bibliotek o charakterze fundamentalnym można wymienić Publiczną Bibliotekę Instytutu Urbanistyki i Architektury, Bibliotekę Instytutu Chemii Ogólnej, Bibliotekę Instytutu Handlu Wewnętrznego, Bibliotekę Instytutu Badawczego Leśnictwa w Warszawie, Główną Bibliotekę Branżową Hutnictwa przy Instytucie Metalurgii w Gliwicach, Bibliotekę Głównego Instytutu Górnictwa w Katowicach, Bibliotekę Morskiego Instytutu Technicznego w Gdańsku.

Podobne do wyżej omówionych są biblioteki instytutów medycznych i biblioteki służby zdrowia (np. Główna Biblioteka Lekarska, Biblioteka Instytutu Hematologii, Biblioteka Instytutu Leków, Biblioteka Państwowego Zakładu Higieny).

Do tejsze grupy bibliotek należą wreszcie biblioteki pozostałych instytutów naukowych działających w ramach poszczególnych resortów (np. Biblioteka Instytutu Pedagogiki), a także zbiory towarzystw naukowych o charakterze specjalnym (np. Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego lub Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego).

Biblioteki specjalne urzędów i instytucji centralnych. Trzecią grupą instytucji prowadzących biblioteki specjalne są urzędy i instytucje centralne, które dla swych prac wymagają zbiorów bibliotecznych o charakterze naukowym. Biblioteki tej grupy służą z reguły potrzebom praktycznym przez dostarczanie potrzebnych materiałów naukowych, a niekiedy spełniają również znaczną rolę w badaniach teoretycznych.

Przykładem zakresu działania i znaczenia tej (zresztą dość różnorodnej) grupy bibliotek są:

Biblioteka Sejmowa gromadząca materiały dotyczące parlamentaryzmu i ustawodawstwa;

Biblioteka Głównego Urzędu Statystycznego zwana obecnie Centralną Biblioteką Statystyczną w m. st. Warszawie, będąca fundamentalną biblioteką w zakresie statystyki z szerokim uwzględnieniem piśmiennictwa ekonomiczno-społecznego;

Centralna Biblioteka Narodowego Banku Polskiego posiadająca cenne zbiory z zakresu bankowości, rachunkowości i nauk ekonomicznych; Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego mająca zbiory z zakresu nauk społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień pracy, spraw socjalnych i zabezpieczenia społecznego.

Biblioteki specjalne muzeów, archiwów i innych pokrewnych instytucji dokumentacyjnych. Cechą charakterystyczną tej grupy bibliotek jest ich powiązanie z placówkami przygotowującymi materiały i źródła dla badań naukowych, podczas gdy wszystkie poprzednie służą instytucjom, dla których prace dokumentacyjne nie są głównym celem działalności.

Większość bibliotek tej grupy ma charakter bibliotek podręcznych, niekiedy są one jednak większymi bibliotekami fundamentalnymi. Przykładem tych ostatnich mogą być: Biblioteka Archiwum Akt Dawnych m. st. Warszawy; Biblioteka Muzeum Narodowego w Warszawie; Biblioteka Czartoryskich Muzeum Narodowego w Krakowie, Biblioteka Muzeum Archeologicznego lub też Biblioteka Muzeum Kultury i Sztuki Ludowej w Warszawie, zbierająca w szerokim zakresie materiały do badań etnograficznych.

Biblioteki archiwów nie mają dotąd statusu prawnego bibliotek naukowych. Są one jednostkami organizacyjnymi swych instytucji. Z bibliotek muzeów uzyskały go: Biblioteka Muzeum Narodowego w Warszawie i Biblioteka Czartoryskich Muzeum Narodowego w Krakowie.

— • —

Na zakończenie tego przeglądu należy zaznaczyć, że większość omówionych tu bibliotek stanowi mniej lub więcej autonomiczne działy insty-

tucji macierzystych i tylko niektóre z nich są samodzielnymi instytucjami. Dotyczy to przeważnie bibliotek centralnych, jak wzmiankowana już Główna Biblioteka Lekarska działająca w resorcie Ministerstwa Zdrowia, oraz niektórych bibliotek o mniejszym zasięgu działania, jak Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie stanowiąca — jak i inne pedagogiczne biblioteki wojewódzkie — odrębną jednostkę organizacyjną.

Czasem biblioteki specjalne przynależą do kilku instytucji (zazwyczaj dwóch), a ich księgozbiory tworzą wspólny zbiór dla danej dyscypliny naukowej. Można tu wymienić niektóre biblioteki instytutów Polskiej Akademii Nauk i instytutów uniwersytetów, które dla lepszej obsługi nauki, w zakresie określonej dyscypliny naukowej, gromadzą i udostępniają wspólne zbiory.

Cechą charakterystyczną bibliotek specjalnych, obok ograniczenia tematycznego zakresu ich zbiorów i ścisłego powiązania z instytucjami macierzystymi, jest stosunkowo ograniczona wielkość ich zasobów. O użyteczności tych bibliotek decyduje więc staranny dobór materiałów w obranym zakresie, a ich rola społeczna zależy od stopnia przydatności zasobów bibliotecznych dla potrzeb nauki i jej zastosowania w życiu.

Swoistą cechą bibliotek specjalnych jest też większa niż w bibliotekach ogólnych rozbudowa pomocniczego aparatu bibliotecznego. Sprecyzowany zakres zbiorów, ich ograniczona wielkość, jak również fakt, że służą one określonemu kręgowi użytkowników — pozwalają w razie potrzeby na bardziej szczegółową i wnikliwą organizację katalogów i innych pomocy oraz na ich większe dostosowanie do indywidualnych potrzeb badaczy. Często też biblioteki te nie ograniczają się do rejestracji i segregacji własnych zbiorów, ale tworzą szereg pomocy informacyjnych o charakterze bibliograficznym lub dokumentacyjnym (np. Biblioteka SGPIŚ opracowuje bibliografię nauk ekonomicznych), które obejmują również dokumenty nie będące w posiadaniu tych bibliotek, oraz ułatwiają w razie potrzeby ich odnalezienie w innych zbiorach. Również dużo uwagi poświęcają biblioteki specjalne odpowiedniemu doborowi, skompletowaniu i ukształtowaniu księgozbiorów informacyjnych z myślą, aby stały się one podstawową pomocą i informacją dla użytkowników i bibliotekarzy.

Wszystkie opisane cechy bibliotek specjalnych decydują o ich licznych zaletach. Obsługują one użytkowników szybciej i lepiej niż wiele bibliotek ogólnych, tworzą dla nich większe udogodnienia, są bardziej dostosowane do ich potrzeb.

Obok tych stron dodatnich, biblioteki specjalne mają również pewne wady. Jak wykazuje bowiem praktyka, chęć posiadania wszystkich po-

trzebnych uczonym materiałów oraz instynkt zbieractwa decydują częstokroć o rozroście zbiorów tych bibliotek wbrew przyjętym pierwotnie założeniom do tego stopnia, że często nawet przekształcają się one w zasoby nie posiadające charakteru celowo dobranej całości.

Trzeba stwierdzić, że w niektórych małych bibliotekach specjalnych brak opieki fachowej nad księgozbiorami, zły stan ich opracowania, trudności w korzystaniu z nich na skutek nieregularnego lub zbyt ograniczonego czasu udostępniania oraz traktowanie niekiedy tych zbiorów przez ich kierowników i macierzyste instytucje jako zbiorów zamkniętych, a nawet prywatnych — utrudnia bardzo użytkownikom korzystanie z nich.

Ten stan rzeczy przemawia więc za koniecznością wiązania bibliotek specjalnych, szczególnie mniejszych, z większymi bazami bibliotecznymi, które centralizowałyby pewne funkcje i zbiory, uzupełniały działalność małych placówek jak również opiekowały się ich pracami pod względem fachowym.

Dlatego też biblioteki specjalne nie mogą zastąpić całkowicie bibliotek ogólnych. Potrzeba tych ostatnich jest też uzasadniona tym, że zakresy poszczególnych dyscyplin ulegają niejednokrotnie zmianom i że dużo prac badawczych, często płodnych w odkrycia i rewelacyjne wyniki, prowadzi się na pograniczu różnych dyscyplin. Wiele kierunków badań, szczególnie w dziedzinie nauk społecznych, wymaga z reguły szerokiej bazy źródłowej i nie mieści się w schematycznych, wąskich podziałach. Dlatego też, mimo trudności, jakie napotyka się przy poszukiwaniu w wielkich zbiorach, mimo istnienia w nich nieraz dużych luk — niejednokrotnie częściej znajdzie się w nich potrzebne materiały niż w bardziej uporządkowanych, ale jednocześnie i rozproszonych, mniejszych kolekcjach.

Dokonana charakterystyka bibliotek ogólnych i specjalnych ujawniła ich rolę w służbie nauki. Nic nie upoważnia do uznania dziś któregośkolwiek z tych rodzajów za zbędny z punktu widzenia potrzeb nauki i jej rozwoju. Wszystkie bowiem biblioteki, spełniając różnorodne funkcje i zadania, wzajemnie uzupełniają się, a ich współpraca ułatwia realizację wspólnego celu, jakim jest służenie nauce.

X. WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK NAUKOWYCH. SIECI BIBLIOTECZNE. ZESPOŁY BIBLIOTEK NAUKOWYCH

Rozwój ilościowy bibliotek naukowych i stale postępujące różnicowanie się ich zadań i typów zmuszają do koordynowania działalności bibliotek oraz nadawania im charakteru zespołowego dla uniknięcia zbyt dużej wielotorowości działania i niepotrzebnego niekiedy dublowania zbiorów. Dyktowane to jest przede wszystkim względami ekonomicznymi.

Dlatego też biblioteki naukowe muszą ze sobą współpracować i uzupełniać się w swej działalności, tworząc mniej lub więcej ściśle zespoły. Ta współpraca bibliotek naukowych przybiera czasami formę współzależności organizacyjnej przez tworzenie z określonego zespołu bibliotek sieci bibliotecznej.

Tak rozumiana sieć biblioteczna jest charakterystyczną dla dzisiejszych czasów wyższą formą organizacyjną, w której poszczególne biblioteki stanowią część bardziej złożonego organizmu bibliotecznego.

W ścisłym tego znaczeniu siecią biblioteczną jest organizacyjna całość, której poszczególne części wzajemnie się uzupełniają i centralizują niektóre swoje funkcje.

Sieci biblioteczne są wynikiem rozwoju bibliotek i ich powstanie jest najczęściej poprzedzone okresem powolnego i stopniowego krystalizowania się określonych potrzeb. Toteż organizatorzy sieci muszą liczyć się z dorobkiem przeszłości i ukształtowanymi już w praktyce formami organizacyjnymi. Struktury powstających sieci są więc w praktyce połączeniem celowych założeń z jednej strony oraz ustabilizowania dotychczasowego stanu rzeczy — z drugiej.

Tak zmontowane sieci ulegają dalszemu rozwojowi i związanym z nim przemianom i przekształceniom. Dlatego też każda sieć biblioteczna ma odmienny, sobie tylko właściwy charakter, zależny

od rozwoju bibliotek, który przebiega często w sposób bardzo różny w poszczególnych środowiskach i krajach.

Indywidualny charakter każdej sieci nie przekreśla jednak konieczności liczenia się z ogólnie obowiązującymi zasadami ich dobrej organizacji. Do zasad tych należą:

- a) właściwe ustalenie więzi organizacyjnej oraz sprecyzowanie zakresu i sposobu wykonywania scentralizowanych funkcji;
- b) trafny podział zadań i prac pomiędzy poszczególne ogniwa sieci;
- c) elastyczna podstawa organizacyjna umożliwiająca dalszy rozwój;
- d) dostosowanie struktury sieci do zadań społecznych, które ma wykonywać.

Z powyższych zasad wynika też postulat uwzględnienia przez sieć wszystkich potrzeb środowiska lub też dziedziny życia, której służy, oraz wyraźnego ustalenia zasięgu jej działania.

Przy ustalaniu programu działania poszczególnych sieci ważne są ich podstawy prawno-organizacyjne. Z reguły sieci biblioteczne są ściśle związane z zespołami organizacyjnymi pewnych instytucji lub też działają w ramach określonych jednostek administracyjnych. To powiązanie z konkretnymi formami życia społecznego decyduje w sposób istotny o ich zasięgu. Założenie bowiem, że sieć biblioteczna jest zwartą, organiczną całością, utrudnia związanie w jedną sieć bibliotek różnych, niezależnych od siebie instytucji lub też ich zespołów, gdyż przeszkadza to centralizacji funkcji i uniemożliwia w praktyce sprawne działanie całości.

Dążność do łączenia rozproszonych, indywidualnych bibliotek w skoordynowane zespoły lub w zespoły zorganizowane, jakimi są sieci biblioteczne, jest zjawiskiem — jak to już podkreślono — stosunkowo nowym. Tendencja ta występuje szczególnie silnie w krajach o ustroju socjalistycznym, co się tłumaczy w dużym stopniu przebudową ich bazy ekonomicznej. Uspołecznienie środków produkcji pociąga bowiem za sobą większe ujednoczenie życia kulturalnego narodu, a co za tym idzie coraz silniejsze powiązanie poszczególnych ośrodków pracy kulturalnej i naukowej. Również bujny rozwój tych ośrodków oraz zwiększanie się zakresu podejmowanych przez nie zadań zmusza do koordynowania poczynań i wysiłków poszczególnych instytucji oraz do nadawania im charakteru prac zespołowych, co w konsekwencji powoduje zespalanie bibliotek obsługujących te instytucje.

Ta geneza sieci bibliotecznych tłumaczy szybszy i pełniejszy rozwój sieci bibliotek publicznych, które zmuszone są do koordynacji swych prac, mając za zadanie aktywizację kulturalną społeczeństwa oraz planowe objęcie swym oddziaływaniem całego obsługiwanego terenu przez

powiązanie organizacyjne i instruktażowe placówek bibliotecznych dla zaspokojenia często odmiennych potrzeb różnych użytkowników.

W przeciwieństwie do tego stanu rzeczy, tworzenie sieci i zespołów w bibliotek naukowych napotyka w praktyce większe trudności. Przyczyn tego zjawiska szukać należy w bardziej skomplikowanej i zdecentralizowanej organizacji nauki, w jej powiązaniu z wielu dziedzinami życia i w odmienności potrzeb poszczególnych instytucji naukowych. Wpływają na to różne przeszkody, jakie można stwierdzić we wszystkich próbach koordynacji i planowego kierowania życiem naukowym, wynikające z istnienia zróżnicowanych stanowisk i metod w procesie badawczym.

Mimo tych wszystkich trudności życie już od dawna zmusza do koordynacji prac bibliotek naukowych i z coraz większą natarczywością domaga się wyraźnych i sprecyzowanych jej rozwiązań. Potrzeba sieci bibliotecznych występuje przede wszystkim na terenie wyższych uczelni, gdzie powiązanie organizacyjne wszystkich rozproszonych bibliotek zakładowych jednej szkoły stało się od dawna (zarówno u nas, jak i za granicą) problemem oczywistym, choć nie zawsze załatwianym w sposób zadowalający.

I. Sieci biblioteczne w Polsce jako forma organizacyjnej współpracy bibliotek

Ogólnokrajowa sieć biblioteczna. Sieci resortowe. Sieć bibliotek naukowych Polskiej Akademii Nauk. Ogólnokrajową sieć biblioteczną stanowią biblioteki państwowe i biblioteki Polskiej Akademii Nauk i jej placówek. Ze względu na swe zadania biblioteki ogólnokrajowej sieci bibliotecznej dzielą się na: naukowe, fachowe, szkolne, pedagogiczne, publiczne oraz inne.

Udział bibliotek naukowych w ogólnokrajowej sieci bibliotecznej wzbogaca ich działalność, ustawia je w związkach współdziałania z innymi bibliotekami oraz podporządkowuje je w określonym zakresie kompetencjom Ministra Kultury i Sztuki.

Zasady współpracy bibliotek sieci * ogólnokrajowej ustala Minister Kultury i Sztuki w porozumieniu z Ministrem Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, Przewodniczącym Komitetu Nauki i Techniki **, Sekretarzem

* Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach — art. 16.

** Od 29 marca 1972 r. zaszyły zmiany w strukturze organizacyjnej instytucji zajmujących się nauką, oświatą i techniką. Szczególnie przejawiają się one w zakresie działalności Ministerstwa Oświaty i Wychowania oraz Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

Polskiej Akademii Nauk i właściwymi ministrami; on też nadzoruje stosowanie tych zasad.

Przy Ministrze Kultury i Sztuki działa Państwowa Rada Biblioteczna* o charakterze międzyresortowym, która stanowi jego organ doradczy i opiniodawczy w sprawach polityki bibliotecznej i jej realizacji.

Ustawa o bibliotekach, będąca podstawą prawną organizacji ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, ustala obowiązek współdziałania bibliotek tej sieci w zakresie: gromadzenia, przechowywania, opracowywania i udostępniania zbiorów, sporządzania i rozpowszechniania informacji bibliograficznych i dokumentacyjnych, działalności naukowo-badawczej oraz doskonalenia i doskonalenia zawodowego pracowników bibliotek. Biblioteki tej sieci obowiązane są do wzajemnej wymiany lub nieodpłatnego przekazywania zbędnych materiałów bibliotecznych.

Specjalną i bardzo istotną rolę odgrywa Biblioteka Narodowa w zakresie „doskonalenia i koordynowania działalności bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej”.

Biblioteki poszczególnych resortów, w ramach ogólnokrajowej sieci bibliotecznej (w myśl ustawy o bibliotekach), tworzą sieci resortowe. Charakterystyczną cechą sieci resortowych jest scentralizowanie kierownictwa nad działalnością bibliotek podległych danemu resortowi oraz różny stopień związków zależności między nimi. Należy jednak pamiętać, że w obrębie niektórych sieci resortowych nie wykrystalizowały się jeszcze hierarchiczno-funkcjonalne związki spójności tych księżnic i działają one niekiedy jako odrębne organizmy biblioteczne, pozostające tylko pod wspólnym nadzorem władzy zwierzchniej. Nawet w sieci bibliotek szkół wyższych, mimo ożywionej działalności Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, brak jeszcze wypracowanych form organizacyjnych, brak wykonywania pewnych funkcji w scentralizowanym systemie.

Najbardziej wykształconą i rozwiniętą siecią w Polsce jest sieć bibliotek publicznych, a następnie pedagogicznych. Nadzór nad siecią bibliotek publicznych sprawuje Minister Kultury i Sztuki; nad siecią bibliotek szkolnych i pedagogicznych — Minister Oświaty i Wychowania. Biblioteki fachowe podlegają ministrom różnych resortów.

Większość bibliotek naukowych podlega Ministrowi Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (biblioteki uniwersytetów, politechnik i wyższych szkół inżynierskich, rolniczych, ekonomicznych, pedagogicznych i teologicznych); biblioteki wyższych szkół medycznych (wraz z innymi lekarskimi) — Ministrowi Zdrowia i Opieki Społecznej; biblioteki wyższych

---

* Por. przypis na s. 106 o Państwowej Radzie Bibliotecznej.

szkół artystycznych — Ministrowi Kultury i Sztuki; biblioteki wyższych szkół wojskowych (i inne wojskowe) — Ministrowi Obrony Narodowej, biblioteki wyższych szkół wychowania fizycznego — Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej i Turystyki.

Biblioteki naukowe nie stanowią więc jednolitej sieci, lecz tylko sieci resortowe. Zakres zaś więzi organizacyjnej w poszczególnych sieciach jest bardzo różny. Możliwe zresztą, że więzy sieciowe zostaną zastosowane w obrębie bibliotek o tym samym profilu specjalistycznym.

Dużą grupę bibliotek naukowych posiada i prowadzi Polska Akademia Nauk. Biblioteki te zostały przez nią utworzone, bądź przejęte. Odgrywają one w życiu naukowym naszego kraju ważną rolę. Dlatego też scalanie * ich w jednolitą sieć bibliotek naukowych Polskiej Akademii Nauk, zwaną też „bibliotekami sieci PAN” — jest ważnym i aktualnym problemem bibliotekarstwa polskiego. W skład sieci bibliotek PAN wchodzi:

- 1) biblioteki samodzielne Polskiej Akademii Nauk —
Biblioteka PAN w Warszawie,
Biblioteka PAN w Krakowie — dawna Biblioteka PAU (Polskiej Akademii Umiejętności),
Biblioteka PAN w Gdańsku — dawna Biblioteka Miejska,
Biblioteka Kórnicka PAN,
Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich PAN we Wrocławiu;
- 2) biblioteki placówek naukowych — biblioteki instytutów, zakładów i pracowni — ok. 80;
- 3) biblioteki stacji naukowych PAN za granicą;
- 4) biblioteki towarzystw naukowych dotowanych przez PAN.

Biblioteki sieci PAN uczestniczą w systemie środowiskowej współpracy bibliotek naukowych, w ogólnokrajowym systemie specjalizacji zbiorów bibliotecznych, w ogólnokrajowym systemie informacji, a także wchodzi w skład ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Współdziałają również z bibliotekami naukowymi innych resortów w zakresie obsługi nauki oraz prowadzenia prac informacyjnych, dokumentacyjnych i naukowo-badawczych.

Zadania organizacji sieci zostały powierzone pięciu bibliotekom samodzielnym PAN, które działają na wyznaczonym terenie, a zasięg ich działania w stosunku do bibliotek sieci obejmuje funkcje instruktażowe, szkoleniowe, merytorycznego nadzoru nad organizacją i metodyką pracy, ze szczególnym uwzględnieniem kształtowania zbiorów bibliotecznych.

---

* Por. Zarządzenie nr 49/71 Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 16 grudnia 1971 r. w sprawie organizacji i działania sieci bibliotek naukowych Polskiej Akademii Nauk oraz omówienie szersze tej problematyki: L. Łoś: Sieć bibliotek naukowych Polskiej Akademii Nauk. *Prz. bibl.* 40:1972 nr 2.

Nadzór nad bibliotekami sieci PAN sprawuje Sekretarz Naukowy Polskiej Akademii Nauk poprzez Biuro Wydawnictw i Bibliotek. Organem doradczym i opiniodawczym Sekretarza Naukowego PAN w zakresie polityki bibliotecznej jest Komisja do spraw bibliotek, informacji naukowej i archiwów PAN.

W jakim kierunku rozwinię się dalsza rozbudowa sieci bibliotek PAN — trudno przewidzieć. Można byłoby tylko życzyć, aby resortowe sieci bibliotek naukowych mogły scalić się w jedną sieć bibliotek naukowych — obsługującą całą naukę polską na zasadach specjalizacji zbiorów i specjalizacji działalności usługowej w zakresie poszczególnych dyscyplin naukowych.

Sieć uczelniana w szkołach wyższych. Zagadnienie uczelnianych sieci bibliotecznych stało się w Polsce aktualnie już w roku 1919 — jednocześnie z ówczesną rozbudową szkół wyższych. Jednak mimo nawoływań szeregu uczonych i bibliotekarzy, sprawa ta pozostała jedynie teoretycznym postulatem aż do wybuchu drugiej wojny światowej. Wróciła ona jako pilny dezyderat już w pierwszych latach istnienia Polski Ludowej, o czym świadczyć może szereg wypowiedzi i projektów. Formalnie zaś została usankcjonowana Uchwałą Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 1952 roku* w sprawie wzorowego statutu szkoły wyższej. Artykuł 43 tego statutu przewiduje bowiem, że „biblioteka główna oraz wszystkie biblioteki instytutów, zespołów katedr szkoły stanowią jednolitą sieć biblioteczną”.

W praktyce dzięki odpowiednim aktom prawnym** okrzepły już pewne formy organizacyjne uczelnianej sieci bibliotecznej. Ustalono nadzór dyrektora biblioteki głównej nad siecią biblioteczną szkoły w zakresie spraw organizacyjnych, ogólnych zasad korzystania ze zbiorów, unifikacji techniki bibliotecznej i obsady personalnej, a także umieszczono w strukturze bibliotek głównych oddziały bibliotek zakładowych.

Istnieje już prawie we wszystkich szkołach wyższych jednolita sieć biblieczna. W toku opracowania znajdują się jeszcze inne formy pełnej współpracy biblioteki głównej z bibliotekami zakładowymi oraz współpracy bibliotek wewnątrz sieci uczelnianej.

---

* *Monitor Polski* z 1952 r. nr A-57, poz. 883.

** Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 marca 1961 r. w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania biblioteki głównej szkoły wyższej oraz bibliotek przy poszczególnych jednostkach organizacyjnych szkół wyższych podległych Ministrowi Szkolnictwa Wyższego (*Dz. Urz. Min. Szk. Wyższ.* nr 3 poz. 9) oraz Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 stycznia 1964 r. w sprawie zatwierdzenia struktury organizacyjnej bibliotek głównych szkół wyższych podległych Ministrowi Szkolnictwa Wyższego (*Dz. Urz. Min. Szkoln. Wyższ.* nr 1 poz. 6).

Do trudnych problemów tej sieci należy określenie profili specjalistycznych poszczególnych bibliotek, a szczególnie wypracowanie zasad polityki gromadzenia i udostępniania. Wiąże się z tym wiele czasochłonnych, a koniecznych prac: komasacja księgozbiorów, wymiana druków zbędnych i scalanie ciągów wydawniczych, uregulowanie prenumeraty i kupna zagranicznego, organizacja informacji naukowej w obrębie sieci, a szczególnie ustalenie zakresu usług wobec studentów studiów stacjonarnych i zaocznych oraz form dokumentacji zbiorów bibliotek uczelni.

Działalność bibliotek szkół wyższych w okresie ostatnich lat przyniosła w wielu środowiskach rozwiązania następujących spraw bibliotek zakładowych:

1) doprowadzono do organizacji bibliotek wydziałowych lub instytutowych;

2) zabezpieczono w budżetach środki finansowe na działalność, lokale oraz w pewnym stopniu etaty bibliotekarskie, szczególnie dla większych bibliotek zakładowych;

3) utworzono czytelnie w większości bibliotek zakładowych;

4) wprowadzono w wielu bibliotekach wolny dostęp do magazynu dla pracowników nauki, w czytelniach — wolny dostęp do księgozbioru dla wszystkich użytkowników;

5) unormowano prenumeratę i zasady wymiany (szczególnie piśmiennictwa zagranicznego), gospodarke dubletami i drukami zbędnymi;

6) doprowadzono do melioracji opracowania alfabetycznego zbiorów i uporządkowania katalogów — instruktaż, pomoc w opracowaniu czasopism itp.;

7) udzielano pomocy przy wyborze typu katalogu rzeczowego oraz przy opracowywaniu systemów, założeń redakcji katalogu;

8) stworzono w bibliotekach głównych uczelni centralne katalogi zbiorów bibliotek zakładowych — przeważnie są to katalogi alfabetyczne druków zwartych, rzadziej czasopism; karty dostarczają biblioteki zakładowe, a redakcja katalogu należy do oddziału (działu) bibliotek zakładowych biblioteki głównej;

9) zorganizowano wspólne wydawanie wykazów nabytków lub innych informatorów jednostek uczelnianej sieci bibliotecznej;

10) objęto doksztalcaniem i różnymi formami doskonalenia zawodowego bibliotekarzy bibliotek zakładowych — wspólne zebrania naukowe, udział w kursach organizowanych przez biblioteki główne.

Należałoby dłożyć starań, aby wypracować model sieci uczelnianej, który pozwalałby w poszczególnych szkołach wyższych w sposób w przybliżeniu jednakowy prowadzić działalność biblioteczną (przy

uwzględnieniu specyficznych cech uczelni). Sieć uczelniana zależy od struktury organizacyjnej macierzystej uczelni i zmiany zachodzącej w uczelni rzutującej na kształt sieci. Do najpilniejszych spraw w zakresie koordynacji i współpracy bibliotek sieci należą rozwiązania w zakresie polityki gromadzenia zbiorów oraz systemu informacji, z którym ściśle związane są katalogi centralne.

Rozwój sieci uczelnianej w szkołach wyższych jest szczególnie ważny dla prawidłowej obsługi użytkowników, którzy w większości są rzeczywistymi lub potencjalnymi naukowcami lub specjalistami w różnych zawodach. Sprawność więc procesu naukowego i dydaktycznego w szkołach wyższych jest w dużej mierze zależna od dobrej organizacji bibliotek i ich warsztatów pracy naukowej i dydaktycznej w zakresie dyscyplin naukowych, którym służą biblioteki uczelni.

Sieć bibliotek fachowych. Biblioteki fachowe zakładów pracy, resortowych instytutów naukowo-badawczych, biur projektowych i konstrukcyjnych, centralnych laboratoriów zjednoczeń przemysłowych, ministerstw i centralnych urzędów wchodzi najczęściej w skład odpowiednich ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej i tworzą sieć biblioteczną w ramach sieci informacji. Struktura sieci bibliotek fachowych jest więc oparta na zasadach podrzędności bibliotek, analogicznie do organizacji sieci informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej.

W omawianej sieci jako biblioteki naukowe należy wymienić biblioteki resortowych instytutów naukowo-badawczych, które w większości przypadków są bibliotekami branżowymi. Biblioteki te pełnią często rolę centralnych bibliotek swojej branży. Do ich obowiązków należy również prowadzenie instruktażu metodycznego i fachowa opieka nad bibliotekami zakładowymi.

2. Zespoły bibliotek naukowych

Polskie biblioteki naukowe wykonują swoje zadania społeczne poprzez działalność indywidualną każdej z nich oraz przez zorganizowaną współpracę w ramach sieci, a także poprzez zespoły charakteryzujące się przede wszystkim pokrewieństwem celów działania.

Podstawą zgrupowania pewnych bibliotek w taki zespół może być obsługiwany wspólnie teren bądź też pokrewieństwo zawartości treściowej zbiorów. W ten sposób może więc być organizowana współpraca wszystkich bibliotek naukowych obsługujących pewien lokalny ośrodek nauki bądź też związanych z sobą wspólną obsługą pewnej

gałęzi wiedzy, na przykład współdziałanie bibliotek ekonomicznych, rolniczych lub wszystkich bibliotek naukowych miasta bez względu na to, czy są one bibliotekami szkół wyższych, Polskiej Akademii Nauk, resortowych instytutów naukowo-badawczych, czy też dużymi bibliotekami innych instytucji.

W szkołach wyższych aktualnym problemem jest skoordynowanie działalności wszystkich bibliotek wyższych uczelni w celu służenia procesowi naukowemu oraz dydaktycznemu i wychowawczemu uczelni. W Polsce sprawa ta jest tym trudniejsza, że szkolnictwo nie jest u nas scentralizowane w jednym resorcie.

Drugim zasadniczym trzonem bibliotek naukowych wymagającym skoordynowania są biblioteki instytucji naukowo-badawczych. Problem scalenia tych bibliotek w większe, jednolite organizmy jest zagadnieniem żywotnym w wielu krajach, a szczególnie aktualnym w tych, które dążą do zespolenia badań naukowych i planowego nimi kierowania w powiązaniu z potrzebami gospodarczymi i społecznymi kraju. W związku z powierzeniem omawianych funkcji naczelnym organizacjom naukowym, jakimi są w tych krajach akademie nauk, i ze skupianiem w ich ramach większości instytucji badawczych — następuje najczęściej również scalenie ich bibliotek w jednolitą sieć biblioteczną.

Można już mówić o kształtowaniu się sieci bibliotek naukowych Polskiej Akademii Nauk, które stanowią najliczniejszą grupę w bibliotekach instytutów czy zakładów naukowych i odgrywają niezmiernie ważną rolę w badaniach teoretyczno-naukowych, a także w działalności praktycznej służącej rozwojowi gospodarki narodowej. Natomiast nic jeszcze nie można powiedzieć o powiązaniach natury formalno-organizacyjnej czy natury merytorycznej wszystkich bibliotek instytucji naukowo-badawczych.

Szkoły wyższe i Polska Akademia Nauk mają wyłącznie biblioteki naukowe. W roku 1967 zawarte zostało porozumienie między Sekretarzem Naukowym PAN i Ministrem Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w sprawie współpracy w zakresie informacji naukowej. Koordynację działalności w tym zakresie powierzono Ośrodkowi Dokumentacji i Informacji Naukowej PAN w celu stworzenia wspólnej sieci komórek dokumentacji i informacji naukowej placówek naukowych Polskiej Akademii Nauk i jednostek organizacyjnych Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego*.

---

* Porozumienie między Ministrem Oświaty i Szkolnictwa Wyższego a Sekretarzem Naukowym Polskiej Akademii Nauk z dnia 25 lutego 1967 r. w sprawie współpracy w zakresie informacji naukowej („powiel.”). Zob. T. Zarzębski: *Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych. Wg stanu w dniu 1 VI 1968 r.* Zebrał i opracował... Warszawa 1968 poz. 59.

W tym samym roku zawarte zostało również porozumienie między Ministrem Oświaty i Szkolnictwa Wyższego a Sekretarzem naukowym PAN w sprawie współpracy w zakresie wydawnictw, bibliotek i drukarni naukowych*. Koordynację działalności bibliotek naukowych podległych PAN i jej placówkom oraz bibliotek naukowych Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego i jemu podległych szkół wyższych i placówek, a także opracowywanie wniosków w tym zakresie powierzono Komisji do Spraw Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego. Do najpilniejszych zadań Komisji należy ocena zasad polityki bibliotecznej i opracowywanie wniosków w tym zakresie zmierzających do pogłębiania współpracy i najlepszego wykorzystania zasobów bibliotek naukowych.

Wyżej omówione formy współpracy bibliotek naukowych obecnego Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z bibliotekami Polskiej Akademii Nauk, aczkolwiek znajdują się jeszcze w stadium początkowym, świadczą o potrzebach dnia codziennego bibliotekarstwa naukowego, a także torują drogę do dalszych przedsięwzięć w zakresie koordynacji działalności bibliotek naukowych.

Formą współpracy bibliotek naukowych jest również tworzenie zespołów bibliotek określonych dyscyplin.

Grupą o dużej przewadze bibliotek naukowych są biblioteki lekarskie pozostające w gestii Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej, a mianowicie Główna Biblioteka Lekarska oraz biblioteki akademii medycznych, lekarskich instytutów naukowych, jak również poszczególnych zakładów leczniczych.

Duże osiągnięcia w zakresie współdziałania mają biblioteki ekonomiczne, rolnicze i naukoznawcze — współpraca w zakresie gromadzenia i informacji naukowej, m. in. wspólne publikacje.

Poza tymi grupami bibliotek naukowych istnieją jeszcze, jak to już uwidoczniło w poprzednim rozdziale, inne biblioteki służące potrzebom nauki i jej funkcjom społecznym. Niektóre z nich działają jako odrębne biblioteki nie powiązane organizacyjnie w sieci biblioteczne, jak na przykład Biblioteka Śląska, Biblioteka Sejmowa, Centralna Biblioteka Narodowego Banku Polskiego. W przeciwieństwie do wymienionych, inne biblioteki (również o charakterze naukowym) wchodzi w skład sieci bibliotecznych o różnych przeznaczeniach społecznych, spełniając w nich

---

* Porozumienie między Ministrem Oświaty i Szkolnictwa Wyższego a Sekretarzem Naukowym Polskiej Akademii Nauk zawarte dnia 31 sierpnia 1967 r. w sprawie współpracy w zakresie wydawnictw, bibliotek i drukarni naukowych („powiel.”). Zob. Zarzębski T.: *Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych*. Op. cit. poz. 80a.

nie tylko obowiązek obsługi nauki, ale również i inne zadania społeczne. Do takich bibliotek należą biblioteki publiczne o charakterze naukowym, np. Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, oraz biblioteki fachowe, w szczególności wszystkie biblioteki instytutów naukowo-badawczych do spraw gospodarki narodowej oraz niektóre biblioteki urzędów centralnych.

Zespoły bibliotek (o powiązaniu luźniejszym, niż to ma miejsce w sieciach) uzgadniają swą współpracę w pewnych kierunkach działalności bibliotecznej bądź na drodze doraźnego porozumienia, bądź też przez organizowanie komisji porozumiewawczych lub innych form stałej współpracy (np. podział specjalizacji w gromadzeniu zbiorów, wymiana dubletów, opracowanie centralnych katalogów, wymiana kwerend, wydawnictwa informacyjne bibliotek, reprografia materiałów).

Na polu współpracy bibliotek najbardziej zaawansowane są poczynania w zakresie gromadzenia zbiorów. Teoretycznie dość daleko posunięte zostały prace nad wytyczeniem kierunków współpracy w tej dziedzinie działalności bibliotecznej na podstawie badań naukowych katedr bibliotekoznawstwa oraz w wyniku działań podejmowanych w innych ośrodkach myśli bibliotekoznawczej, jakimi są Komisja do Spraw Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego i Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

Podstawą koncepcji kooperacji bibliotek polskich jest

- organizacja zespołów w zakresie poszczególnych dyscyplin naukowych;
- organizacja centralnych bibliotek dla określonych dziedzin wiedzy;
- współpraca bibliotek w regionie dla prawidłowej obsługi środowiska.

W dużych skupiskach tworzy się komisje porozumiewawcze bibliotek, w skład których wchodzi ich przedstawiciele, w celu wypracowania form współpracy środowiskowej. Przedmiotem tej współpracy jest gromadzenie zbiorów (szczególnie wydawnictw zagranicznych), informacja o zbiorach bibliotecznych danego regionu, udostępnianie oraz wykorzystywanie bazy reprograficznej. Największe osiągnięcia w tym zakresie mają środowiska: poznańskie, wrocławskie, szczecińskie, gdańskie, lubelskie i krakowskie.

Można więc dziś już mówić o ogólnokrajowych zespołach bibliotek naukowych. Łączy je bowiem jedno wspólne zadanie: służenia nauce, która przecież w gruncie rzeczy, mimo rozwoju badań i ich wielokierunkowości, stanowi jedność i wykazuje w dzisiejszych czasach silną tendencję do koordynowania swych prac.

3. Koordynacja i współdziałanie bibliotek w zakresie doskonalenia pracy bibliotecznej oraz doskazywania zawodowego bibliotekarza

Najszerzą płaszczyznę koordynowania różnych poczynąń w sieciach resortowych i w bibliotekach różnych typów stanowi Państwowa Rada Biblioteczna*, działająca przy Ministrze Kultury i Sztuki. Praca jej skupia się w czterech sekcjach problemowych:

- do spraw zbiorów bibliotecznych;
- do spraw informacji, dokumentacji i bibliografii;
- do spraw upowszechniania czytelnictwa i do spraw kształcenia i doskonalenia kadr.

Zakres działalności PRB dotyczy więc współdziałania bibliotek w zakresie gromadzenia, przechowywania, opracowania i udostępniania zbiorów:

- wytwarzania i rozpowszechniania informacji;
- kształcenia i doskonalenia zawodowego kadr bibliotecznych;
- pracy naukowo-badawczej i usługowo-badawczej.

Charakter międzyresortowy Rady przejawia się w jej składzie osobowym. Członkowie reprezentują biblioteki lub ich nadzór z resortów nauki, oświaty, kultury, wychowania, zdrowia oraz przemysłu i gospodarki narodowej, a także organizacje społeczne, jak CRZZ, ZNP, Związek Zawodowy Pracowników Kultury i Sztuki. W skład Rady wchodzi również Dyrektor Biblioteki Narodowej oraz przedstawiciele: katedry bibliotekoznawstwa, Centrum INTE, Komisji do spraw Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego oraz dość liczne, kilkuosobowe przedstawicielstwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Rada spełnia funkcję doradczą i opiniodawczą w sprawach związanych z realizacją polityki bibliotecznej i ustalaniem oraz stosowaniem zasad działania ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Istnieje więc organiczna więź między planowym działaniem bibliotek naukowych a kierunkami pracy Państwowej Rady Bibliotecznej.

Odrębną rolę w koordynacji działalności bibliotek pełni Biblioteka Narodowa — jako centralna biblioteka państwowa. Do zadań jej w tym zakresie należy doskonalenie i koordynowanie merytorycznej dzia-

---

* Podstawą do organizacji i działalności merytorycznej jest regulamin zatwierdzony 17 XII 1968 r. przez Prezesa Rady Ministrów. Pierwsze posiedzenie PRB odbyło się 5 V 1969 r. Por.: Gruberska E.: Państwowa Rada Biblioteczna. *Prz. bibl. R. 37*: 1969 s. 39—45 (w tym przedruk regulaminu PRB); Pawlikowska E.: Państwowa Rada Biblioteczna (po rocznej działalności). *Prz. bibl. R. 38*: 1970 s. 35—38; Pawlikowska E.: Państwowa Rada Biblioteczna *Bibliotekarz* 1973 nr 1 s. 12—15.

łałości bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej oraz prowadzenie informacji naukowej w dziedzinie księgoznawstwa i wydawnictw*. Jest ona również „branżowym ośrodkiem normalizacyjnym” w resorcie kultury i sztuki dla bibliotekarstwa i bibliografii**.

Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, mające za zadanie organizację ogólnokrajowego systemu informacji, koordynuje również pracę bibliotek naukowych wyznaczonych do prowadzenia działalności informacyjnej. Biblioteki szkół wyższych i PAN współpracują z nim w zakresie rejestracji prac naukowo-badawczych pracowników nauki (prac zakończonych i prac wchodzących do Planu Naukowego i Naukowo-Technicznego).

Plaszczyzną ściślejszej koordynacji i współdziałania bibliotek naukowych szkół wyższych i bibliotek Polskiej Akademii Nauk jest Komisja*** Informacji, Bibliotek, Wydawnictw i Bazy Poligraficznej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, w skład której wchodzi poza przedstawicielami bibliotek naukowych i bibliotek PAN przedstawiciele: Biblioteki Narodowej, Centrum INTE, Ośrodka Informacji Naukowej PAN, Biura Wydawnictw i Bibliotek PAN, Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz innych dużych bibliotek naukowych w Polsce.

Komisja ma charakter doradczy i opiniodawczy w sprawach działalności bibliotek resortów szkół wyższych i bibliotek PAN. Podejmuje wszelkie prace związane z potrzebami bibliotek szkół wyższych oraz

---

* Biblioteka Narodowa jest wymieniona jako działający w resorcie kultury i sztuki branżowy ośrodek informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej (BOINTE) w Zarządzeniu nr 45 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 17 czerwca 1972 r. w sprawie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej w resorcie kultury i sztuki (*Dz. Urz. Min. Kult. i Sztuki* nr 5 poz. 39).

** Ostatnie w tym zakresie jest Zarządzenie nr 50 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 7 lipca 1972 r. w sprawie działalności normalizacyjnej w resorcie kultury i sztuki (*Dz. Urz. Min. Kult. i Sztuki* nr 5 poz. 40). Por. też: W. Borkowska: Z dziejów normalizacji w bibliotekarstwie polskim. *Prz. bibl.* R. 39: 1971 s. 242—258.

*** W roku 1954 została powołana Komisja Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego do Spraw Prac Naukowo-Badawczych Bibliotek Głównych. Komisję tę przekształcono w 1955 r. w Komisję do Spraw Bibliotek. Członkami jej byli przedstawiciele wszystkich typów szkół wyższych. Biblioteki innych sieci resortowych były reprezentowane przez instytucje nadzoru (np. CIINTE, Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN i in.) oraz przedstawiciela SEP. Od roku 1967 rozszerza się zakres działania Komisji: koordynuje współpracę księżnic naukowych szkół wyższych i bibliotek PAN na podstawie porozumienia Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z Sekretarzem Naukowym PAN. Następuje zmiana nazwy od 1969 r. na Komisję do spraw Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego. Działalność merytoryczną w poszczególnych kadencjach ujmują sprawozdania z działalności Komisji, zamieszczone w *Rocznikach Bibliotecznych*. Od roku 1973 następuje dalsza zmiana nazwy na Komisję Informacji, Bibliotek, Wydawnictw i Bazy Poligraficznej oraz rozszerza się zakres działalności.

ich współdziałaniem z innymi księżnicami. Węzłową tematykę merytorycznej działalności Komisji stanowią sprawy organizacji sieci bibliotecznej uczelni, racjonalna gospodarka zbiorami (w tym szczególnie: import wydawnictw, uczestnictwo bibliotek szkół wyższych w planie specjalizacji zbiorów i podjęcie przez liczne biblioteki szkół wyższych funkcji bibliotek centralnych dla określonych dziedzin wiedzy), organizacja informacji o zbiorach materiałów bibliecznych bibliotek sieci uczelni (szczególnie wykorzystanie w systemie inte reprografii, mechanizacji oraz ustalenie programu komputeryzacji bibliotek szkół wyższych) oraz działalność dydaktyczna i naukowo-badawcza bibliotek.

Jako czynniki sprzyjające ujednoczeniu wymagań kwalifikacyjnych kadr bibliotek naukowych w Polsce należy uznać istnienie wspólnej dla nich Komisji Egzaminacyjnej dla Bibliotekarzy Dyplomowanych*, działającej obecnie przy Ministrze Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, oraz Komisji Egzaminacyjnej dla Dyplomowanych Pracowników Dokumentacji Naukowej** usytuowanej przy Polskiej Akademii Nauk. Działalność obydwóch komisji wpływa na podwyższenie poziomu kwalifikacji bibliotekarzy i pracowników dokumentacji naukowej; muszą oni opanować znaczny zakres wiedzy dotyczącej księgoznawstwa, bibliotekoznawstwa, dokumentacji i informacji naukowej obok problematyki dziedzin pokrewnych, aby uzyskać stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych względnie dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej.

— * —

---

* Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 kwietnia 1967 r. w sprawie warunków zatrudniania w instytutach naukowo-badawczych, w Polskiej Akademii Nauk i w szkolnictwie wyższym bibliotekarzy dyplomowanych i pracowników służby bibliotecznej oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej i dokumentalistów służby informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej (*Dz. U.* nr 14 poz. 63) oraz Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 czerwca 1968 r. w sprawie trybu działania Komisji Egzaminacyjnej dla Bibliotekarzy Dyplomowanych oraz składania egzaminu bibliotekarskiego (*Mon. Pol.* nr 27 poz. 181). Zakres prac Komisji Egzaminacyjnej dla Bibliotekarzy Dyplomowanych wzbogacił się o kompetencje zaliczania określonych prac do stażu wymaganego przy zajmowaniu stanowisk bibliotekarzy dyplomowanych (Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 15 lipca 1971 r. w sprawie określenia rodzajów prac podlegających zaliczeniu do stażu pracy wymaganego do zajmowania stanowisk bibliotekarzy dyplomowanych; *Mon. Pol.* nr 40 poz. 257).

** Zakres działania Komisji Egzaminacyjnej dla Dyplomowanych pracowników Dokumentacji Naukowej ustala Zarządzenie Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 5 stycznia 1971 r. w sprawie trybu działania Komisji Egzaminacyjnej dla Dyplomowanych Pracowników Dokumentacji Naukowej, zakresu wymagań egzaminacyjnych oraz trybu składania egzaminów (*Mon. Pol.* nr 4 poz. 26).

Biblioteki naukowe w Polsce — poza współpracą w zorganizowanych formach w sieciach lub zespołach — współdziałają między sobą i z innymi typami bibliotek w zakresie doskonalenia metod pracy, wymiany doświadczeń, doskonalenia zawodowego pracowników, wymiany informacji, wypożyczeń międzybibliotecznych, tworzenia katalogów centralnych i działalności naukowo-badawczej.

Dużą rolę w życiu bibliotek naukowych odgrywa Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich jako organizacja, która stwarza możliwości inspirowania i opracowywania form współdziałania bibliotek w zakresie doskonalenia metod ich pracy, podwyższania kwalifikacji oraz kształtowania zawodu. Szczególną zasługą Stowarzyszenia jest działalność wydawnicza w zakresie publikacji zawodowych oraz czasopism. Niektóre inicjatywy Stowarzyszenia, po zaakceptowaniu przez środowisko bibliotekarskie, są przekazywane w formie postulatów odpowiednim władzom w celu wprowadzenia ich w życie.

W okresie ostatnich lat problemy współpracy i koordynacji wszelkich poczynań bibliotek w Polsce stały się dominujące. Świadczy to wyraźnie o rozwoju organizacyjnym bibliotekarstwa polskiego oraz o coraz wyższym poziomie bibliotek naukowych. Ich współpraca niweluje bariery między różnymi rodzajami bibliotek. Jest to zjawisko odpowiadające tendencjom panującym w świecie nauki.

Potrzeba współpracy wszystkich bibliotek naukowych w kraju, wynikająca z zasad nowoczesnej organizacji nauki, ma jednocześnie i aspekt ekonomiczny. Sprawnie realizowana, może bowiem zapobiec niepotrzebnemu dublowaniu wysiłków oraz często zbędnemu prowadzeniu kilku bibliotek dla obsługi tej samej grupy użytkowników.

Dlatego też, mimo różnorodnych podstaw organizacyjnych, wszystkie istniejące w naszym kraju biblioteki naukowe powinny stanowić całość celową powiązaną podobieństwem zadań. Chociaż biblioteki naukowe nie tworzą (i słusznie) jednolitej organizacyjnej jedności, należy jednak żyć im większego niż dotychczas skoordynowania prac i poczynań, opartego na długofalowych programach. Wzmocni to bowiem działalność naszych bibliotek naukowych, usprawni obsługę potrzeb nauki i polepszy stosunek między wydajnością i wielkością świadczonych przez biblioteki usług a nakładami, które są przeznaczone na ich prowadzenie.

JADWIGA CWIEKOWA

BIBLIOGRAFIA

dotycząca problematyki polskich bibliotek naukowych

(Zestawienie obejmuje wybór piśmiennictwa w zasadzie od 1945 r. oraz niektóre cenne pozycje dotyczące bibliotekarstwa polskiego w ogólności).

I. INFORMATORY O BIBLIOTEKACH (problematyka i spisy)

Adamów L., Jeżyński S.: *Polskie biblioteki wojskowe. Informator*. Warszawa 1967 ss. 49.

Biblioteki Gdańska—Gdyni—Sopotu. Informator. Gdańsk 1970 ss. 189.

Biblioteki i ośrodki INTE województwa szczecińskiego. Informator. (opr. ... L. Dziedzic...). Szczecin 1973 ss. 215.

Biblioteki i zbiory muzyczne na Śląsku. [Red. K. Musioł]. Katowice 1966 ss. 19.

Biblioteki Łodzi. Informator. Łódź 1970 ss. 257.

Biblioteki Polskiej Akademii Nauk i Towarzystw Naukowych. Informator. Warszawa 1969 ss. 83.

Biblioteki województwa gdańskiego bez Gdańska—Gdyni—Sopotu. Informator. Gdańsk 1971 ss. 323.

Bieniasz E., Dąbrowski A.: *Biblioteki i ośrodki informacji naukowej Rzeszowa i województwa rzeszowskiego. Informator*. Warszawa 1973 ss. 235.

Duninowa C., Nagórska I.: *Polskie informatory biblioteczne. Problematyka, stan obecny i postulaty. Bibliotekarz* R. 34: 1967 nr 6 s. 163—169, nr 11/12 s. 329—335.

Groebel G.: *Przewodnik po bibliotekach województwa katowickiego*. Katowice 1959 ss. 68.

Informator o bibliotekach gromadzących zbiory prawne. Warszawa 1968 ss. 34.

Klimowiczowa I., Suchodolska E.: *Informator o bibliotekach i ośrodkach informacji naukowej w Polsce*. Warszawa 1973 ss. 557.

Korzon K., Zawalska M.: *Biblioteki i księgozbiory naukowe Wrocławia*. *Informator*. Wrocław 1974 ss. 196.

Kossuth E.: *Informator o ważniejszych polskich bibliotekach technicznych i rolniczych*. Warszawa 1956 ss. 113.

Łuczyńska A., Wiącek H.: *Informator o bibliotekach w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Warszawa 1961 ss. 552.

Matejko T.: *Informator o bibliotekach województwa koszalińskiego*. Koszalin 1973 ss. 138.

Mądry J.: *Podręczny informator biblioteczny dla województwa katowickiego. Biblioteki szkół wyższych, placówek naukowo-badawczych, fachowe różnych branż, niektóre inne*. Katowice 1969 ss. 143.

Pietrulewicz H.: *Biblioteki olsztyńskie. Informator*. Olsztyn 1960 ss. 27.

Pieniążek J.: *Informator o bibliotekach krakowskich*. Kraków 1961 ss. 90.

Sawoniak H.: *Wykaz polskich bibliotek naukowych według specjalizacji*. Wyd. 2. *Biul. IB T. 4: 1953 nr 3 s. 93—156*.

Skwarnicka Z.: *Biblioteki i ośrodki informacji naukowej Krakowa i województwa krakowskiego. Informator*. Oprac. ... przy udziale J. Bańkowskiej i J. Michalika. Wrocław 1971 ss. 297.

Sokołowska B.: *Wykaz instytucji prowadzących biblioteki fachowe poza ośrodkami informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej*. Warszawa 1970 ss. 203.

Uniejewska H.: *Biblioteki społeczno-ekonomiczne i ośrodki informacji ekonomicznej w Polsce Ludowej*. *Prz. bibliogr. Piś. ekon.* R. 18: 1964 z. 2 s. 53—55.

oraz:

Informator Nauki Polskiej. Rocznik ostatni.

Nauka Polska w liczbach 1972. Warszawa 1973.

Rocznik Statystyczny Kultury 1945—1967 + wkładka: *Niektóre dane z zakresu kultury 1968 r.* Warszawa 1969 ss. 528.

Rocznik Statystyczny Kultury. Rocznik ostatni.

Rocznik Statystyczny Nauki. Rocznik ostatni.

II. PODRĘCZNIKI. SŁOWNIKI. ENCYKLOPEDIE

(o charakterze ogólnobibliotecznym)

Bibliotekarstwo naukowe. Z uwzględnieniem dokumentacji naukowo-technicznej. Praca zbiorowa pod red. A. Łysakowskiego. Warszawa 1956 ss. 602.

Bibliotekarstwo powszechne. Praca zbiorowa pod red. E. Pawlikowskiej. Warszawa 1957—1959 T. 1—4; ss. 195; ss. 250; ss. 260; ss. 251.

Drabczyński M., Galewski T., Trzaska F.: *Od rękopisu do książki*. Warszawa 1958 ss. 359.

Dubowik H.: *Książka i czasopismo współczesne*. Warszawa 1969 ss. 100.

Encyklopedia Wiedzy o Książce. [Kom. red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadłowski]. Wrocław 1971 szp. 2874.

Fercz J., Niemczykowa A.: *Wstęp do nauki o książce i bibliotece*. Warszawa 1972 ss. 166.

Grycz J.: *Bibliotekarstwo praktyczne w zarysie*. Wyd. 2. popr. Wrocław 1951 ss. 290.

Kafel M.: *Zarys techniki wydawniczej*. Warszawa 1955 ss. 419.

Kocowski B.: *Materiały do nauki bibliotekarstwa*. Skrypt dla I roku studiów. Wrocław 1956 ss. 87.

Kuglin J.: *Poligrafia książki*. Wyd. 2 popr. i rozsz. Warszawa 1968 ss. 381.

Świerkowski K.: *Księgoznawstwo dla każdego*. Warszawa 1971 ss. 132.

Świerkowski K.: *Zarys wiedzy o książce dla bibliotekarza*. Wyd. 3. Warszawa 1966 ss. 97.

Więckowska H., Pliszczyńska H.: *Podręczny słownik bibliotekarza*. Warszawa 1955 ss. 309.

Wysocki A.: *Mała poligrafia*. Wrocław 1965 ss. 222.

oraz:

czasopisma zawodowe

OGÓLNE INFORMACJE O CZASOPISMACH ZAWODOWYCH:

Kłossowski A.: Wydawnictwa ciągłe Resortu Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z zakresu nauki o książce i bibliotece. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 6: 1970 s. 297—312.

Stachowska K.: Fachowe czasopisma bibliotekarskie polskie i zagraniczne. W: *Materiały biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN*. Wrocław 1971 s. 45—57.

Podręczniki o charakterze specjalistycznym zob. nazwy zagadnień, np. Aparat biblioteczny, Informacja naukowa w bibliotece itp.

III. BIBLIOTEKOZNAWSTWO

Birkenmajer A.: Bibliotekoznawstwo polskie: jego przeszłość, stan obecny i perspektywy na przyszłość. W: Birkenmajer A.: *Studia bibliologiczne*. Wybór tekstów pod red. H. Więckowskiej i A. Birkenmajera. Wrocław 1975 s. 33—79.

Dembowska M.: Nowy kształt biblioteki i nowoczesne bibliotekoznawstwo. *Studia o Książce*. T. 3: 1972 s. 301—313.

Głombiowski K.: Bibliotekoznawstwo jako dyscyplina uniwersytecka. *Rocz. bibl.* R. 6: 1962 z. 1/2 s. 1—19.

Głombiowski K.: Nauka o książce nauką o człowieku. *Studia o Książce*. T. 4 Wrocław 1973 s. 26—40.

Głombiowski K.: O dalszy rozwój bibliotekoznawstwa uniwersyteckiego. *Rocz. bibl.* R. 11: 1967 s. 451—465.

Kołodziejska J.: Stan badań bibliotekoznawczych w Polsce. Referat. *Bibliotekarz* R. 37: 1970 nr 7/8 s. 193—199.

Krzyżewski T.: Nauka o bibliotece czy nauka o książce podstawą współczesnego bibliotekoznawstwa. *Prz. bibl.* R. 38: 1970 z. 2/3 s. 210—217.

Muszkowski J.: Archiwoznawstwo i bibliotekoznawstwo i ich miejsce w zespole nauk. *Sprawozdania z czynności i posiedzeń Łódz. Tow. Nauk.* R. 5: 1950 druk 1951 nr 1(9) s. 102—104.

Piasecki W.: Bibliotekoznawstwo w cudzysłowie czy bez cudzysłowu. *Prz. bibl. R.* 31: 1963 z. 3/4 s. 151—155.

Piasecki W.: Małe prolegomena do nauki o bibliotece. *Rocz. bibl. R.* 10: 1966 s. 395—410.

Piasecki W.: *Nauka probierzem zawodu bibliotekarza*. Warszawa 1966 s. 121—132 (Nadb.: *Prz. bibl. R.* 34: 1966 z. 3).

Piasecki W.: *Związły wstęp do bibliotekoznawstwa*. Wyd. 2. Kraków 1968 ss. 57.

Ratajewski J.: Jeszcze raz o bibliotekoznawstwie. *Prz. bibl. R.* 38: 1970 z. 1 s. 24—30.

Więckowska H.: Organizacja, stan i kierunki badań bibliologicznych. 1945—1967 W: *Księga VI Zjazdu Bibliotekarzy Polskich 12—14 II 1968* pod red. J. Kołodziejskiej. Warszawa 1968 s. 45—77; też: *Prz. bibl. R.* 36: 1969 z. 1/2 s. 45—77. w Polsce w latach 1795—1831. *Rocz. bibl. R.* 16: 1972 z. 1/2 s. 139—186.

IV. HISTORIA KSIĄŻKI I BIBLIOTEK

I. Prace ogólne

Buchwald-Pelcowa P.: Badania nad historią polskiej książki drukowanej XV—XVIII w. *Prz. bibl. R.* 42: 1974 z. 4 s. 371—390.

Chwałewik E.: *Zbiory polskie* Wyd. 2. Warszawa 1926—1927. T. 1 — ss. 490; T. 2 — ss. 559.

Dahl S.: *Dzieje książki*. 1 wyd. polskie pod red. B. Kocowskiego; znacznie rozszerzone i uzupełnione dziejami książki słowiańskiej i polskiej. Wrocław 1965 ss. 445.

Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku. W opr. A. Kaweckiej-Gryczowej i in. T. 4—6. Wrocław 1959—1962.

Głombowski K., Szwejkowska H.: *Książka rękopiśmienna i biblioteka w starożytności i średniowieczu*. Skrypt dla studentów uniwersytetów. Warszawa 1971 ss. 166.

Grycz J.: *Z dziejów i techniki książki*. Wrocław 1951 ss. 271.

Grycz J., Gryczowa A.: *Historia książki i bibliotek w zarysie*. Wyd. 3. Warszawa 1969 ss. 113.

Gryczowa-Kawicka A.: *Rola druku polskiego w dobie Odrodzenia*. Warszawa 1954 ss. 120.

Jakubowska J.: *Organizacja bibliotekarstwa naukowego i oświatowego sił zbrojnych RP w latach 1919—1939*. Wrocław 1964 s. 409—441. (Nadb.: *Rocz. bibl. R.* 8: 1964 z. 3/4).

Jasiewicz E.: Książka polska w okupacyjnym nauczaniu i samokształceniu na terenie Wielkopolski. *Rocz. bibl. R.* 16: 1972 z. 3—4 s. 535—545.

Kocowski B., Migoń K.: *Wybór źródeł do historii książki i księgozbioru*. Wrocław 1968 ss. 220.

Kołodziejska J.: *Publiczne biblioteki samorządowe w okresie międzywojennym*. Warszawa 1967 ss. 195.

Lech M. J.: Stan badań nad historią książki polskiej 1850—1918. *Prz. bibl. R.* 42: 1974 z. 4 s. 403—411.

Lelewel J.: *Bibliograficznych ksiąg dwoje*. T. 1—2. Wilno 1823—26; też: przedruk anastatyczny. Warszawa 1927 s. 280; 435.

Lewak A.: Archiwa i biblioteki Warszawy podczas wojny i okupacji w latach 1939—1945. W: Dobraniecki S., Pokora W.: *Walka o oświatę, naukę i kulturę w latach okupacji 1939—1944*. Warszawa 1967 s. 680—728.

Lewak A.: Polskie biblioteki naukowe zniszczone w 1939—44. *Kwart. hist.* R. 53: 1939/45 z. 3/4 s. 687—699.

Łodyński M.: Biblioteki w odbudowującym się życiu naukowym Warszawy. *Prz. hist.* T. 36: 1946 s. 42—50.

Morsztynkiewiczowa I.: Biblioteki warszawskie w okresie okupacji hitlerowskiej. *Bibliotekarz* R. 35: 1968 nr 4 s. 114—117.

Muszkowski J.: *Życie książki*. Wyd. 2. Kraków 1951 ss. 467.

Piekarski K.: Książka XV i XVI wieku. W: *Kultura Staropolska*. Kraków 1932 s. 352—384.

Polskie biblioteki wojskowe 1767—1967. (Księga pamiątkowa 200-lecia Polskich Bibliotek Wojskowych). *Materiały sesji naukowej odbytej w dniach 9—11. 10. 1967*. [Red. nauk. J. Lewicki, T. Peterson]. Warszawa 1969 ss. 285.

Rosołowski S.: Książka i biblioteka w procesie kształcenia wojskowego w Polsce w latach 1795—1831. *Rocz. bibl.* R. 16: 1972 z. 1/2 s. 139—186; R. 17: 1973 z. 1/2 s. 67—108.

Rosołowski S.: Książka w procesie kształcenia wojskowego w okresie Rzeczypospolitej Szlacheckiej (1454—1764). — *Rocz. bibl.* R. 13: 1969 nr 3/4 s. 483—555.

Sawicka S.: *Straty wojenne zbiorów polskich w dziedzinie rękopisów iluminowanych*. Warszawa 1952 ss. 97.

Słodkowska E.: Stan badań nad historią książki polskiej pierwszej połowy XIX w. *Prz. bibl.* R. 42: 1974 z. 4 s. 391—401.

Słownik pracowników książki polskiej. [Pod red. I. Treichel]. Warszawa 1972 ss. 1042.

Straty bibliotek i archiwów warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych. T. 3. Biblioteki. Warszawa 1955 ss. 295.

Szwejkowska H.: *Książka drukowana XV—XVIII w.* Warszawa 1961 ss. 251.

Świerkowski K.: *Z dziejów książki warszawskiej*. Warszawa 1939 ss. 21.

Walka o dobra kultury. Warszawa 1939—1945. Księga zbiorowa pod red. S. Lorentza. T. 1—2. Warszawa 1970 (o obronie zbiorów bibliotecznych przed okupantem: T. 1 cz. 2 — s. 179—442).

Więckowska H., Treichel I.: *Zarys dziejów polskich bibliotek oraz bibliografii i bibliologii polskiej (1795—1939)*. *Studia i materiały z dziejów nauki polskiej*. Seria E. z. 2: 1966 s. 61—85.

Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie. Praca zbiorowa pod red. S. Tazbira. Warszawa 1961 ss. 838.

2. Historia poszczególnych bibliotek

a) Biblioteka Jagiellońska

Grycz J.: Biblioteka Jagiellońska w latach 1918—1927. — *Prz. bibl.* R. 1: 1927 s. 143—148.

Historia Biblioteki Jagiellońskiej. Pod red. I. Zarębskiego. T. 1: 1364—1775. Opr. J. Zathej, A. Lewicka-Kamińska, L. Hajdukiewicz. Kraków 1966 ss. 511.

Konczyńska W.: *Zarys historii Biblioteki Jagiellońskiej*. Kraków 1923 ss. 203.

Kuntze E.: *Dzieje Biblioteki Jagiellońskiej pod okupacją niemiecką w okresie od 1 września 1939 do 18 stycznia 1945*. Kraków 1945.

b) Biblioteka Narodowa

Bańkowski P.: *Biblioteka Publiczna Załuskich i jej twórcy*. Warszawa 1959 ss. 60.

Birkenmajer A.: W sprawie Biblioteki Narodowej. *Prz. bibl.* R. 1: 1927 s. 24—40.

Demby S.: *Biblioteka Narodowa w Warszawie*. Wyd. 2. Warszawa 1930 ss. 31.

Grycz J.: Biblioteka Narodowa na drugim etapie działalności. *Prz. bibl.* R. 5: 1931 z. 2/4 s. 109—136.

Gryczowa-Kawecka A.: *Biblioteka Narodowa w Warszawie*. Warszawa 1934 ss. 39.

Gryczowa-Kawecka A.: Ochrona zbiorów Biblioteki Narodowej. W: *Walka o dobra kultury*. Warszawa 1939—1945. Księga zbiorowa pod red. S. Lorentza. Warszawa 1970 T. 1 s. 179—243.

Łodyński M.: Biblioteka Rzplitej Załuskich zwana na tle ówczesnych bibliotek zagranicznych. (Jej powstanie, organizacja i wewnętrzne prace porządkowe). W: *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie*. Praca zbiorowa pod red. S. Tazbira. Warszawa 1961 s. 11—50.

Łodyński M.: *Z dziejów „Biblioteki Rzeczypospolitej Załuskich zwanej” w latach 1783—1794*. Warszawa 1935 s. 122.

Łodyński M.: Centralna Biblioteka Państwowa i Bibliotheca Patria. — *Prz. bibl.* R. 2: 1928 z. 1 s. 1—15.

Rudnicka J.: *Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741—1932)*. Warszawa 1967 ss. 215.

c) Biblioteka Główna Miejskiej Biblioteki Publicznej im. L. Waryńskiego w Łodzi

Wieczorek W.: *Biblioteka Publiczna w Łodzi 1917—1957*. Warszawa 1965 ss. 126.

d) Biblioteka Główna Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Łopacińskiego w Lublinie

Biblioteka im. H. Łopacińskiego w okresie 50-lecia 1907—1957. Lublin 1957.

e) Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie

Rederowa D., Jabłoński Z.: Zarys dziejów Biblioteki PAN w Krakowie w latach 1856—1956. *Rocz. bibl. PAN w Krakowie*. R. 1: 1955. Wrocław 1957 s. 7—46.

f) Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

Bieńkowska B., Sidorowicz Z.: Księgozbiór byłego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. W: *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*. Seria A z. 6: 1962 s. 49—134.

g) Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk

Koehlerówna A.: Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1857—1957. *Roczniki Historyczne* R. 25: 1957 s. 381—430. *Księga Pamiątkowa w stulecie Poznańskiego TPN*. Poznań 1957; też: odbitka.

h) Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy

Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy 1907—1959. Warszawa 1961 s. 527—782. Prace Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy nr 3. (Nadb. z wydawn.: *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie.* Praca zbiorowa pod red. S. Tazbira).

Skierkowska E.: *Warszawska Biblioteka Publiczna na tle wydarzeń ostatniej wojny (1939—1944).* W: *Walka o dobra kultury.* Warszawa 1939—1945. Księga zbiorowa pod red. S. Lorentza. Warszawa 1970 T. 1 s. 398—422.

i) Biblioteka Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Piotrowska Z.: *Pięćdziesięciolecie Biblioteki Głównej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego [oraz] wydawnictwa dotyczące.* *Zesz. nauk. SGGW. Seria hist.* 1969 z. 6 s. 189—207.

j) Biblioteka Śląska

Biedrzycki Z., Popiel S.: *Biblioteka Śląska. Zarys dziejów i bibliografia.* *Biul. Inf. Bibl. Śląskiej* 1959 nr 4 s. 154—165.

k) Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Kozerska H.: *Warszawska Biblioteka Uniwersytecka w latach 1832—1871. Biblioteka Rządowa — Okręgu Naukowego — Główna.* Warszawa 1967 ss. 114.

Sokołowska W.: *Dzieje Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie 1939—1945.* Warszawa 1959 ss. 125.

Sokołowska W.: *W bibliotece Uniwersyteckiej 1939—1944.* W: *Walka o dobra kultury.* Warszawa 1939—1945. Księga zbiorowa pod red. S. Lorentza. Warszawa 1970 T. 1 s. 273—321.

Stummer W.: *Biblioteka Sądu Apelacyjnego w Warszawie 1810—1865.* Wrocław 1958 ss. 72.

l) Biblioteka Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie

Kamieńska H.: *Biblioteka WSR w Krakowie (1890—1965).* *Rocz. bibl. R.* 9: 1965 z. 1/2 s. 97—110.

ł) Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich PAN we Wrocławiu

Zakład imienia Ossolińskich 1827—1956. W dziesięciolecie działalności we Wrocławiu. Wrocław 1956 ss. 228.

m) Centralna Biblioteka Wojskowa

Horodyska E. M.: *Centralna Biblioteka Wojskowa w latach 1919—1932 i jej rola w organizacji bibliotek wojskowych w Polsce.* Warszawa 1966 ss. 124.

n) Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie

40 lat pracy Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie 1922—1962. Praca zbiorowa. Warszawa 1963 ss. 127.

V. FUNKCJA I ORGANIZACJA BIBLIOTEKI NAUKOWEJ

Aleksandrowicz I, Małecka B, Rybska Z.: Zagadnienia metodyczne przysposobienia bibliotecznego i bibliograficznego. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Krakowie*. 1968 nr 37 s. 127—149.

Baculewski J.: Problematyka prac naukowo-badawczych w bibliotekach szkół wyższych. W: *Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek*. Warszawa 1962 s. 102—150.

Baumgart J.: Organizacja oddziałów czasopism w bibliotekach naukowych. W: *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie 31 V—2 VI 1936*. Koreferat A. *Zurawsk*a. Warszawa 1936 s. 129—147.

Baumgart J.: Struktura organizacyjna bibliotek naukowych. W: *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej*. Wrocław 1961 s. 131—154; też: nadb.

Borkowska W.: Z dziejów normalizacji w bibliotekarstwie polskim. *Prz. bibl.* R. 39: 1971 z. 1/4 s. 242—259.

Chełstowski E.: Niektóre problemy pracy dydaktycznej Biblioteki Głównej Szkoły Wyższej. *Inf. Bibl. Gł. WSP Krak.* Nr 3: 1968 s. 5—26.

Czarnowska M., Wojtyniak J.: *Statystyka dla bibliotekarzy*. Warszawa 1971 ss. 83.

Czerni J.: *Dydaktyka biblioteki akademickiej*. Wyd. 2. popr. Wrocław 1959 ss. 36.

Czerni J.: Racjonalizacja i technizacja pracy bibliotecznej. W: *Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek*. Warszawa 1962 s. 187—206.

Dembowska M.: Biblioteki w ocenie pracowników nauki. *Prz. bibl.* R. 37: 1969 z. 1 s. 45—47.

Dzikowski M.: Organizacja oddziałów kartograficznych w bibliotekach naukowych. W: *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie 31 V—2 VI 1936* Warszawa 1936 s. 103—126.

Ewicz K.: Organizacja i administracja biblioteki. Statut, schemat organizacyjny, regulamin pracy. *Prz. bibl.* R. 29: 1961 s. 16—23.

Grodek A.: Praca bibliotek głównych szkół wyższych ze studentami. *Życie Szk. wyż.* 1954 nr 6 s. 43—48.

Józefowicz E.: Biblioteka naukowa — jej pojęcie i podstawowe aspekty prawne w PRL. *Zesz. nauk. UMK* 1968 z. 29 *Nauka o Książce* z. 5 s. 111—140.

Józefowicz E.: Rzut oka na sprawę postępu technicznego w pracy większych bibliotek *Zesz. nauk. UMK* 1962 z. 7 *Nauka o Książce* z. 1 s. 173—198.

Kamieńska H.: Zagadnienie środków wizualnych w bibliotecznym szkoleniu studentów. *Rocz. bibl.* R. 15: 1971 z. 3/4 s. 103—111.

Kaszubina W.: Oddział czasopism w ramach organizacji większych bibliotek naukowych. *Bibliotekarz* R. 27: 1950 s. 83—86.

Kołodziejska J.: O normowaniu czasu pracy w bibliotekarstwie. *Prz. bibl.* R. 23: 1955 z. 1 s. 41—51.

Kuntze E.: Potrzeby polskich bibliotek naukowych. *Nauka pol.* T. 2: 1919 s. 503—542.

Krzyżewski T.: Z badań nad zagadnieniami naukowym i dydaktyczno-wychowawczymi w bibliotekach wyższych szkół technicznych PRL. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 6: 1970 s. 485—520.

Łysakowski A.: Normy organizacyjne bibliotek naukowych, a szczególnie uniwersyteckich. *Prz. bibl.* R. 3: 1929 z. 3 s. 283—305; też: odb.

- Lysakowski A.: Obliczanie czasu pracy bibliotekarskiej. *Prz. bibl.* R. 2: 1928 z. 1 s. 36—48.
- Lysakowski A.: Organizacja oddziałów informacyjno-bibliograficznych. W: *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie. 31 V—2 VI 1936.* Warszawa 1936 s. 51—67.
- Markiewicz H.: Biblioteka jako warsztat naukowy humanisty. Ref.; Dyskusja. *Spraw. z Pr. nauk. Wydz. Społ. PAN* R. 11: 1968 z. 1 s. 1—24.
- Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek.* [Pod red. S. Draczkój]. Warszawa 1962 ss. 236. *Sprawy Biblioteczne* z. 4.
- Mincer W., Podlaszewska K.: Zbiory specjalne jako warsztat pracy naukowej. — *Zesz. nauk. UMK. Nauki Hum.-Społ.* 1968 z. 29 *Nauka o Książce* R. 5: s. 3—23.
- Morsztynkiewiczowa I.: O normy czasowe czynności bibliotecznych w bibliotekach naukowych. *Bibliotekarz* R. 29: 1952 s. 179—180.
- Olejniczak B.: Ekonomiczne problemy zarządzania biblioteką. W: *Materiały Biblioteczne z Konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN.* Wrocław 1971 s. 59—71.
- Olejniczak B.: Organizacja i administracja bibliotek. *Prz. bibl.* R. 29: 1961 z. 1 s. 6—15.
- Organizacja i administracja biblioteki.* Praca zbiorowa pod red. B. Olejniczaka. Warszawa 1964 ss. 170.
- Pamiętnik Konferencji Krynickiej. 3—15 II 1951. *Prz. bibl.* R. 19: 1951 z. 3/4 s. 191—339.
- Przelaskowski R.: *Biblioteka i jej organizacja.* Wyd. 3. Warszawa 1966 ss. 42.
- Przelaskowski R.: Próba definicji biblioteki naukowej. *Prz. bibl.* R. 24: 1956 z. 4 s. 289—308.
- Przelaskowski R.: *Zagadnienia teoretyczne organizacji bibliotek. Studia i szkice.* Warszawa 1972 ss. 230.
- Przelaskowski R.: *Zasady planowania i sprawozdawczości bibliotecznej.* Wyd. 3 zmien. i zaktualiz. przy współpracy W. Żukowskiej. Warszawa 1967 ss. 55.
- Remerowa K.: *Zmiany funkcji bibliotek w powojennym dwudziestolecu.* Warszawa 1966 ss. 49.
- Rogalanka A.: Z zagadnień dydaktyki bibliotecznej w Wyższej Szkole Technicznej. *Prz. bibl.* R. 36: 1968 z. 3/4 s. 258—264.
- Rybicki P.: Dawne i nowe formy pracy w bibliotekach naukowych. *Prz. bibl.* R. 22: 1954 z. 1 s. 6—43.
- Sawoniak H.: Racjonalizacja pracy i urządzenia techniczne w bibliotekach. *Bibliotekarz* R. 41: 1964 nr 10 s. 290—296.
- Suchta I.: Z działalności dydaktycznej bibliotek wyższych szkół rolniczych. *Bibliotekarz* R. 48: 1971 nr 9 s. 257—263.
- Suchta I., Bieguszevska C.: O przysposobieniu bibliotecznym młodzieży studiującej. *Bibliotekarz* R. 35: 1968 nr 10 s. 294—297.
- Szwejkowska H.: *Przysposobienie biblioteczne dla studiów zaocznych Uniwersytetu Wrocławskiego.* Wrocław 1968 ss. 73.
- Uklejska M.: Dziesięć lat naukowej pracy bibliotekarzy 1944—1953. *Prz. bibl.* R. 22: 1954 s. 197—213.
- Wakacyjne Seminarium Bibliotekarskie nt. „Problemy organizacyjne bibliotek”. Jarocin 17—31. 08. 1960 r. *Prz. bibl.* R. 29: 1961 z. 1.

Wilczyńska M.: Dział informacyjny w bibliotece. *Biul. Bibl. Publ. m. st. Warszawy* R. 3: 1931/32 nr 12 s. 121—123; też odb. Warszawa 1932 ss. 7.

Wójcik M.: Przysposobienie biblioteczne studentów szkół wyższych. *Prz. bibl.* R. 29: 1961 z. 2 s. 163—177.

Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej. Studia poświęcone pamięci Józefa Grycza. [Red. naczelny B. Horodyski]. Wrocław 1961 ss. 427.

Zathey J.: Problem rękopisoznawstwa w polskich badaniach naukowych. *Rocz. bibl.* R. 10: 1966 druk 1967 z. 3/4 s. 463—480.

VI. ZBIORY BIBLIOTEKI NAUKOWEJ

(gromadzenie, specjalizacja, współpraca w zakresie gromadzenia)

Aftanazy R.: Polityka obrotu dubletami w świetle postulatów koordynacji międzybibliotecznej dawniej i dziś. W: *Materiały Biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Biblioteki PAN.* Wrocław 1971 s. 123—137.

Bojanowska A.: Aukcje antykwarskie Domu Książki. *Prz. bibl.* R. 32: 1964 z. 1 s. 50—54.

Burdowicz-Nowicka M.: Mikrofotografia w bibliotekarstwie. *Prz. bibl.* R. 26: 1958 z. 1 s. 161—172.

Chamerska H.: Wytyczne polityki gromadzenia zbiorów. Problemy metodyczne. *Prz. bibl.* R. 33: 1965 z. 1 s. 5—15.

Cybertowiczowa L.: Problematyka dokumentów życia społecznego. *Zesz. nauk. UAM Biblioteka* R. 6: 1966 s. 116—132.

Czerni J.: Zastosowanie kardeksu w ewidencji akcesyjnej czasopism. (Materiały do dziejów małej mechanizacji w bibliotekach naukowych). *Rocz. bibl.* R. 13: 1969 z. 3/4 s. 731—774.

Dokumenty życia społecznego w bibliotece. Materiały z ogólnokrajowej konferencji zorganizowanej przez Bibliotekę Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu w dniach 2—3 czerwca 1969 roku. Pod red. J. Albina. Wrocław 1970 ss. 98.

Drzewiecki M.: Materiały audiowizualne w zbiorach bibliotecznych. Próba charakterystyki i klasyfikacji. *Bibliotekarz* R. 40: 1973 nr 2 s. 44—47.

Gaberle E.: *Egzemplarz obowiązkowy na ziemiach polskiej dawniej i dziś. Z opracowanym zbiorem artykułów, ustaw i rozporządzeń. Szkic historyczno-systematyczny.* Lwów 1928 s. 76.

Husarska M., Sadurska I.: *Konserwacja zbiorów archiwalnych i bibliotecznych.* Warszawa 1968 ss. 109.

Jabłoński Z.: Gromadzenie zbiorów w samodzielnych bibliotekach Polskiej Akademii Nauk. W: *Materiały Biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN.* Wrocław 1971 s. 73—83.

Kelles-Krauz J.: Znaczenie wymiany dubletów i dekompletów czasopism dla scalenia i uzupełniania zbiorów oraz założenia instrukcji praktycznej wymiany. W: *Materiały Biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN.* Wrocław 1971 s. 139—149.

Kornecka J.: *Przechowywanie i konserwacja zbiorów bibliotecznych.* Wyd. 2. Warszawa 1961 ss. 32.

- Kowalik R., Sadurska I.: Ochrona mikrofilmu przed działaniem mikroflory. *Archeion* T. 49: 1968 s. 17—24.
- Kubiak S.: Problematyka gromadzenia zbiorów w bibliotekach poznańskich. *Zesz. nauk. UAM* 1962 nr 38 *Biblioteka* nr 2 s. 133—157.
- Kubiak S.: Stan, potrzeby i metody konserwacji i renowacji zbiorów bibliotecznych z punktu widzenia bibliotekarskiego. *Zesz. nauk. UAM* 1970 *Biblioteka* nr 9 s. 3—36.
- Kwiatkowski J.: Płydoteka w bibliotece. *Zesz. nauk. UMK* 1962 *Nauki Hum.-Społeczne* z. 7 s. 119—225.
- Lewalski K.: *Reforma ustawy o obowiązkowym egzemplarzu bibliotecznym*. Wrocław 1957 ss. 18.
- Łapacz T.: Zasoby czasopiśmiennicze w bibliotekach warszawskich po wyzwoleniu i w 1968 r. oraz postulaty ich uzupełnienia. *Rocz. bibl. R.* 16: 1972 z. 3—4 s. 547—572.
- Łoś L.: Efektywność zagranicznej wymiany wydawnictw PAN. *Prz. bibl. R.* 36: 1968 z. 3/4 s. 301—320.
- Łoś L., Radożycki J. *Problemy międzynarodowej wymiany wydawnictw Polskiej Akademii Nauk*. Wrocław 1970 ss. 146.
- Matuszewska M.: Egzemplarz obowiązkowy w Polsce i za granicą. *Rocz. bibl. R.* 15: 1971 z. 1/2 s. 255—274.
- Musioł K.: Organizacja i inwentaryzacja zbiorów muzycznych. *Prz. bibl. R.* 29: 1961 z. 3/4 s. 281—293.
- Mytnik H.: Problem czasopism w bibliotekach specjalnych. *Bibliotekarz* R. 34: 1967 nr 6 s. 180—181.
- Nitecka L.: Zbiór norm w Bibliotece Głównej UMK. *Zesz. nauk. UMK* 1966 z. 18 *Nauka o Książce* z. 4 s. 95—105.
- Ochranowicz B.: Gromadzenie wydawnictw dydaktycznych w bibliotece uczelnianej. *Życie Szk. wyż.* 1975 nr 4—5 s. 49—53.
- Olejniczak B.: Współpraca międzybiblioteczna w zakresie gromadzenia zbiorów w środowisku poznańskim. *Prz. bibl. R.* 36: 1968 z. 1/2 s. 88—99.
- Ożóg J.: Problematyka dubletów, druków zbędnych i czasopism szczątkowych. *Prz. bibl. R.* 31: 1963 z. 1 s. 21—28.
- Pasierski J.: *Problem specjalizacji bibliotek naukowych. (Aktualna sytuacja i perspektywy.)* Warszawa 1968 ss. 20.
- Pasierski J.: System specjalizacji bibliotek wyższych szkół rolniczych. *Życie Szk. wyż.* 1970 nr 12 s. 104—107.
- Pawlikowski W.: Problematyka kontroli zbiorów bibliotecznych. *Zesz. nauk. UMK* 1960 z. 29 *Biblioteka Główna* z. 1 s. 41—48.
- Prokopowicz M.: Powojenne zbiory muzyczne w bibliotekach warszawskich. (Artykuł informacyjny). *Prz. bibl. R.* 20: 1952 z. 1 s. 40—53.
- Radożycki J.: Z dziejów międzynarodowej wymiany wydawnictw. *Rocz. bibl. R.* 14: 1970 z. 3/4 s. 875—920.
- Romańska A.: Problematyka gromadzenia zbiorów w pracach Komisji do spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego. *Rocz. bibl. R.* 14: 1970 z. 3/4 s. 951—967.
- Sawicka S.: Zbiory graficzne. W: *Muzealnictwo*. Kraków 1946 s. 317—320.
- Sawoniak H.: Wolny dostęp do pólek w uniwersalnych bibliotekach naukowych. *Rocz. bibl. R.* 18: 1974 z. 3/4 s. 815—839.
- Siemina M.: Zbiory specjalne w bibliotekach wyższych uczelni technicznych.

W: *Materiały sesji problemowej Biblioteki Głównej Politechniki Szczecińskiej* 26—27 IV 1965. Szczecin 1965 s. 57—89.

Siniarska-Czaplicka J.: Badania zasobów czasopism technicznych i ich wykorzystanie w środowisku łódzkim. *Bibliotekarz* R. 40: 1973 nr 6 s. 179—186.

Słabczyński W.: Międzynarodowa wymiana publikacji. Stan obecny i potrzeby. *Prz. bibl.* R. 31: 1963 z. 2 s. 65—74.

Stefanicka K.: Mikrofilm w służbie biblioteki naukowej. W: *Materiały Biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN*. Wrocław 1971 s. 317—327.

Świderski B.: *Współpraca bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów*. Warszawa 1964 ss. 164.

Świderski B.: Zasady specjalizacji bibliotek naukowych w zakresie gromadzenia zbiorów. Projekt. *Prz. bibl.* R. 38:1970 z. 4 s. 339—349.

Świderski B.: Z problematyki opracowania ogólnokrajowego planu specjalizacji i kooperacji polskich bibliotek naukowych w zakresie gromadzenia zbiorów. *Prz. bibl.* R. 34: 1966 z. 1 s. 132—146.

Wyczański A. *Mikrofilm, nowa postać książki*. Wyd. 2. Wrocław 1972 ss. 252.

Więckowska H.: Scalanie zbiorów rękopiśmiennych w bibliotekach. W: *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie 31 V — 2 VI 1936*. Warszawa 1936 s. 148—159.

Zarzębski T.: Z problemów nowoczesnej organizacji zbiorów bibliotecznych. *Prz. bibl.* R. 39: 1971 z. 1/4 s. 201—210.

Zawadzki K.: Zbiory czasopiśmiennicze w bibliotekach polskich. Stan — uzupełnianie — akcja mikrofilmowania. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 1: 1965 s. 7—25.

Żarnowiecka A.: Dokumenty życia społecznego w bibliotekach. *Bibliotekarz* R. 36: 1969 nr 10 s. 310—312.

VII. UŻYTKOWNICY BIBLIOTEKI NAUKOWEJ. UDOSTĘPNIANIE. CZYTELNICTWO

Błuszkowski J., Opala S.: Zaopatrzenie w podręczniki i skrypty słuchaczy studiów dla pracujących. *Życie Szk. wyż.* 1965 nr 12 s. 61—66.

Brochocka I.: Wypożyczalnia międzybiblioteczna w bibliotekach głównych akademickich szkół technicznych. *Rocz. bibl.* R. 15: 1971 z. 1/2 s. 225—254.

Chamerska H.: Potrzeby czytelnicze świata naukowego. Warszawa 1966. W: *Z problematyki czytelnictwa środowiska naukowego i studenckiego szkół wyższych Warszawy*. Warszawa s. 1—52.

Cieślak T.: Wykorzystanie czasopism fachowych wśród studentów wyższej szkoły rolniczej. *Bibliotekarz* R. 37: 1970 nr 10 s. 297—301.

Cieślak T., Wasilewska D.: Czytelnictwo czasopism zawodowych wśród studentów wyższych szkół rolniczych w aspekcie warunków środowiskowych. *Rocz. bibl.* R. 17: 1973 z. 1—2 s. 305—330.

Cieślak T., Wasilewska D.: Postępy w nauce w świetle czytelnictwa czasopism zawodowych wśród studentów. Analiza w aspekcie różnic środowiskowych. *Rocz. bibl.* R. 18: 1974 z. 1—2 s. 407—428.

Delorme A., Indraskiewicz J.: Czytelnictwo, wiedza i postawy społeczno-polityczne studentów UJ. *Zesz. prasozn.* R. 8: 1967 nr 4 s. 78—84.

- Dowgiałło I.: Wypożyczanie międzybiblioteczne w bibliotekach Szczecina. *Rocz. bibl. R.* 18: 1974 z. 1—2 s. 429—444.
- Dunin J.: Początki badań czytelniczych w Polsce. *Bibliotekarz R.* 33: 1966 nr 7/8 s. 210—213.
- Dunin-Horkawicz C.: Warsztat czytelniczy studujących w wielkomiejskich bibliotekach publicznych. (Materiały ankietowe). *Rocz. bibl. R.* 15: 1971 z. 1/2 s. 197—223.
- Łombowski K.: *Problemy historii czytelnictwa*. Wrocław 1966 ss. 149.
- Gorzkowicz S.: Czytelnictwo studentów. Studium nad zagadnieniem humanizacji inteligencji technicznej. *Rocz. Bibl. Nar. R.* 7: 1971 s. 223—266.
- Gorzkowicz S.: *Czytelnictwo studentów. Studium nad zagadnieniem inteligencji technicznej*. Wrocław 1972 ss. 177.
- Groebł G.: Próba analizy czytelnictwa w czytelni ogólnej Biblioteki Śląskiej. *Bibliotekarz R.* 20: 1953 nr 3 s. 74—79; nr 4 s. 108—114.
- Guzowska A., Marczevska-Stańdowa E.: Wpływ kultury czytelniczej na zmianę struktury użytkowników bibliotek. *Rocz. bibl. R.* 18: 1974 z. 1—2 s. 445—452.
- Ilmurzyńska H.: Współpraca bibliotek w zakresie udostępniania zbiorów. W: *Współpraca bibliotek*. Warszawa 1960 s. 127—143.
- Jankowska L.: Udostępnianie zbiorów w bibliotekach wyższych szkół technicznych w Polsce. W: *Materiały Biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN*. Wrocław 1971 s. 219—232.
- Kołodziejska J.: Współpraca bibliotek w zakresie udostępniania zbiorów. W: *Księga VI Zjazdu Bibliotekarzy Polskich 12—14 II 1968*. Warszawa 1969 s. 104—115.
- Kołodziejska J.: *Wypożyczanie międzybiblioteczne w praktyce bibliotek powszechnych*. Warszawa 1959 ss. 79.
- Konferencja w sprawie czytelnictwa i polityki gromadzenia zbiorów w bibliotekach szkół wyższych resortu Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego Sopot 10—12 maja 1956. Zagadnienia czytelnictwa i polityki gromadzenia zbiorów. Tezy referatów i referatów*. Gliwice 1956 ss. 28.
- Makarczyk W., Jastrząb-Mrozicka M.: Czytelnictwo prasy wśród studentów zaocznych wyższych uczelni rolniczych. *Zesz. prasozn. R.* 9: 1968 nr 2 s. 83—90.
- Marczevska-Stańdowa E.: Rola Biblioteki Uniwersyteckiej w środowisku studenckim Wrocławia *Rocz. bibl. R.* 17: 1973 z. 1—2 s. 277—285.
- Marczevska-Stańdowa E.: Udostępnianie zbiorów bibliotecznych z punktu widzenia studentów zaocznych. *Rocz. bibl. R.* 13: 1969 z. 1/2 s. 239—247.
- Muszyński M.: Udostępnianie zbiorów w humanistycznych bibliotekach naukowych. W: *Materiały Biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN*. Wrocław 1971 s. 199—218.
- Posadzy W.: Zaopatrzenie biblioteczne studentów pracujących i studujących zaocznie na UAM. *Zesz. nauk. UAM 1969 Biblioteka z. 8* s. 226—240.
- Problemy czytelnictwa w wielkich miastach. Krajowa Konferencja Bibliotekarska w Warszawie (2—4 czerwca 1958) Referaty — Przebieg obrad*. [Red. S. Tazbir]. Warszawa 1960 ss. 312.
- Radlińska H.: *Książka wśród ludzi*. Wyd. 4 zmien. Warszawa 1946 ss. 423.
- Radlińska H.: *Pisma pedagogiczne*. T. 2: Zagadnienia bibliotekarstwa i czytelnictwa. Wrocław 1961 ss. 269.
- Siniarska-Czaplicka J.: Badania zasobów czasopism technicznych i ich wykorzystanie w środowisku łódzkim. *Bibliotekarz R.* 40: 1973 nr 6 s. 179—186.

Szocki J.: Rola bibliotek publicznych w procesie kształcenia studentów zaocznych. *Życie Szk. wyż.* R. 18: 1970 nr 12 s. 108—113.

Trzcińska M.: Rola bibliotek w zaspokajaniu potrzeb czytelniczych studentów zaocznych. *Życie Szk. wyż.* R. 13: 1965 nr 12 s. 67—80; też: nadb.

Trzcińska M.: Wypożyczanie międzybiblioteczne w praktyce bibliotek szkół wyższych. *Rocz. bibl. R.* 9: 1965 z. 1/2 s. 137—169; też: nadb.

Trzcińska M., Kronman-Czajka W.: Z problematyki studenckiego warsztatu czytelniczego. W: *Z problematyki czytelnictwa naukowego i studenckiego szkół wyższych Warszawy*. Warszawa 1966 s. 57—104.

Walentyłowicz M.: *Działalność pedagogiczna bibliotekarza*. Warszawa 1956 ss. 259.

Walentyłowicz M.: *Wybrane problemy czytelnictwa*. Wrocław 1966 ss. 111.

Wigluszowa M.: *Zagadnienie gromadzenia i udostępniania podręczników w bibliotekach głównych wyższych szkół rolniczych. Na przykładzie WSR w Krakowie*. Referat wygłoszony na konferencji roboczej bibliotek głównych wyższych szkół rolniczych w Krakowie w dniach 26—27 V 1965 r. Kraków 1965 s. 27.

Wigluszowa M.: Zagadnienie wypożyczeń międzybibliotecznych. *Bibliotekarz R.* 31: 1964 z. 1 s. 12—18.

Zawodzińska C.: Współpraca Biblioteki Jagiellońskiej z innymi bibliotekami w zakresie wypożyczania międzybibliotecznego. W: *Księga VI Zjazdu Bibliotekarzy Polskich 12—14 II 1968 r.* Warszawa 1969 s. 116—127; też: *Prz. bibl. R.* 36: 1968 z. 1/2 s. 116—127.

VIII. APARAT BIBLIOTECZNY

(katalogi alfabetyczne, katalogi rzeczowe, księgozbiór podręczny)

I. Prace ogólne

Burdowicz-Nowicka M.: Opracowanie i przechowywanie mikrofilmów. *Prz. bibl. R.* 28: 1960 z. 4 s. 312—320.

Chamerska H.: Osiągnięcia w zakresie informacji o polskich zbiorach bibliotecznych w latach 1944—1964. [oraz] Wykaz omówionych publikacji. *Prz. bibl. R.* 32: 1964 z. 1/2 s. 10—25.

Maj J.: Analiza kolportażu i wykorzystania adnotowanych kart katalogowych Biblioteki Narodowej. *Bibliotekarz R.* 37: 1970 nr 5 s. 133—141.

Mielcarzewicz B.: Zagadnienie bibliotecznego opracowania norm PKN. *Prz. bibl. R.* 23: 1955 z. 3/4 s. 285—296.

Siekierycz K.: *Audiowizualna służba biblioteczna*. Warszawa 1961 ss. 72.

Szwejkowska H.: Problemy starych druków w polskich bibliotekach naukowych. W: *Druga Konferencja Naukowa Bibliografii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Tow. Naukowego 3—5 XI 1954*. Wrocław 1957 s. 97—120.

Wolińska W.: Druki opracowania grupowego. *Prz. bibl. R.* 36: 1968 z. 3/4 s. 275—301.

Zielińska B.: Wytyczne opracowania i przechowania mikrofilmów w specjalistycznej pracowni politechnicznej. *Prz. bibl. R.* 24: 1956 z. 2 s. 129—134.

2. Katalogi alfabetyczne (problematyka opracowania, instrukcje)

Armółowicz T., Budzińska E.: System skróconego katalogowania zbiorów w Gabinetie Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. *Muzealnictwo* R. 20: 1966 s. 155—158.

Biblioteczny katalog alfabetyczny i materiały bibliograficzne pod red. Z. Brasse. Cz. 1 oprac. Z. Brasse [i inni]. *Zesz. Nauk. UAM* 1960 nr 29 *Biblioteka Główna* z. 1 s. 49—86; Cz. 2 oprac. Z. Brasse. *Zesz. nauk. UAM* 1961 nr 38 *Biblioteka* z. 2 s. 180—213.

Borkowska W.: Międzynarodowa Konferencja w sprawie zasad katalogowania Paryż 9—18 X 1961. *Bibliotekarz* R. 29: 1962 nr 2 s. 52—56.

Brasse Z.: Mechanizacja prac katalogowych w bibliotece. *Zesz. nauk. UAM* 1966 nr 61 *Biblioteka* z. 6 s. 89—115.

Brasse Z.: Międzynarodowa unifikacja przepisów katalogowych. *Zesz. nauk. UAM* 1966 nr 61 *Biblioteka* 1965 z. 5 s. 3—15.

Drozdowska A.: *Przepisy tymczasowe katalogowania i inwentaryzacji zbiorów kartograficznych*. (Projekt instrukcji). Warszawa 1954 ss. 46. *Biul. geogr.* z. 11.

Dzikowski M.: Wybór pierwszego i następnych wyrazów porządkowych (hasel) w katalogu alfabetycznym czasopism i wydawnictw ciągłych. W: *Pamiętnik I Zjazdu Bibliotekarzy Polskich we Lwowie*. Lwów 1929 s. 45—47.

Grycz J.: *Porównanie polskich przepisów katalogowania*. Kraków 1926 ss. 51.

Grycz J., Borkowska W.: *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego*. Wyd. 6 popr. przy współpracy M. Dybaczewskiej. Warszawa 1975 ss. 200.

Jabłoński Z.: Opracowanie rękopisów bibliotecznych. Wybrane zagadnienia, ze szczególnym uwzględnieniem problemu: inwentarz i katalog rękopisów. W: *Materiały Biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN*. Wrocław 1971 s. 245—255.

Kelles-Krauz J.: Nowe kierunki w opracowaniu katalogowym czasopism. W: *Materiały Biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN*. Wrocław 1971 s. 177—183.

Kuźdowicz F.: W sprawie ujednoczenia zasad katalogowania wydawnictw ciągłych. *Prz. bibl.* R. 31: 1963 z. 3/4 s. 155—158.

Lenartowicz M.: Problematyka opracowania zbiorów. *Prz. bibl.* R. 37: 1969 z. 3/4 s. 256—260.

Lenartowicz M.: Wnioski z Międzynarodowego spotkania ekspertów katalogowania (22—24 sierpnia 1969 r.). *Biul. inf. Bibl. Nar.* 1969 nr 4/41 s. 23—26.

Lewak A.: Uwagi o katalogowaniu rękopisów bibliotecznych. *Rocz. bibl.* R. 6: 1962 z. 1/2 s. 147—153.

Lodyński M.: Katalogowanie i inwentaryzowanie wydawnictw kartograficznych. *Wiadomości Służby Geograficznej* R. 5: 1931 s. 95—103; też: odb.

Łysakowski A.: O terminologię katalogowania alfabetycznego. *Prz. bibl.* R. 5: 1931 s. 1—10.

Mrygoń A.: Problemy katalogowania alfabetycznego druków muzycznych. *Muzyka* R. 12: 1967 nr 4 s. 46—60.

Mrygoń A.: *Projekt polskiej instrukcji katalogowania alfabetycznego druków muzycznych (XIX i XX w.)*. Warszawa 1971 ss. 30.

Pieńkowska K.: Polskie instrukcje katalogowania od XIX do połowy XX wieku. *Prz. bibl.* R. 39: 1971 z. 1/4 s. 258—273.

Pieńkowska K.: Problem hasła korporatywnego w katalogowaniu wydawnictw ciągłych. *Bibliotekarz* R. 36: 1969 nr 3 s. 74—77.

Pieńkowska K.: Wybór hasła w opisie katalogowym wydawnictw ciągłych. *Bibliotekarz* R. 28: 1961 nr 9 s. 270—272.

Pieńkowska K.: Z zagadnień opracowania wydawnictw ciągłych. *Prz. bibl.* R. 31: 1963 z. 2 s. 78—86.

Pieńkowska K., Skibińska W.: Główne założenia projektu instrukcji katalogowania czasopism. *Prz. bibl.* R. 26: 1958 s. 149—161.

Prokopowicz M.: Katalogowanie płyt. *Prz. bibl.* R. 30: 1962 s. 245—253.

Sokołowska W.: Definicje najważniejszych terminów w polskiej instrukcji katalogowania alfabetycznego. *Prz. bibl.* R. 29: 1961 z. 3/4 s. 379—382.

Sokołowska W.: O nową polską instrukcję katalogowania alfabetycznego. *Prz. bibl.* R. 39: 1971 z. 1/4 s. 273—280.

Sokołowska W.: O problemach autorstwa korporatywnego. *Prz. bibl.* R. 32: 1964 z. 1/2 s. 26—31.

Wytyczne opracowania rękopisów w bibliotekach polskich. [Opracował zespół na podstawie projektów B. Horodyskiego i H. Więckowskiej]. Wrocław 1955 ss. 67.

Zielińska B.: O katalogowaniu nagrań muzycznych. *Prz. bibl.* R. 32: 1964 z. 1 s. 31—42.

3. Katalogi rzeczowe

(problematyka opracowania, instrukcje, tablice)

Budzanowska M.: Analiza porównawcza polskich i obcych ogólnych zasad katalogowania przedmiotowego. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 9: 1973 s. 95—121.

Budzanowska M.: Podstawy metodologiczne reguł zawartych w podręczniku Adama Łysakowskiego „Katalog przedmiotowy”. *Prz. bibl.* R. 39: 1971 z. 1—4 s. 280—288.

Cwiekova J.: *Opracowanie przedmiotowe piśmiennictwa. Problemy teoretyczne i metodyczne.* Warszawa 1974 ss. 211.

Głowacka T.: *Katalogi rzeczowe.* Warszawa 1973 ss. 153.

Konopka S.: *Słownik haseł z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych. Książka podręczna do opracowania katalogu przedmiotowego w bibliotekach lekarskich.* Wyd. 3 uzupełn. Warszawa 1966 T. 1—7 (ogółem ss. 4635).

Kossonoga J.: *Słownik tematów dla bibliografii i katalogów w układzie przedmiotowym.* [przy współudziale W. Bieńkowskiego, M. Dembowskiej, H. Hleb-Koszańskiej, J. Jantzenowej, H. Sawoniała]. Warszawa 1956 ss. 172.

Łysakowski A.: *Katalog przedmiotowy.* Podręcznik. Warszawa 1946 ss. 192.

Łysakowski A.: *Katalog przedmiotowy Cz. 1: Teoria.* Wilno 1928 ss. 190.

Musiół K.: *Opracowanie rzeczowe zbiorów muzycznych.* Katowice 1965 ss. 161. Sawoniak H.: *Klasyfikacja i katalog rzeczowy.* Wyd. 4 popr. i uaktual. Warszawa 1965 ss. 63.

Ungurian O.: *Wprowadzenie do Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej.* Warszawa 1970 ss. 389.

Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta. Wyd. 2 skrócone w jęz. polskim aktualne na dzień 1 VII 1964. Warszawa 1966 ss. 392 (FID 365).

Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta. Pełne wyd. polskie, 10 wyd. międzynarodowe. Warszawa 1962—1972 (FID 327).

4. Katalogi centralne (problematyka opracowania, współpraca)

Czerni J.: Współpraca bibliotek w zakresie centralnych katalogów. W: *Współpraca bibliotek. Materiały Wakacyjnego Seminarium Bibliotekarskiego. Jarocin 17—27 sierpnia 1959*. Warszawa 1960 s. 112—125.

Czerniatowicz J.: Bibliografia selekcyjna zagadnienia centralnych katalogów za lata 1960—1969. *Prz. bibl. R.* 38: 1970 z. 2/3 s. 201—209.

Czerniatowicz J.: *Centralne katalogi ogólne w Polsce. Ich sytuacja i perspektywy. Krajowa Konferencja na temat centralnych katalogów 19—20 XII 1960*. Warszawa 1960 ss. 21.

Czerniatowicz J.: Centralne katalogi wydawnictw zagranicznych w Bibliotece Narodowej. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 6: 1970 s. 387—405.

Czerniatowicz J.: Centralny katalog czasopism polskich. *Prz. bibl. R.* 32: 1964 z. 1/2 s. 42—49.

Czerniatowicz J.: Najnowsze centralne katalogi czasopism zagranicznych. *Prz. bibl. R.* 33: 1965 z. 2 s. 89—95.

Czerniatowicz J.: Stan prac nad centralnymi katalogami w Polsce. (Kierunki i problemy). *Prz. bibl. R.* 38: 1970 z. 2/3 s. 129—140.

Czerniatowicz J.: System ARKA w Zakładzie Katalogów Centralnych. *Biul. inf. Bibl. Nar.* 1971 nr 1 s. 14—15.

Maj Z.: Katalog centralny nabytków zagranicznych bibliotek PAN. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1965 nr 2 (7) s. 67—77.

Ogólnokrajowa Konferencja SBP w sprawie centralnych katalogów (Warszawa, 13 grudnia 1969 r.). *Prz. bibl. R.* 38: 1970 z. 2/3 s. 129—209.

Sitarska A.: Problemy mechanizacji i automatyzacji katalogów centralnych. *Prz. bibl. R.* 38: 1970 z. 2/3 s. 173—190.

Świdorski B.: *Centralne katalogi lokalne i regionalne. Krajowa Konferencja na temat centralnych katalogów 19—20 XII 1960*. Warszawa 1960 ss. 28.

Uniejewska H.: *Problematyka centralnych katalogów specjalnych w Polsce Ludowej. Krajowa Konferencja na temat centralnych katalogów 19—20 XII 1960*. Warszawa 1960 ss. 25.

Uniejewska H.: Współpraca bibliotek w zakresie centralnych katalogów. W: *Współpraca bibliotek. Materiały Wakacyjnego Seminarium Bibliotekarskiego. Jarocin 17—27 sierpnia 1959*. Warszawa 1960 s. 97—111.

Wigłuszowa M.: Centralny katalog czasopism bibliotek zakładowych Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie. *Bibliotekarz R.* 27: 1960 nr 10 s. 295—298.

Wykaz centralnych katalogów w Polsce. Publikacje. Kartoteki. Wyd. 2 popr. i uzupełn. Oprac. J. Gruszecka. Warszawa 1967 ss. 47.

5. Księgozbiór podręczny

Gaberle E.: Biblioteka podręczna, jej dzieje i organizacja. W: *Lwowskie Studia Biblioteczne*. Lwów 1932 s. 38—62.

Koziński J.: Kilka uwag o wolnym dostępie do póltek w Czytelnii Głównej Biblioteki Jagiellońskiej. *Prz. bibl. R.* 31: 1963 z. 2 s. 101—107.

Trzcicka M.: Księgozbiór podręczny w bibliotece naukowej. *Prz. bibl. R.* 28: 1960 z. 3 s. 213—239.

IX. KADRY BIBLIOTEKI NAUKOWEJ. KSZTAŁCENIE I DOSKONALENIE ZAWODOWE. SZKOLNICTWO BIBLIOTEKARSKIE

I. Kadry. Kształcenie i doskonalenie zawodowe

Antoszczuk S.: Kształcenie bibliotekarzy w Polsce w latach 1949—1970 i ich zatrudnienie. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 7: 1971 s. 5—40.

Antoszczuk S.: *Z badań nad stanem kadr bibliotekarskich w Polsce*. Warszawa 1963 ss. 89.

Baumgart J.: Praktyka międzybiblioteczna w Bibliotece Jagiellońskiej. *Prz. bibl.* 18: 1950 z. 3/4 s. 298—301.

Burbianka M.: Zagadnienie szkolenia naukowych kadr bibliotekarskich. *Życie Szk. wyż.* zeszyt specj. 1956 s. 71—84.

Dembowska M.: Aktualne problemy zawodu bibliotekarskiego. *Prz. bibl.* R. 25: 1957 z. 2/3 s. 111—130.

Draczkowski S.: Bibliotekarze dyplomowani — nowa kadra pracowników szkół wyższych. *Życie Szk. wyż.* 1962 nr 5 s. 105—110.

Draczkowski S.: Kształcenie bibliotekarzy. *Bibliotekarz* R. 23: 1956 nr 6 s. 158—163.

Horodyski B.: Z rozważań o zawodzie bibliotekarskim. *Bibliotekarz* R. 15: 1948 s. 49—51.

Jażdżewski K.: Specjalizacja naukowa i znajomość języków obcych w bibliotekach naukowych. *Prz. bibl.* R. 23: 1955 z. 1 s. 51—68; z. 2 s. 112—119.

Józefowicz E.: Bibliotekarz w bibliotece naukowej i jego pozycja prawna w PRL. — *Rocz. bibl.* R. 17: 1973 z. 3—4 s. 829—838.

Józefowicz E.: Elementy socjologiczno-prawne zawodu bibliotekarskiego w PRL. *Bibliotekarz* R. 33: 1966 nr 9 s. 258—263.

Józefowicz E.: „Służba biblioteczna” w bibliotekach naukowych w PRL. Kształtowanie się pozycji pracowniczej. *Zesz. nauk. UMK* 1970 z. 39. *Nauka o Książce* z. 6 s. 113—152.

Mściszowa A.: Bibliotekarz dyplomowany: organizator czy naukowiec? *Prz. bibl.* R. 36: 1968 z. 3/4 s. 242—258.

Mściszowa A.: Kształtowanie się zawodu bibliotekarskiego. — *Rocz. bibl.* R. 17: 1973 z. 3—4 s. 813—827.

Muszkowski J.: Kształcenie bibliotekarzy. *Bibliotekarz* R. 12: 1945 nr 2/3

Olejniczak B.: Wewnątrzbiblioteczne szkolenie zawodowe pracowników. W: *Materiały Biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN*. Wrocław 1971 s. 337—348.

Piąsecki W.: *Zawód bibliotekarza naukowego*. Gliwice 1956 k. 13.

Przelaskowski R.: Aktualna pragmatyka bibliotekarska w bibliotekach naukowych i jej zasięg. *Bibliotekarz* R. 29: 1962 nr 7/8 s. 196—203.

Przelaskowski R.: O kadrach bibliotekarskich w bibliotekach naukowych. *Prz. bibl.* R. 24: 1956 z. 1 s. 24—36.

Przelaskowski R.: O zawodzie bibliotekarskim i jego jedności. *Prz. bibl.* R. 30: 1962 z. 1 s. 15—31.

Przelaskowski R.: Pragmatyka bibliotekarzy dyplomowanych. *Bibliotekarz* R. 29: 1962 nr 2 s. 33—39.

Przybyło-Walczakowa Z.: Bibliotekarze dyplomowani w świetle prawa i praktyki. *Prz. bibl. R.* 37: 1969 z. 1 s. 29—34.

Remerowa K.: Sprawa kadr naukowych w bibliotekach. *Prz. bibl. R.* 21: 1953 z. 4 s. 297—325.

Rola i zadania bibliotek szkół wyższych w zakresie kształcenia kadr bibliotecznych. Konferencja bibliotekarzy szkół wyższych w dniach 12—14 czerwca 1958 r. w Toruniu. Warszawa 1959 ss. 166. *Życie Szk. wyż.* Zeszyt specj. Sprawy Biblioteczne nr 2.

Szabuniewicz A.: Przystosowanie praktyczno-zawodowe młodych kadr bibliotekarskich. *Prz. bibl. R.* 23: 1955 z. 2 s. 119—127.

Zasadowa H.: Nowa specjalizacja — pracownik bibliotecznej służby informacyjnej. *Bibliotekarz R.* 33: 1966 nr 5 s. 134—137.

Zbiór przepisów i wymagań egzaminacyjnych dla kandydatów na dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej. Warszawa 1974 ss. 49.

Żmigrodzki Z.: Biblioteka — bibliotekarz — użytkownik. Z problemów etyki bibliotekarskiej. *Rocz. bibl. R.* 16: 1972 z. 1—2 s. 275—279; też nadb.

Żmigrodzki Z.: O etykę zawodu bibliotekarskiego. *Rocz. bibl. R.* 15: 1971 z. 3/4 s. 77—84.

2. Szkolnictwo bibliotekarskie

Adler J.: Organizacja szkolnictwa bibliotekarskiego w Polsce w latach 1919—1939. *Bibliotekarz R.* 24: 1957 nr 4 s. 101—107.

Antoszczuk S.: Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy w Warszawie w latach 1953—1970. *Rocz. Bibl. Nar. R.* 8: 1972 s. 37—88.

Antoszczuk S.: *Z badań nad skutecznością dotychczasowych form kształcenia bibliotekarzy w Polsce.* Cz. 1. Bibliotekarze województwa N. Warszawa 1965 ss. 201.

Baumgart J.: Międzywydziałowe i podyplomowe studia bibliotekoznawstwa na uniwersytetach Polski Ludowej. *Bibliotekarz. R.* 37: 1970 nr 1 s. 1—4.

Cybertowicz J.: Międzywydziałowe Studium Bibliotekoznawstwa UAM w Poznaniu. *Zesz. nauk. UAM 1970 Biblioteka z.* 9 s. 46—54.

Działalność Państwowego Ośrodka Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie. [Kom. red. J. Jarczewska...]. Poznań 1974 ss. 44.

Dziesięć lat Państwowego Ośrodka Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie. Red. Ewa Pawlikowska. Warszawa 1960 ss. 131.

Głombowski K.: Historia i współczesność w kształceniu uniwersyteckim bibliotekarzy. *Studia o Książce T.* 2: 1971 s. 17—28.

Głombowski K.: O dalszy rozwój bibliotekoznawstwa uniwersyteckiego. *Rocz. bibl. R.* 11: 1967 druk 1968 z. 3/4 s. 451—465.

Gruszczyński S. J.: Katedra Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (1956—1967). *Rocz. bibl. R.* 11: 1967 druk 1968 z. 3/4 s. 467—481.

Malczyńska K.: Katedra Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego 1956—1961. *Rocz. bibl. R.* 5: 1961 z. 3/4 s. 391—394.

Mendykowa A.: Studium Bibliotekoznawstwa dla Pracujących w Uniwersytecie Wrocławskim (1956—1967). *Rocz. bibl. R.* 11: 1967 druk 1968 z. 3/4 s. 483—521.

Muszkowski J.: Pierwszy etap wyższych studiów bibliotekarskich UŁ. *Bibliotekarz R.* 20: 1953 nr 1 s. 10—13.

Remerowa K.: Katedra Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego 1951—1961. *Rocz. bibl. R.* 5: 1961 z. 3/4 s. 389—391.

- Remerowa K.: Organizacja Studium Podyplomowego z zakresu informacji naukowej. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1967 nr 1 s. 22—30.
- Remerowa K.: Perspektywy rozwoju Katedry Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego. *Bibliotekarz* R. 33: 1966 nr 5 s. 129—134.
- Remerowa K.: Studia bibliotekoznawcze na uniwersytetach polskich. *Prz. bibl.* R. 26: 1958 z. 2/3 s. 115—130.
- Rotterowa M.: Studium Bibliotekoznawstwa dla Pracujących na Uniwersytecie Wrocławskim 1956—1961. *Rocz. bibl.* R. 5: 1961 z. 3/4 s. 394—399.
- Szeptycka A.: Studia bibliotekoznawcze w Polsce a potrzeby bibliotek politechnicznych. *Rocz. bibl.* R. 17: 1973 z. 3—4 s. 787—811.
- Werno H.: Katedra Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego. 1946—1961. *Rocz. bibl.* R. 5: 1961 z. 3/4 s. 383—388.
- Więckowska H.: Akademickie kształcenie bibliotekarzy. Postulaty raportu o stanie bibliotek i próby ich realizacji. *Prz. bibl.* R. 43: 1975 z. 3.
- Więckowska H.: Pierwsza w Polsce katedra bibliotekoznawstwa. *Prz. bibl.* R. 37: 1969 z. 2 s. 113—134.
- Więckowska H.: System kształcenia bibliotekarzy na uniwersytetach polskich. *Prz. bibl.* R. 39: 1971 z. 1/4 s. 230—242.
- Więckowska H.: Uniwersyteckie kształcenie bibliotekarzy. *Prz. bibl.* R. 40: 1972 z. 1 s. 7—22.

X. INFORMACJA NAUKOWA W BIBLIOTEKACH

1. Prace o charakterze ogólnym

- Antoszczyk S.: O rozwój funkcji informacyjnej bibliotek (wojewódzkich i miejskich z udziałem Biblioteki Narodowej). Konferencja Kielecka. — *Biul. inf. Bibl. Nar.* R. 9: 1967 nr 2 s. 11—12.
- Assbury E.: Biblioteki a informacja. Z okazji dwudziestolecia działalności służby informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej. *Bibliotekarz* R. 37: 1970 nr 11/12 s. 321—326.
- Baszyńska W.: Biblioteczna służba informacyjna podstawą nowoczesnej biblioteki. *Bibliotekarz Lubelski* 1962 nr 4 s. 2—5.
- Baumgart J.: Biblioteka i informacja naukowa w procesie dydaktycznym szkoły wyższej. *Rocz. bibl.* R. 15: 1971 z. 1/2 s. 151—172.
- Bratek H., Kondras Z., Walewski W.: *Informacja i badania patentowe*. Warszawa 1964 ss. 76.
- Chamerska H.: Działalność informacyjna bibliotek polskich w latach 1945—1971. *Prz. bibl.* R. 41: 1973 z. 1/2 s. 27—53. Ogólnokrajowa Konferencja SBP nt. działalności informacyjnej bibliotek. Łódź 15—16 czerwca 1972.
- Chamerska H.: *Służba informacyjna w bibliotece*. Wyd. 2. Warszawa 1961 ss. 32.
- Czerni J.: Model oddziały informacji naukowej w szkole wyższej. *Prz. bibl.* R. 33: 1965 z. 4 s. 204—215.
- Daniłowicz Cz.: Cele, metody i problemy automatyzacji procesów biblioteczno-informacyjnych w uczelni technicznej. W: *II Krajowa Konferencja Informatyków. Referaty. Poznań 11—13 kwietnia 1973*. Poznań 1973 s. 641—648.
- Daniłowicz Cz.: Organizacja obsługi biblioteczno-informacyjnych badań naukowych w Politechnice Wrocławskiej w latach 1971—1974. *Prz. bibl.* R. 43: 1975 z. 4.

Dembowska M.: Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Próba realizacji modelu biblioteki specjalnej jako ośrodka informacji naukowej. *Rocz. bibl.* R. 15: 1971 z. 1/2 s. 173—196.

Dembowska M.: *Dokumentacja i informacja naukowa. Zarys problematyki i kierunki rozwoju.* Warszawa 1965 ss. 146.

Dembowska M.: *Metoda Bibliografii Polskiej Karola Estreichera.* Wyd. 2. Warszawa 1970 ss. 104.

Dembowska M.: Problemy bibliotek naukowych. Z zagadnień organizacyjnych informacji naukowej. *Prz. bibl.* R. 38: 1970 z. 4 s. 321—339. (Opublikowana też na prawach rękopisu. Warszawa 1971 ss. 43).

Dembowska M.: Rola bibliotek w systemie informacji. *Prz. bibl.* R. 34: 1966 z. 4 s. 230—243.

Domański E.: Zautomatyzowany system wyszukiwania informacji chemicznej w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej. *Prz. bibl.* R. 43: 1975 z. 4.

Dubrowska D.: Dokumentacja i informacja z zakresu medycyny w Polsce. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1968 nr 6 s. 22—27.

Frontczakowa W., Jaworska J.: Warsztat pracy bibliotecznej służby informacyjnej. *Prz. bibl.* R. 34: 1966 z. 4 s. 293—305.

Górkiewicz M.: Metody udzielania informacji. Ze szczególnym uwzględnieniem biblioteki technicznej. *Prz. bibl.* R. 34: 1966 z. 4 s. 282—293.

Gryc J., Kurdybacha E.: *Bibliografia w teorii i w praktyce oraz wykaz ważniejszych bibliografii i dzieł pomocniczych.* Warszawa 1953 ss. 216.

Gwiazdowska D., Wielopolska M. S., Wróblewska S.: Stan oraz perspektywy działalności informacyjnej na tle sieci bibliotek Politechniki Szczecińskiej. *Rocz. bibl.* R. 14: 1970 z. 1/2 s. 401—422.

Kamińska H.: Zagadnienia informacji w naukowych bibliotekach rolniczych. *Rocz. bibl.* R. 11: 1967 z. 1/2 s. 217—234.

Karamać B.: Biblioteka jako ośrodek informacyjny dla użytkowników instytucjonalnych. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 10: 1974 s. 19—27.

Klepacz W.: Prace nad wprowadzeniem automatyzacji przetwarzania danych w Bibliotece Narodowej. *Biul. inf. Bibl. Nar.* 1971 nr 1 s. 16—19.

Kłossowski A.: Rola bibliotek i informacji naukowej w procesie naukowo-dydaktycznym szkoły wyższej. *Zycie Szk. wyż.* 1972 nr 1 s. 101—106.

Kłossowski A., Rose E.: Informacja naukowa w uczelniach podległych Ministerstwu Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1967 nr 1 (10) s. 10—21.

Kocięcka M.: *Biblioteczna służba informacyjna. Wykaz ośrodków.* Warszawa 1963 ss. 64.

Kocięcka M.: Organizacja służby informacyjnej w bibliotekach ogólnych w Polsce. *Prz. bibl.* R. 34: 1966 z. 4 s. 250—256.

Kocięcka M.: *Służba informacyjna w bibliotekach. Zarys zagadnień metodyczno-organizacyjnych.* Warszawa 1972 ss. 111.

Korpała J.: *Dzieje bibliografii w Polsce.* Warszawa 1969 ss. 439.

Kronman-Czajka W.: Charakterystyka polskiego piśmiennictwa z zakresu działalności informacyjnej bibliotek 1946—1970. *Prz. bibl.* R. 41: 1973 z. 1/2 s. 137—161. Ogólnokrajowa Konferencja SBP nt. Działalności informacyjnej bibliotek. Łódź 15—16 czerwca 1972.

Krygier B.: Działalność dokumentacyjno-informacyjna w bibliotekach głównych politechnik i Akademii Górniczo-Hutniczej. *Zag. Inf. nauk.* 1972 nr 2 s. 83—106.

Lamparska E.: Niektóre formy pracy Oddziału Informacji Naukowej w Bi-

bliotece Głównej Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie. *Biul. Oś. Dok. PAN* 1971 nr 1 s. 69—77.

Leszczyk A.: Planowanie organizacji i działalności informacyjnej w Polsce. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1971 nr 1 s. 4—9.

Ługowski B.: System informacji naukowej w Polsce. *Zag. Inf. Nauk.* 1972 nr 2 s. 7—24.

Manteufflowa M.: Dwudziestolecie służby informacyjnej w Bibliotece Narodowej. *Biul. inf. Bibl. Nar.* 1965 nr 3 s. 5—10.

Manteufflowa M.: Formy i metody służby informacyjnej w bibliotece uniwersalnej. *Prz. bibl. R.* 34: 1966 z. 4 s. 268—282.

Marcinkowska J.: Działalność informacyjna biblioteki na rzecz studentów zaocznych. *Rocz. bibl. R.* 13: 1969 z. 1/2 s. 249—259.

Metodyka bibliograficzna. Poradnik dla autorów bibliografii specjalnych. Praca zbiorowa pod red. H. Hleb-Koszańskiej, M. Dembowskiej i H. Sawoniaka. (Wyd. 2 zmien.). Warszawa 1963 ss. 402.

Michalik J., Skwarnicka Z.: Aktualne problemy informacji naukowej w bibliotekach szkół wyższych. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1969 nr 1 s. 71—88.

Mliczewska R.: Praca informacyjna w bibliotekach naukowych placówek PAN. W: *Praca informacyjna w placówce naukowej.* Warszawa 1966 s. 180—193.

Mytnik H.: Funkcje informacyjne biblioteki instytutu w szkole wyższej. *Zag. Inf. nauk.* 1972 nr 1 s. 55—56.

Kroll H., Pietrzak A.: Program dwuletniego cyklu kursów szkoleniowych z zakresu informacji naukowej dla pracowników informacji PAN i MOiSzW [Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego]. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1968 nr 1 s. 57—61.

Nowy etap rozwoju bibliotek naukowych. Konferencja bibliotekarzy naukowych w Krynicy 3—15 II 51. *Bibliotekarz R.* 18: 1951 nr 1/2 s. 1—3 o powstaniu ośrodków informacyjno-bibliograficznych w b-kach nauk.

Ogólnokrajowa Konferencja SBP nt. działalności informacyjnej bibliotek, Łódź 15—16 czerwca 1972). Wstęp, ... przebieg obrad, uchwały. *Prz. bibl. R.* 41: 1973 z. 1/2 s. 5—8, 162—180.

Pabiszowa H.: Uwagi w sprawie oddziałów informacji naukowej w bibliotekach szkół wyższych. *Prz. bibl. R.* 32: 1964 z. 4 s. 226—234.

Pawlikowska E.: Niektóre problemy organizacyjne działów informacyjno-bibliograficznych bibliotek publicznych, wojewódzkich i miejskich. *Bibliotekarz R.* 34: 1967 nr 2 s. 33—38.

Pietrzak A.: Problemy informacji naukowej w Polskiej Akademii Nauk i Resorcie Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1967 nr 1 s. 3—9.

Piróg W.: *Zagadnienia informacji i dokumentacji naukowej.* Warszawa 1972 ss. 213.

Poradnik pracownika informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej. Warszawa 1964 ss. 230.

Praca informacyjna w placówce naukowej. Materiały z sympozjum pracowników informacji naukowej w Polskiej Akademii Nauk i Czechosłowackiej Akademii Nauk. Świnoujście 25—28 V 1966 r. Warszawa 1966 ss. 468.

Rabcewiczowa H.: Służba informacyjno-bibliograficzna w naukowej bibliotece specjalnej. *Biul. Gł. Bibl. Lek.* 1963 nr 2/3 s. 85—89.

Ratajewski J.: *Wstęp do informacji naukowej.* Katowice 1973 ss. 72.

Rużyło-Stasiakowa J.: Z problematyki informacji naukowej w zakresie nauk społecznych. *Rocz. Bibl. Nar. R.* 3: 1967 s. 61—73.

Salecka W.: Różne typy kartotek selekcyjnych w pracy informacyjnej biblioteki naukowej. *Rocz. wojsk. Inst. Hig.* 1968 nr 3/4 s. 211—232.

Sawoniak H., Sitarska A.: Potrzeby polskich bibliotek naukowych w zakresie automatycznego przetwarzania informacji (API). *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1971 nr 3 s. 17—25.

Siadkowski S.: Wydawnictwa ciągle a sprawność informacji. W: *Materiały sesji problemowej Biblioteki Głównej Politechniki Szczecińskiej 26—27 IV 1965*. Szczecin 1965 s. 91—105.

Sitarska A.: *Nowe metody i techniki bibliografii*. Warszawa 1971 ss. 187.

Sitarska A.: Problemy automatyzacji bieżącej bibliografii narodowej. *Rocz. Bibl. Nar. R.* 10: 1974 s. 5—18.

Sitarska H., Zasadowa H.: *Specjalistyczne wydawnictwa informacyjne (Problematyka i przegląd)*. Warszawa 1972 ss. 158.

Skwarnicka Z.: Kierunki rozwoju służby informacyjnej w bibliotekach szkół wyższych. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1971 nr 1 s. 3—12.

Stan i potrzeby informacji naukowej w naukach społecznych. *Materiały z III Sympozjum Pracowników Informacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk i Czesosłowackiej Akademii Nauk. Zakopane 12—15 X 1970*. Warszawa 1971 ss. 331.

Stankiewicz W.: Stan i perspektywy rozwoju informacji i dokumentacji naukowej. *Rocz. Bibl. Nar. R.* 9: 1973 s. 5—41.

Sygitowicz J.: Podstawowe kierunki działania Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1972 nr 1 s. 1—3.

Szablowski B.: Zewnętrzna postać danych w systemach bibliotecznych i informacyjnych wykorzystujących środki EPD. W: *II Krajowa Konferencja Informatyków. Referaty. 11—13 kwietnia 1973*. Poznań 1973 s. 661—665.

Szubert E.: Organizacja i kierunki prac naukowo-badawczych w dziedzinie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej w PRL. *Rocz. Bibl. Nar. R.* 9: 1973 s. 477—488.

Szwalbe J.: Niektóre zagadnienia informacji w zakresie nauk społecznych. *Aktual. Probl. Inf. Dok. R.* 14: 1969 nr 1 s. 10—15.

Scibor E., Tomasiak-Beck J.: *Analiza porównawcza języków informacyjnych (Wybrane zagadnienia)*. Warszawa 1970 ss. 107. Prace, studia, przyczynki nr 7.

Uniejewska H.: Biblioteki w systemie informacji naukowej. Próba ujęcia modelowego. *Prz. bibl. R.* 41: 1973 z. 1/2 s. 55—63. Ogólnokrajowa konferencja SBP nt. działalności informacyjnej bibliotek. Łódź 15—16 czerwca 1972.

Uniejewska H.: Organizacja służby informacyjnej bibliotek polskich w okresie 1945—1965. Rozwój form i aktualna problematyka. *Prz. bibl. R.* 34: 1966 z. 4 s. 243—250.

Wigłuszowa M.: Organizacja służby informacyjnej w sieci bibliotecznej szkoły wyższej. *Życie Szk. wyż.* 1969 z. 4 s. 75—80.

Wroczyński R.: Rola bibliotek i informacji naukowej w procesie dydaktycznym szkoły wyższej. *Dydaktyka Szkoły Wyższej* 1969 nr 1 s. 133—141.

Wróblewska S.: Służba informacyjna w czytelniach specjalistycznych wyższych szkół technicznych. *Zesz. nauk. PSzczec.* 1965 nr 65 z. 145—174.

Wysocki A.: Niektóre problemy informacji naukowej. *Rocz. Bibl. Nar. R.* 1: 1965 s. 64—77.

Zaręba H.: Tematowanie piśmiennictwa w polskiej bieżącej bibliografii narodowej. W: *Z problemów bibliografii*. Warszawa 1970 s. 185—193.

Zasadowa H.: Pracownicy bibliotecznej służby informacyjnej. *Prz. bibl. R.* 34: 1966 z. 4 s. 257—268.

Zasadowa H.: Problemy służby informacyjnej w bibliotekach uniwersyteckich. *Rocz. bibl. R.* 11: 1967 z. 1/2 s. 201—215.

Zmigrodzki Z.: Miejsce i rola biblioteki w ogólnym systemie informacji. *Prz. bibl. R.* 41: 1973 z. 1/2 s. 9—26. Ogólnokrajowa Konferencja SBP nt. działalności informacyjnej bibliotek. Łódź 15—16 czerwca 1972.

Zmigrodzki Z.: Uwagi na temat informacji naukowej w wyższych szkołach technicznych. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1968 nr 1 s. 43—49.

2. Użytkownicy informacji naukowej w bibliotece naukowej (badania potrzeb i ich kształcenie)

Adler H.: Niektóre potrzeby informacji i dokumentacji a biblioteka specjalna, biologiczna. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1965 nr 1 s. 63—68.

Badanie potrzeb informacji w placówkach PAN. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1966 nr 2 ss. 126.

Dembowska M.: Potrzeby pracowników nauki w zakresie służby informacyjnej. *Prz. bibl. R.* 37: 1969 z. 2/3 s. 221—225.

Jarecka H.: Wprowadzenie do problematyki badań potrzeb użytkowników informacji. *Prz. bibl. R.* 41: 1973 z. 1/2 s. 65—70. Ogólnokrajowa konferencja SBP nt. działalności informacyjnej bibliotek. Łódź 15—16 czerwca 1972.

Jarecka H., Aleksandrowicz I.: Badania potrzeb użytkowników informacji studentów szkół wyższych. *Prz. bibl. R.* 41: 1973 z. 1/2 s. 71—82. Ogólnokrajowa konferencja SBP nt. działalności informacyjnej bibliotek. Łódź 15—16 czerwca 1972.

Kleczkowski A. S.: *Warsztat pracy naukowca a służba informacyjna w bibliotece szkoły wyższej*. Kraków 1967 ss. 22.

Kocięcka M.: Użytkownicy informacji w bibliotekach publicznych i ich potrzeby. *Prz. bibl. R.* 41: 1973 z. 1/2 s. 83—96. Ogólnokrajowa konferencja SBP nt. działalności informacyjnej bibliotek. Łódź 15—16 czerwca 1972.

Kowalewski Z.: W sprawie potrzeb informacyjnych pracowników nauki. Uwagi na marginesie badań ODiIN PAN na temat rzeczywistych potrzeb informacyjnych pracowników nauki. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1966 nr 2 s. 53—58.

Pindłowa W.: Z doświadczeń szkolenia użytkowników informacji naukowej. *Bibliotekarz R.* 34: 1967 nr 11/12 s. 339—341.

Rosołowski S.: Próba określenia zarysu potrzeb wojska w zakresie informacji naukowej i usług bibliotecznych. *Rocz. bibl. R.* 10: 1966 z. 1/2 s. 221—243; też: *nadb.*

Siniarska-Czaplicka J.: Analiza potrzeb użytkowników informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej. *Prz. bibl. R.* 41: 1973 z. 1/2 s. 97—108. Ogólnokrajowa konferencja SBP nt. działalności informacyjnej bibliotek. Łódź 15—16 czerwca 1972.

Wyczańska K.: Badanie potrzeb pracowników w zakresie informacji naukowej na terenie Polskiej Akademii Nauk. *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1967 nr 2 s. 82—90.

Wysocki A.: Potrzeby użytkowników informacji naukowej. (Ogólna charakterystyka stanu badań). *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1967 nr 2 s. 61—81; też: *Zag. Naukoznaw.* T. 3: 1967 z. 3/4 s. 85—99.

3. Współpraca bibliotek w zakresie działalności informacyjnej

Brykczyńska M.: Centralny, zautomatyzowany system informacji o zasobach obcej literatury w bibliotekach polskich ARKA. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1973 nr 3 s. 21—23; 1974 nr 1 s. 28—31.

Chamerska H.: UNISIST — program światowego systemu informacji naukowej. *Prz. bibl. R.* 43: 1975 nr 1 s. 139—148.

Chamerska H.: Współpraca bibliotek w zakresie służby informacyjnej. W: *Współpraca bibliotek. Materiały wakacyjnego seminarium bibliotekarskiego. Jarocin 17—27 sierpnia 1959*. Opr. M. Dembowska, H. Sawoniak. Warszawa 1960 s. 74—86.

Duninowa C.: W sprawie służby informacyjnej łódzkich bibliotek naukowych. (Z działalności łódzkiego Okręgu SBP). *Bibliotekarz R.* 34: 1967 nr 6 s. 181—182.

Frontczakowa W.: Współpraca bibliotek w zakresie informacji na terenie Łodzi. *Prz. bibl. R.* 38: 1970 z. 4 s. 376—379.

Kamolowa D.: Centralna informacja o rękopisach polskich w Bibliotece Narodowej. *Rocz. Bibl. Nar. R.* 10: 1974 s. 315—330.

Kocięcka M.: Wymiana zestawień bibliograficznych między ośrodkami informacyjnymi. *Bibliotekarz R.* 32: 1965 nr 3 s. 77—80.

Kulikowski J. L.: System Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej — SINTO. Zarys koncepcji i perspektywa realizacji. *Prz. bibl. R.* 43: 1975 z. 1 s. 3—28.

Łoś L.: Perspektywy rozwoju wymiany wydawnictw naukowych i fachowych z zagranicą i jej miejsce w systemie informacji naukowej w PRL. *Rocz. bibl. R.* 17: 1973 z. 1—2 s. 367—396.

Manteufflowa M.: Służba informacyjna w Bibliotece Narodowej i jej współpraca z bibliotekami w terenie. *Bibliotekarz R.* 32: 1965 nr 3 s. 66—69.

Materiały ze Zjazdu Przedstawicieli Bibliotek WSR w Lublinie 22—23 czerwiec 1964 r. pt. „Zagadnienia informacji rolniczej w Polsce”. Lublin 1965 ss. 156.

Rudnicka Z., Walińska Z.: Stan i możliwości współpracy ośrodków informacji bibliotek naukowych w Łodzi. *Bibliotekarz R.* 36: 1969 nr 10 s. 294—300.

Siniarska-Czaplicka J.: Współpraca bibliotek fachowych w zakresie informacji. *Prz. bibl. R.* 36: 1968 z. 1/2 s. 177—184. Zesz. poświęcony VI Zjazdowi Bibliotekarzy Polskich 12—14 II 1968.

Szabłowski B., Szarski H., Wańczyk J.: *Problemy projektowania systemów biblioteczno-informacyjnych*. Wrocław 1974 ss. 51.

Uniejewska H.: Niektóre zagadnienia służby informacyjnej naukowych bibliotek specjalnych na przykładzie bibliotek społeczno-ekonomicznych. *Bibliotekarz R.* 32: 1965 nr 3 s. 69—71.

Widy-Wirski F.: Centralne biblioteki naukowe (dziedziczne) jako podstawowe ogniwa krajowego systemu informacyjnego. *Aktual. Probl. Inf. Dok. R.* 19: 1974 nr 1 s. 10—13.

Wieczorek Z.: Współpraca bibliotek w zakresie służby informacyjnej. Koreferat i dyskusja. W: *Współpraca bibliotek. Materiały wakacyjnego seminarium bibliotekarskiego. Jarocin 17—27 sierpnia 1959*. Opr. M. Dembowska, H. Sawoniak. Warszawa 1960 s. 86—96.

Wigluszowa M.: Współpraca w zakresie informacji naukowej w środowisku szkoły wyższej. *Prz. bibl. R.* 35: 1967 nr 3/4 s. 252—258.

Włosińska E., Żmigrodzki Z.: Założenia współpracy regionalnej ośrodków

ków informacji i bibliotek w Częstochowskim Ośrodku Przemysłowym. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1970 nr 4 s. 9—11.

Wysocki A.: Światowy system informacji naukowej UNISIST. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1970 nr 6 s. 1—4.

Zasadowa H., Kosuth E.: Problemy współpracy w zakresie informacji naukowej w bibliotekach szkół wyższych. *Prz. bibl.* R. 36: 1968 z. 1/2 s. 154—167. Zesz. poświęcony VI Zjazdowi Bibliotekarzy Polskich 12—14 II 1968.

XI. TYPY BIBLIOTEK NAUKOWYCH (organizacja i działalność)

I. Prace o charakterze ogólnym

Baumgart J.: Biblioteki instytutów na tle reorganizacji szkół wyższych. *Rocz. bibl.* R. 17: 1973 z. 1—2 s. 345—365; też nadb.

Biblioteki województwa poznańskiego w latach 1945—1954. Praca zbiorowa. Warszawa 1956 ss. 216.

Bieguszevska C., Pelczarski L.: Z zagadnień statystyki bibliotek wyższych uczelni. *Bibliotekarz* R. 35: 1968 nr 4 s. 104—107.

Bursowa F.: *Biblioteki w Polsce Ludowej. Przegląd ogólny.* Wyd. 4. Warszawa 1971 ss. 52.

Cwiekowa J., Przelaskowski R.: *Polskie biblioteki naukowe. (Zarys problematyki).* Warszawa 1971 ss. 92.

Lewandowski J.: *Działalność bibliotek szkół wyższych w 1972 r.* Warszawa 1973 ss. 23.

Lewandowski J.: *Działalność bibliotek szkół wyższych w 1973 r.* Warszawa 1974 ss. 26.

Przelaskowski R.: Co to jest typizacja bibliotek. *Prz. bibl.* R. 29: 1961 s. 2—6.

Przelaskowski R.: O typach i typizacji bibliotek naukowych. *Prz. bibl.* R. 25: 1957 z. 1 s. 3—24.

Kłossowski A.: Działalność bibliotek szkół wyższych resortu oświaty i szkolnictwa wyższego w 25-lecie Polski Ludowej. *Rocz. bibl.* R. 13: 1969 z. 3/4 s. 589—637; też: odbitka (uzupełn.) Warszawa 1970 ss. 51. *Sprawy Biblioteczne* nr 5. *Życie Szk. wyż.*

Sordyl B.: Struktura organizacyjna bibliotek głównych szkół wyższych w świetle aktów prawnych. *Prz. bibl.* R. 33: 1965 z. 4 s. 193—203.

Więckowska H.: Rola i zadania biblioteki głównej w szkole wyższej. *Życie Szk. wyż.* Zesz. specj. *Sprawy Biblioteczne* 1956 s. 23—47; też: nadb.

Wróblewski A.: *Biblioteki szkół wyższych w liczbach. Próba analizy wybranych zagadnień ekonomiczno-organizacyjnych.* Warszawa 1972 ss. 469.

Wróblewski A.: Biblioteki szkół wyższych w liczbach. Lata 1968—1970. *Rocz. bibl.* R. 16: 1972 z. 3—4 s. 651—747; też: nadb. Warszawa 1972 ss. 99. *Sprawy Biblioteczne* nr 6. Min. Nauki Szkoln. Wyż. i Tech.

Wróblewski A.: Biblioteki szkół wyższych w liczbach. Rok 1971. *Rocz. bibl.* R. 17: 1973 z. 3—4 s. 855—944.

Wróblewski A.: Biblioteki szkół wyższych w liczbach w roku 1972. *Rocz. bibl.* R. 18: 1974 z. 3—4 s. 939—989.

Zbrojowa D.: Struktura organizacyjna a rozwój biblioteki głównej szkoły wyższej. *Prz. bibl.* 38: 1970 z. 1 s. 31—34.

2. Biblioteki ogólne

a) Biblioteka Narodowa

- *Biblioteka Narodowa w latach 1945—1956*. Praca zbiorowa. Warszawa 1958 ss. 240.
- Bieńkowski W.: Charakter i zadania Biblioteki Narodowej. *Prz. bibl.* R. 23: 1955 z. 3/4 s. 231—235.
- Dembowska M.: Instytut Bibliograficzny w służbie oświaty i nauki. *Bibliotekarz* R. 21: 1954 nr 4 s. 98—100.
- Horodyski B.: Zadania nowoczesnej biblioteki narodowej. *Prz. bibl.* R. 35: 1967 z. 2 s. 91—96.
- Kądzielski J.: Badania Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej nad książką, bibliotekami i czytelnictwem. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 5: 1969 s. 363—378.
- Łodyński M.: Zagadnienie „Biblioteki Narodowej” w Polsce i za granicą. *Prz. bibl.* R. 16: 1948 z. 1/2 s. 22—39.
- Remerowa K.: Z prac i zamierzeń Biblioteki Narodowej. *Wiedza i Życie* 1950 s. 331—335.
- Skwarnicki M.: Zarys rozwoju koncepcji i organizacji Biblioteki Narodowej w Warszawie (1918—1954). W: *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej*. Warszawa 1961 s. 89—130.
- Sitarska A.: *Program rozwoju automatyzacji w Bibliotece Narodowej*. Warszawa 1973 k. 45.
- Słodkowska E.: Instytut Bibliograficzny w Polsce. Geneza, koncepcje teoretyczne i rozwój działalności. *Biul. Inst. Bibliogr.* T. 7: 1964 nr 4 s. 263—265.
- Statut Biblioteki Narodowej*. Warszawa 1969 ss. 10.
- Szolginiowa W.: Zbiory bibliologiczne Biblioteki Narodowej. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 3: 1967 s. 339—419.
- Więckowska H.: Z prac nad odbudową Biblioteki Narodowej. *Prz. bibl.* R. 14: 1946 s. 108—114.
- Założenia ogólne kompleksowego systemu Biblioteki Narodowej*. (Skrót). Oprac. skrótu ... A. Sitarska, ..., B. Karamać. Warszawa 1974 ss. 32.

b) Biblioteki uniwersyteckie

- Adriankowa M.: *Problemy organizacyjne bibliotek zakładowych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*. Lublin 1966 ss. 32.
- Binerowski Z.: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego i jej problemy koncepcyjno-organizacyjne. *Prz. bibl.* R. 42: 1974 z. 1 s. 49—63.
- Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych w dniach 3—6 czerwca 1959 r. w Łodzi*. Materiały. Łódź 1960 ss. 211.
- Romańska A.: Stan i problematyka uniwersyteckich bibliotek zakładowych. W: *Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych*. Łódź 1960 s. 74—93.
- Sierotwiński S.: Biblioteka uniwersytecka jako zakład naukowy. *Prz. bibl.* R. 24: 1956 z. 4 s. 308—320.
- Tyszkowska J.: Stan i problematyka uniwersyteckich bibliotek zakładowych. W: *Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych*. Łódź 1960 s. 27—73.
- Więckowska H.: Biblioteki uniwersyteckie w 20-leciu Polski Ludowej. *Życie Szk. wyż.* 1965 nr 6 s. 60—76.
- Wróblewski A.: *Biblioteki uniwersyteckie w liczbach. Próba analizy statystycznej*. Wrocław 1969 s. 313—351. Też: *nadb. Rocz. bibl.* R. 13: 1969, z. 1/2.

c) Biblioteki PAN i towarzystw naukowych o charakterze ogólnym

Albin J.: Biblioteka Ossolineum w środowiskowej współpracy bibliotek naukowych Wrocławia. *Prz. bibl. R.* 38: 1970 z. 4 s. 369—375.

Dembowska M.: Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. *Nauka Polska* 1969 nr 2 s. 85—97.

Łoś L.: Biblioteki Polskiej Akademii Nauk. *Prz. bibl. R.* 40: 1972 nr 2 s. 145—163.

Materiały biblioteczne z konferencji organizowanych w latach 1963—1968 przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN. [Kom. red.: Z. Jabłoński, L. Łoś, F. Pańczkowski]. Wrocław 1971 ss. 348.

Narada bibliotekarzy Polskiej Akademii Nauk na temat: Model biblioteki w placówce naukowej PAN. Warszawa, 12 listopada 1973 r. [Red. M. Dembowska]. Warszawa 1974 s. 109—158. Odb. *Prz. bibl. R.* 42: 1974 z. 2.

Olejniczak B.: Biblioteki towarzystw naukowych w świetle nowej ustawy o bibliotekach. *Prz. bibl. R.* 37: 1969 z. 2/3 s. 151—161.

d) Biblioteki publiczne o charakterze naukowym

Gawinkowa I., Tazbir S.: Podstawowe problemy organizacyjne wielkomijskich bibliotek publicznych w świetle doświadczeń Biblioteki m. st. Warszawy. W: *Problemy czytelnictwa w wielkich miastach.* Warszawa 1960 s. 52—64.

Kołodziejska J.: *Biblioteki publiczne. Główne kierunki rozwoju.* Warszawa 1972 ss. 233.

Korpała J.: Biblioteki powszechne w dwudziestolecu Polski Ludowej. *Prz. bibl. R.* 33: 1965 z. 3 s. 131—143.

Przelaskowski R.: O charakterze naukowym wielkich bibliotek powszechnych. *Prz. bibl. R.* 18: 1950 z. 1 s. 3—26.

3. Biblioteki specjalne

a) Prace o charakterze ogólnym

Assbury E., Czarnecka J.: *Biblioteka fachowa.* Wyd. 3 popr. i uzup. Warszawa 1965 ss. 310.

Ciechowska-Radecka M.: Problemy małych bibliotek naukowych specjalnych. *Prz. bibl. R.* 42: 1974 z. 2 s. 141—151.

Morsztynkiewiczowa I.: Z zagadnień organizacyjnych bibliotek specjalnych. *Prz. bibl. R.* 29: 1961 z. 1 s. 74—80.

Uniejewska H.: Problemy organizacyjne bibliotek specjalnych. *Prz. bibl. R.* 29: 1961 z. 1 s. 65—73.

Walterowa H.: Rola i znaczenie bibliotek specjalnych. Dyskusje o reorganizacji bibliotek. *Zycie Nauki* 1948 nr 27/28 s. 158—167.

b) Biblioteki PAN i towarzystw naukowych o charakterze specjalnym

Rużyło-Stasiakowa J.: Biblioteka Instytutu Badań Literackich. *Rocz. Bibl. Nar. R.* 2: 1966 s. 1—17.

Tatarkiewicz-Hitczenko E.: Biblioteka Instytutu Matematycznego PAN (z problematyki bibliotek instytutów naukowych). *Rocz. Bibl. Nar. R.* 2: 1966 s. 18—31.

c) Biblioteki ekonomiczne

Maciejewska H.: Biblioteki szkół ekonomicznych. W: *Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek.* Warszawa 1962 s. 71—80.

d) Biblioteki lekarskie

Bocheński A.: Biblioteki zakładów i klinik akademii medycznych. W: *Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych*. Łódź 1960 s. 148—161.

Konopka S.: Biblioteki lekarskie specjalizujące się w poszczególnych działach naukowych. *Stużba Zdrowia* 1952 nr 10 s. 5.

Konopka S.: Biblioteki lekarskie w Polsce, ich rozwój i ich potrzeby. *Polski Tygodnik Lekarski* 1951 nr 15/16 s. 593—598.

Skrzypczak A.: Rzut oka na przeszły i obecny stan bibliotek lekarskich w Polsce. *Prz. bibl. R.* 36: 1968: z. 3/4 s. 324—333.

e) Biblioteki muzyczne

Markiewicz L.: Na marginesie katowickiej konferencji bibliotekarzy muzycznych. *Ruch Muzyczny* 1961 nr 5 s. 14.

f) Biblioteki pedagogiczne

Białkowska E.: Dwadzieścia pięć lat bibliotek szkolnych i pedagogicznych. W: *Z doświadczeń bibliotek szkolnych i pedagogicznych*. R. 9: 1970 s. 15—35.

Szelińska J.: Konferencja bibliotek wyższych szkół pedagogicznych. *Prz. bibl. R.* 25: 1957 z. 1 s. 89—91.

g) Biblioteki rolnicze

Bieguszevska C., Pelczarski L.: Biblioteki Wyższych Szkół Rolniczych w okresie XX-lecia Polski Ludowej. *Prz. bibl. R.* 33: 1965 nr 1 s. 78—85.

Pasierski J.: Biblioteki szkół rolniczych. W: *Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek*. Warszawa 1962 s. 62—70.

Pasierski J.: Stan i problematyka uczelnianych bibliotek zakładowych w wyższych szkołach rolniczych. W: *Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych*. Łódź 1960 s. 172—190.

h) Biblioteki techniczne

Kozłowski R., Kozicka H.: Specjalne biblioteki techniczne m. st. Warszawy. *Prz. bibl. R.* 35: 1967 z. 3/4 s. 226—241.

Krzyżewski T.: Biblioteki wyższych szkół technicznych wobec zagadnień naukowych i dydaktyczno-wychowawczych. *Życie Szk. wyż.* 1970 nr 12 s. 92—97.

Lech A.: *Biblioteka techniczna i jej organizacja*. Wyd. 2 uzup. i popr. Warszawa 1969 ss. 35.

Olewnik K.: Biblioteki zakładowe wyższych szkół technicznych w Polsce. W: *Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych*. Łódź 1960 s. 135—147.

Przelaskowski R.: *Biblioteki techniczne w Polsce*. Warszawa 1956 ss. 71.

Szeptycka A.: Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej w latach 1945—1965. *Rocz. bibl. R.* 13: 1969 z. 3/4 s. 639—713.

Wielopolska M. S.: Biblioteki szkół technicznych. W: *Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek*. Warszawa 1962 s. 43—61.

Wielopolska M. S.: Biblioteki zakładowe wyższych szkół technicznych w Polsce. W: *Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych*. Łódź 1960 s. 94—134.

Wielopolska M. S.: *Rozwój i organizacja bibliotek technicznych szkół akademickich w Polsce, Wybrane zagadnienia*. Warszawa 1970 ss. 215.

Wielopolska M. S.: Zagadnienie rozwoju Biblioteki Głównej Politechniki Szczecińskiej w latach 1946—1980. W: *Materiały sesji problemowej Biblioteki Głównej Politechniki Szczecińskiej* 26—27. IV. 1965 r. Szczecin 1965 s. 27—56.

i) Biblioteki wojskowe

Rosołowski S.: Centralna Biblioteka Wojskowa w Warszawie w latach 1945—1964. Podstawy organizacyjne. *Rocz. bibl.* R. 9: 1965 z. 1/2 s. 111—136; też odb.

Rosołowski S.: *Rozwój i przemiana koncepcji Centralnej Biblioteki Wojskowej w latach 1945—1964*. Warszawa 1965 ss. 251.

XII. ORGANIZACJA BIBLIOTEKARSTWA. WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK NAUKOWYCH. SIECI

i. Organizacja bibliotekarstwa

Baculewski J.: *Do podstaw polityki bibliotecznej*. Warszawa 1969 s. 112—136. (Nadb.: Rosołowski S., Zielińska K.: *Polskie biblioteki wojskowe, 1767—1967*. Warszawa 1969).

Baumgart J.: Bibliotekarstwo polskie w 25-leciu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. *Rocz. bibl.* R. 14: 1970 z. 1/2 s. 365—400; też: nadb.

Baumgart J.: Bibliotekarstwo polskie. Rozwój, stan aktualny, perspektywy rozwojowe. — *Prz. bibl.* R. 41: 1973 z. 3 s. 243—254; też nadb.

Baumgart J.: Sprawozdanie Komisji do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego za okres 1963—1966. *Rocz. bibl.* R. 10: 1966 z. 3/4 s. 536—539;... 1966—1969. *Rocz. bibl.* R. 15: 1971 z. 1/2 s. 406—413.

Baumgart J.: Zagadnienia organizacyjne bibliotekarstwa. W: *Ogólnopolski Zjazd Bibliotekarzy. Warszawa 16—18. II. 1956. Księga pamiątkowa*. Warszawa 1957 s. 324—365. Dyskusja s. 365—398.

Dembowska M.: Państwowy Instytut Książki 1946—1949. *Prz. bibl.* R. 39: 1971 z. 1/4 s. 81—100.

Gruberska E.: Państwowa Rada Biblioteczna. *Prz. bibl.* R. 37: 1969 z. 1 s. 39—45.

Grycz J.: Polska polityka biblioteczna w latach powojennych. W: *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej*. Wrocław 1961 s. 71—88.

Kołodziejska J.: *Biblioteka a świat współczesny*. Wrocław 1973 ss. 230.

Kołodziejska J.: Perspektywy rozwoju bibliotekarstwa polskiego w świetle nowej ustawy o bibliotekach. *Prz. bibl.* R. 37: 1969 z. 1 s. 14—23.

Kołodziejska J.: Problemy bibliotekarstwa polskiego w XXX-leciu Polski Ludowej (w świetle Raportu o bibliotekach polskich). *Prz. bibl.* R. 42: 1974 z. 3 s. 225—236.

Kozioł Cz.: *Polityka biblioteczna*. Wyd. 2. przejr. i uzupełn. Warszawa 1954 ss. 55.

Kubiak S.: Rola bibliotekarstwa w życiu naukowym, kulturalnym i Oświatowym miasta Poznania. *Zesz. nauk. UAM 1969 Biblioteka* z. 8 s. 13—42.

Pasierski J.: Zagadnienie specjalizacji biblioteki. *Rocz. bibl.* R. 8: 1964 s. 167—188.

Pawlikowska E.: Państwowa Rada Biblioteczna. *Bibliotekarz* R. 40: 1973 nr 1 s. 12—15.

Pawlikowska E.: Państwowa Rada Biblioteczna (po rocznej działalności). *Prz. bibl. R.* 38: 1970 z. 1 s. 35—38.

Report o stanie bibliotek polskich. [Wyd. 2]. (Przewodn. Kom. Red. W. Stankiewicz). Warszawa 1974 ss. 52.

Rola wielkopolskich bibliotek i ośrodków informacji w terenie. (Materiały sesji naukowej 16—17. XII. 1973 r.) Komitet red.: ... S. Kubiak... Poznań 1974 ss. 103.

Romańska A.: Pierwszy akt prawny w zakresie specjalizacji działalności bibliotek naukowych w Polsce. *Prz. bibl. R.* 42: 1974 z. 1 s. 21—36.

Romańska A.: Sprawozdanie Komisji do Spraw Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego za lata 1967—1971. *Rocz. bibl. R.* 17: 1973 z. 1/2 s. 210—225; ... 1969—1972. *Rocz. bibl. R.* 19: 1975 z. 3/4 s. 979—990.

Twórcy nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego. [Red. tomu: B. Kocowski]. Wrocław 1974 ss. 342.

Zarębski T.: *Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych. Według stanu w dniu 1 VI 1968 r.* Warszawa 1968 ss. 371.

2. Z dziejów organizacji bibliotekarstwa

Dobrowolski K.: Z zagadnień polityki bibliotecznej. — *Prz. bibl. R.* 6: 1932 z. 3 s. 124—126. Pamiętnik Trzeciego Zjazdu Bibliotekarzy Polskich w Wilnie 26—28 VI 1932 r. Oprac. H. Hleb-Koszańska.

Kołodziejska J.: Bibliotekarze w walce o ustawę biblioteczną w okresie międzywojennym (w Polsce). *Rocz. Bibl. Nar. R.* 2: 1966 s. 53—67.

Łodyński M.: Pierwszy polski projekt „Generalnej Dyrekcji Bibliotek” *Prz. bibl. R.* 24: 1956 z. 1 s. 1—23.

Łodyński M.: *U kolebki polskiej polityki bibliotecznej (1774—1794).* Warszawa 1935 ss. 81.

Łodyński M.: Wpływ wytycznych Komisji Edukacji Narodowej na państwową politykę biblioteczną Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego (1807—1831). W: *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie.* Praca zbiorowa pod red. S. Tażbiana warszawa 1961 s. 76—105.

Mocarski Z.: *O polskiej państwowej polityce bibliotecznej.* Lublin 1919 ss. 10.

Więckowska H.: Bibliotekarstwo polskie na terenie międzynarodowym w latach 1923—1939. Próba zarysu historycznego. *Studia o Książce T. 3* Wrocław 1972 s. 197—226.

Więckowska H.: Dziedzictwo Komisji Edukacji Narodowej w bibliotekarstwie polskim XIX w. *Prz. bibl. R.* 42: 1974 z. 3 s. 237—250.

3. Współpraca bibliotek

Baumgart J.: Rola Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w rozwoju bibliotekarstwa polskiego. W: *Księga VI Zjazdu Bibliotekarzy Polskich 12—14 II 1968 Warszawa 1969 s. 22—28.* Też: *Bibliotekarz R.* 35: 1968 s. 76—81; *Prz. bibl. R.* 36, 1969 z. 1/ s. 22—28.

Baumgart J.: Rzut oka na dzieje Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. 1917—1957. *Prz. bibl. R.* 25: 1957 z. 4 s. 292—324.

Jabłoński Z.: Problemy środowiskowej współpracy bibliotek naukowych. *Prz. bibl.* R. 38: 1970 z. 4 s. 349—353.

Księga VI Zjazdu Bibliotekarzy Polskich. 12—14 II 1968 r. (50 lat Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 1917—1967). Pod red. Jadwigi Kołodziejskiej. Warszawa 1969 ss. 215 lub *Przegląd Biblioteczny*. Zeszyt poświęcony VI Zjazdowi Bibliotekarzy Polskich 12—14 II 1968. R. 36: 1969 z. 1/2.

Kubiak S.: Problematyka współpracy międzybibliotecznej w Poznaniu. *Zesz. nauk. UAM Biblioteka*. R. 4: 1964 s. 55—72.

Łoś L.: *Biblioteki Polskiej Akademii Nauk. Zarys kształtowania sieci i stan aktualny*. Wrocław 1973 ss. 247.

Pieńkowska K.: Współpraca bibliotek w skali międzynarodowej. W: *Współpraca bibliotek*. Warszawa 1960 s. 153—172.

Prokopowicz M.: Polskie biblioteki muzyczne. — Współpraca krajowa i międzynarodowa. *Biul. Inf. Bibl. Nar.* 1974 z. 1 s. 11—15.

Przelaskowski R.: Sieci biblioteczne w Polsce i ich założenia strukturalne. *Prz. bibl.* R. 21: 1953 s. 6—25.

Ratajewski J.: Organizacja i działalność sieci bibliotecznej Uniwersytetu Śląskiego w latach 1968—1974. *Prz. bibl.* R. 43: 1975 z. 2 s. 163—170.

Rogoziński Z.: Zagadnienie sieci bibliotek naukowych. *Nauka Polska* 1953 nr 3 s. 137—144.

Romańska A.: Sieć biblioteczna Uniwersytetu w świetle doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. *Prz. bibl.* R. 33: 1965 z. 2 s. 66—77.

Rybicki P.: Zagadnienie sieci i specjalizacji bibliotek naukowych w Polsce. W: *Druga Konferencja Naukowa Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego*. Wrocław 3—5 XI 1954. Wrocław 1957 s. 11—30.

Sawoniak H.: Bibliografia zagadnień współpracy bibliotek. W: *Współpraca bibliotek*. Warszawa 1960 s. 178—213.

Sawoniak H.: Współpraca bibliotek. Zagadnienia ogólne. W: *Współpraca bibliotek*. Warszawa 1960 s. 11—30.

Świderski B.: Organizacja zespołu naukowych bibliotek uniwersalnych w Polsce. *Prz. bibl.* R. 29: 1961 z. 1 s. 56—65.

Świderski B.: Współdziałanie bibliotek w środowisku wielkomiejskim. *Bibl. zach.-pom.* R. 9: 1967 nr 2/3 s. 52—78.

Wiącek H.: Współpraca bibliotek w skali krajowej. *Prz. bibl.* R. 28: 1960 z. 3 s. 194—212.

Wielopolska M. S.: Sieć bibliotek wyższej szkoły technicznej, ze szczególnym uwzględnieniem doświadczeń Biblioteki Politechniki Szczecińskiej. *Prz. bibl.* R. 26: 1958 z. 2/3 s. 131—149.

Więckowska H.: Sprawa sieci bibliotek uczelnianych. *Życie Szk. wyż.* 1955 nr 6 s. 63—66.

Więckowska H.: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w Międzynarodowym Ruchu Bibliotekarskim. 1945—1970. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 7: 1971 s. 530—552.

Wójcik M.: Podstawy prawne działalności sieci bibliotecznych w Szkołach Wyższych oraz miejsce w tej sieci tzw. „biblioteki studenckiej”. *Prz. bibl.* R. 35: 1967 z. 3/4 s. 242—251.

Wróblewski A.: *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. 1917—1967. Zarys informacji*. Warszawa 1968 ss. 47.

Współpraca bibliotek. Materiały Wakacyjnego Seminarium Bibliotekarskiego Jarcin 17—21 sierpnia 1959. Oprac. M. Dembowska i H. Sawoniak. Warszawa 1960 ss. 213.

Zarachowicz H.: Organizacja i rozwój sieci bibliotek publicznych w Warszawie w latach 1945—1967. *Rocz. warsz.* R. 10: 1971 s. 315—338.

Zawilińska W.: Celowość współpracy bibliotek prawniczych (w Polsce). *Biul. Ośr. Dok. PAN* 1967 nr 1 s. 82—90.

Zmigrodzki Z., Orzeł J.: Koordynacja uczelnianej sieci bibliotecznej w wyższej szkole technicznej. Perspektywy rozwoju w Politechnice Częstochowskiej. *Rocz. bibl.* R. 15: 1971 z. 3/4 s. 63—75.

4712

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
Warszawa, Konopczyńskiego 5/7

Nakład 2200. Ark. druk. 9, ark. wyd. 8,75. Papier druk. sat. kl. V 60 g.
Oddano do składania w marcu 1974 r., podpisano do druku i druk ukończono
w kwietniu 1976 r.

Zam. 7680/74. Cena 30.— zł. W-116.

Drukarnia Związkowa, Kraków, ul. Mikołajska 13

4 + 12

Cena zł 30.—

